

T.C.

BATMAN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE
İSLAMOFOBİNİN YAYILMASINDA BATI
MEDYASININ ROLÜ**

Ahmet YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. HAKAN SAMUR**

**Ocak-2024
BATMAN
Her Hakkı Saklıdır**

TEZ KABUL VE ONAYI

Ahmet YILDIZ tarafından hazırlanan “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İslamofobinin Yayılmasında Batı Medyasının Rolü” adlı tez çalışması 12/01/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Murat CİHANGİR

.....

Danışman

Prof. Dr. Hakan SAMUR

.....

Üye

Dr. Öğr. Mehmet ALKIŞ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Osman PAKMA

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü V.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Ahmet YILDIZ

Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE İSLAMOFOBİNİN YAYILMASINDA BATI MEDYASININ ROLÜ

Ahmet YILDIZ

BATMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SİYASET
BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Danışman: Prof. Dr. Hakan SAMUR

Yıl, 2023 100 Sayfa

Jüri

Prof. Dr. Hakan SAMUR

Diğer Üyenin Unvanı Adı SOYADI

Diğer Üyenin Unvanı Adı SOYADI

İslamofobi temel olarak köklü bir tarihe dayansa da terimin yoğun kullanımı Soğuk Savaş sonrasında gerçekleşmiştir. Kavramın tarihinin köklü olması esasında onun başka bir kavramla yani oryantalizmle ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber Batı'nın İslam'ı ve Müslümanları yeni düşman olarak tayin etmesi oryantalizmin yeni oryantalizme yani İslamofobiye dönüşmesine neden olmuştur. Batılı devletler İslamofobiye yaygınlaştırmak ve bunun üzerinden kendi küresel politikalarını uygulayabilmek adına özellikle üç konuyu çok fazla kullanmışlardır: terör, göç ve ortak değer. Bu tezde; söz konusu üç konudan hareketle İslamofobinin oluşturulmasında ve yaygınlaştırılmasında Batı medyasının rolü analiz edilmiştir. Televizyon, radyo, sinema, dergi ve gazete gibi medya araçlarında yer alan karikatür, film ve yazı gibi unsurların incelenmesiyle İslamofobi-medya bağlantısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Konuya zemin hazırlaması bakımından öncelikle oryantalizm kavramı da detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Medya, Oryantalizm, Terör, Göç, Demokratik değerler

ABSTRACT

MS THESIS

THE ROLE OF WESTERN MEDIA IN THE SPREAD OF ISLAMOPHOBIA IN THE POST-COLD WAR PERIOD

Ahmet YILDIZ

**INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES OF BATMAN UNIVERSITY THE
DEGREE OF MASTER OF SOCIAL SCIENCE IN POLITICAL SCIENCE AND
INTERNATIONAL RELATIONS
Advisor: Prof. Dr. Hakan SAMUR**

Year, 2023 100 Pages

Jury

**Advisor Prof. Dr. Hakan SAMUR
Diğer Üyenin Unvanı Adı SOYADI
Diğer Üyenin Unvanı Adı SOYADI
Diğer Üyenin Unvanı Adı SOYADI**

Although Islamophobia is mainly based on a long-established history, the intensive use of the term took place after the Cold War. The fact that the concept is rooted in its history is mainly due to its relationship with another concept, namely orientalism. With the end of the Cold War, the West's designation of Islam and Muslims as a new enemy caused orientalism to turn into a new orientalism, that is, Islamophobia. In order to spread Islamophobia and implement their own global policies through it, Western states have used three issues in particular a lot, s. terrorism, migration and a common value. In this thesis, the role of the Western media in the creation and dissemination of Islamophobia has been analyzed based on the three issues in question. By examining the elements such as cartoons, films and articles in media tools such as television, radio, cinema, magazines and newspapers, an attempt has been made to reveal the Islamophobia-media connection. In terms of preparing the ground for the subject, first of all, the concept of orientalism has also been discussed in detail.

Keywords: Islamophobia, Media, Orientalism, Terror, Migration, Democratic values

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimine başladığım dönemin öncelikle covid-19 sonra da deprem gibi iki büyük olaya denk gelmesi ve bu olaylarda birçok yakınımı kaybetmem manen çok etkilemiş ve toparlanmam zaman almıştır. Bu süreçte her zaman arayarak, mesaj atarak destek olan ve çalışmanın tamamlanmasında motive edici tavsiyeleri, sabrı, nezaketi, yapıcı eleştirileri ve yol göstericiliği için saygıdeğer hocam Prof. Dr. Hakan SAMUR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışma boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşime, değerli çalışma arkadaşlarıma ve bugünlere gelmemde büyük fedakârlıklara katlanıp dualarını eksik etmeyen anne ve babama teşekkür ederim.

Ahmet YILDIZ
BATMAN-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER TABLOSU	ix
RESİM TABLOSU	ix
GİRİŞ	1
1. ORYANTALİZM KAVRAMININ İNCELENMESİ.....	4
1.1. Oryantalizm Nedir?.....	4
1.2. Oryantalizmin Gelişimi.....	14
1.3. Said ve Oryantalizm Eleştirisi	18
1.4. Yeni Oryantalizm.....	19
2. İSLAMOFOBİ	21
2.1. Raporlarda İslamofobi	23
2.2. Neden İslamofobi?	26
2.3. İslamofobinin Gelişimi	29
2.4. İslam'ın Ortaya Çıkışı ile Başlayan Süreç	29
2.5. İkinci Dünya Savaşı Sonrası	33
3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI İSLAMOFOBİ	38
3.1. İslamofobinin Ana Sebepleri	38
3.2. Batı'nın Ortak Değer Retoriği	42
3.3. Terör.....	45
3.4. Göç.....	47
4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI BATI MEDYASINDA İSLAMOFOBİ.....	50
4.1. İslamofobi Oluşturmada Medyanın Gücü.....	50
4.2. Ortak Değer.....	53
4.3. İslamofobi Oluşturmada Batı Medyasında Terörün Kullanılması.....	62
4.4. Batı Medyasında Müslüman Göçmen ve İslamofobi	71
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
KAYNAKLAR	84

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AB: Avrupa Birliği

CAIR: Amerikan İslam İlişkileri Konseyi

CECLR: Irkçılıkla Mücadele ve Fırsat Eşitliği Merkezi

CNCDH: İnsan Hakları Ulusal Danışma Komisyonu

Europol: Avrupa Polis Teşkilatı

EUMC: Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi

FPÖ: Avusturya Halk Partisi

FRA: Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TDK: Türk Dil Kurumu

İDSB: İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1	İslamofobi Temalı Kavramsal Çerçeve	23
---------	---	----

RESİM TABLOSU

Görsel 4.2.1	İsviçre Halk Partisi'nin "Minare Yasağına Evet" konulu kampanya afişi.....	54
Görsel 4.2.2	İslam ve Müslümanları ibadethaneleri üzerinden betimleyen İslamofobik bir karikatür.....	55
Görsel 4.2.3	Duvarında "sözde ve resimde özgürlük" yazan bir karikatür	56
Görsel 4.2.4	İspanya El Pais gazetesinde başörtüsü üzerine bir haber.....	60
Görsel 4.2.5	Slovenya merkez sağ Demokrasiya gazete görseli	60
Görsel 4.3.1	Müslümanların koronavirüs kadar tehlikeli olduğunu betimleyen bir karikatür.....	64
Görsel 4.3.2	Hollanda De Telegraaf gazetesi Müslüman terörist temalı görseli.....	67
Görsel 4.3.3	Alman "Focus" dergisinin kapağı.....	69
Görsel 4.3.4	IGI 2 isimli dijital oyundan alınan bir ekran görüntüsü.....	70
Görsel 4.4.1	Müslüman göçünü konu alan bir karikatür.....	73
Görsel 4.4.2	Müslümanların yeni silahının koronavirüs olduğunu betimleyen bir karikatür	75
Görsel 4.4.3	Polonya merkezli "Gazeta Polska" dergisinin kapağı.....	76
Görsel 4.4.4	The New York Times gazetesi haber görseli.....	77
Görsel 4.4.4	Charlie Hebdo 9 Eylül 2015 tarihli göç sayısı.....	78

GİRİŞ

Bu çalışmaya başlamaya karar vermemizdeki süreçte ilk olarak Covid-19 pandemisi döneminde dersimize konu olan bir haber görselinin (4.4.4.) etkisi oldukça büyüktür. The New York Times gazetesinin 11 Mart 2020 tarihli haberinin başlığında “Trump Avrupa’dan Seyahatleri Otuz Gün Askıya Aldı” yazıyordu. Oysaki kullanılan görselin haberle hiçbir şekilde ilgisi yoktu. Haber o dönem pandemi kaynaklı seyahat yasaklı ülkeler içinde bulunmayan Türkiye’den bir görsel ile servis edilmişti. Görselde Türk bayrağının yanı sıra camii temasının kullanılması birçok olumsuzluğun Batı medyası tarafından İslam ve Müslüman kaynaklı olduğunu gösterme çabasından kaynaklanmaktadır. Batı’nın en prestijli gazetelerinden birinde yayınlanan haberde bu şekilde algı oluşturmaya yönelik bir görselin kullanılması Batı medyasının İslam ve Müslümanlar hakkındaki tutumunu incelemek için yeterince ilgi çekici olmuştur. Çalışmada sık sık zikredeceğimiz Batı’dan kastımız kapitalist modernleşme bağlamında benzer gelişim çizgisine ve uygarlık değerlerine sahip olmaları açısından Batı Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olacaktır.

Son iki asırdır geldiğimiz noktada Batı’nın Ortadoğu veya özellikle Müslüman coğrafyadaki hedefinin insan hakları, demokrasi ve refah olmadığı ortaya çıkmış durumdadır. Batı bu konulardaki aykırı hareketleri kendi çıkarlarını tehdit etmediği sürece görmezden gelmiştir. Buna birçok örnek verilebilir. ABD’nin Irak savaşı sonrasında Irak’ta mezhep savaşları, iç karışıklıklar ve radikal örgütler ortaya çıkmıştır. Mısır’da Hüsnü Mübarek’in devrilmesinden sonra birçok batılı lider demokrasi adına güzel dileklerde bulunmuş gelişmeyi çok olumlu karşılamıştır. Ancak demokratik yollarla yapılan seçimlerde iktidar olan Müslüman Kardeşler’e yönelik kısa süre sonra Genelkurmay Başkanı Abdülfettah Sisi tarafından darbe yapılarak anayasa askıya alınmıştır. Darbe esnasında yüzlerce insan öldürülürken basına sansür ve tutuklamalar gerçekleşmiştir. Aynı Batı bütün bunlara tepki vermek yerine darbe yönetimine ekonomik ve siyasi destek vermiştir. Buna daha birçok örnek verilebilir. Batı her ne kadar kendini demokrasinin savunucusu olarak göstermeye çalışsa da çıkarları her zaman ön planda olmuştur. Nitekim sadece Mısır’da değil, Libya, Cezayir, Suriye, Irak ve Körfez’de antidemokratik rejimlerle beraber hareket etmiştir (Bayraktar, 2019).

Buradan yola çıkarak Batı’nın İslam ve Müslümanlar hakkında duyduğu korku, nefret, düşmanlık, ötekileştirme gibi tanımlamaları içerisinde barındıran İslamofobiyi incelemeye karar verdik. İslamofobinin politik, dini, sosyal ve kültürel birçok kolu vardır. Ancak Batı’nın İslam ve Müslümanlara karşı takındığı çıkar odaklı bakış açısını

kendi toplumlarına ve başka coğrafyalara benimsetmede en etkili araçlardan birinin medya olduğu öngörülerek bu çalışmanın amacı Soğuk Savaş sonrası dönemde oldukça popüler olan İslamofobi kavramını Batı medyası üzerinden incelemek olmuştur.

Komünizmin mağlup edilmesi ve Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber Batı kendi politik ve kapitalist hedeflerinin gereği olarak İslam ve Müslümanları yeni düşman olarak ilan etmiştir. Batı'nın Soğuk Savaş sonrası İslam ve Müslümanları yeni düşman olarak göstermesini o dönem yayınlanan Huntington "Medeniyetler Çatışması" tezinde bariz bir şekilde görmekteyiz. Huntington' un gelecekte yaşanacak çatışmaların dini ve kültürel olacağını, yine aynı tezde Müslüman coğrafyadaki nüfus artış hızının gerek kendi içinde gerekse onlara komşu ülkelerde istikrarı bozmaya neden olduğunu ve bu durumun devam edeceğini belirtmektedir.

Batı'nın İslam ve Müslümanları düşman olarak görmesi yeni bir durum değildir. Bu düşmanlık çalışma içerisinde de detaylı olarak yer verdiğimiz üzere İslam'ın doğuşuna kadar götürülebilir.

Aynı şekilde, Batı'nın İslam ve Müslümanlara yönelik korku ve düşmanlığı Soğuk Savaş sonrası başka bir boyut almıştır. Bu dönemde Batı Müslümanlarla doğrudan savaşmak yerine onlara yönelik küresel çapta olumsuz algı çalışmalarına yönelmiştir. Bu dönemdeki düşmanlık anlayışı dinimiz zarar görecektir anlayışından ziyade değerlerimiz ve kimliğimiz zarar görecektir söylemidir. İslam ve Müslümanların Batı'nın sahip olduğu demokratik, özgürlükçü değerler sistemine uygun olmadığını gerek kendi toplumlarına gerek dünyaya kabul ettirebilmelerinin en kolay yöntemi gelişen teknolojiyle birlikte medyadır. Günümüz medya ve iletişim araçlarının gelişmesiyle insanların arasındaki mesafe artık önemsiz bir hal almıştır. Hal böyleyken bir fikrin medya ortamında kısa bir sürede taraftar bulup büyümesi kolaylaşmıştır. Medya ve iletişim araçlarının bu denli gelişimi devletler ve liderler açısından bakıldığında da kendi politik görüşleri ve propagandalarını daha büyük alanlara yaymalarını kolaylaştırmıştır. Medya üzerinden belirli bir grup, ülke veya bir din hedef tahtasına koyulup küresel çapta korku ve tehdit unsuru haline getirilebilmektedir. Bu nedenlerden dolayı çalışmada zaman olarak Soğuk Savaş sonrası Batı medyası seçilmiştir.

1960'lı yıllardaki sanayileşme ile beraber Müslüman göçünü genel manada olumlu karşılayan Batı, Soğuk Savaş sonrası dönemde meydana gelen en ufak ekonomik ve sosyal bozulmada sorunun kaynağı olarak göçmenleri özellikle de Müslüman göçmenleri göstermiştir. Son yıllarda Batı ülkelerinde aşırı sağ partilerin

ciddi manada taraftar bulup yükseliş eğiliminde olmasında politikacılarının medyaya yansıyan, bütün sorunları Müslüman göçmenlere bağlayan söylemlerinin etkisi büyüktür. Medyanın etkisi hakkındaki bütün bu açıklamaların ışığında medya ürünlerinin, İslamofobi oluşturmada da en önemli araçlardan biri olduğunu ve Batı'nın medyayı bu manada etkin kullandığını araştırmamızın hipotezi olarak söyleyebiliriz.

Diğer yandan Soğuk Savaş sonrası birçok Batı ülkesinde meydana gelen bombalı saldırılar sonrası medya tarafından İslam terörizmle beraber ifade edilmeye başlanmıştır. Batı medyasının İslamofobi oluşturmada üç ana gündem maddesini terörizm, göç ve ortak değer söylemi oluşturmaktadır. İslamofobi oluşturmada öncelikle gündemde yer alan bu üç konu, insanları etkileme noktasında önemli bir araç olduğunu söylediğimiz medya tarafından kullanılmış mıdır ve ne derece kullanılmıştır? Araştırmamız bu soruların cevabını bulmaya çalışacaktır.

Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümünde İslamofobi ile doğrudan bağlantılı olan ve kanımızca İslamofobiyi tam anlamıyla anlayabilmek için bilinmesi gereken oryantalizm kavramı ele alınmıştır. Oryantalizm kavramı açıklanırken tanımı, tarihsel gelişimi, bu alanda büyük katkıları olan Edward Said'e yönelik eleştirilere ve son olarak Soğuk Savaş sonrası oryantalizmin yeni oryantalizmden farklarına yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde İslamofobi kavramının tanımı, bu kavramın raporlara yansımaları, İslamofobinin nedenleri ve kavramın tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde İslamofobinin ana sebepleri, İslamofobi oluşturmada Batı'nın özellikle üzerinde durduğu ve kullandığı ortak değer retoriği, terör ve göç konuları incelenmiştir. Dördüncü bölümde İslamofobi oluşturmada medyaya aktarılan ekonomik kaynaklar ve bu alanda medyanın ne kadar etkili ve güçlü olduğu anlatıldıktan sonra Batı medyasının İslamofobi oluşturmak ve yaymak için ortak değer, terör ve göç konularını nasıl kullandığı incelenmiştir. Son olarak sonuç ve İslamofobinin engellenmesi için İslam coğrafyasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

1. ORYANTALİZM KAVRAMININ İNCELENMESİ

1.1. Oryantalizm Nedir?

Oryantalizm üzerine geçmişten günümüze kadar birçok tanımlama yapılmıştır. Kimi yazarlar oryantalizmi gelişim süreci içerisinde önemli olaylar üzerinden dönemlere bölerek açıklar. Örneğin Bulut bu kavramı üç etapta açıklar. Oryantalizm bir düşünce şekli ve uzmanlık gerektiren bir alan olmasından dolayı birinci etapta Avrupa ve Asya arasındaki değişim halinde olan tarihsel ve kültürel ilişkiyi, ikinci olarak 19. Yüzyılın ortasından itibaren farklı Doğu kültürleri ve gelenekleri alanında uzmanlaşmayı ifade eden bilimsel disiplini, üçüncü olarak ise dünyanın Doğu olarak adlandırılan bölgesi hakkında ideolojik varsayımları ve hayali tasvirleri içermekte olduğunu ifade eder (Bulut, 2007, s.428).

Başka bir örnek olarak, daha sonra ayrıntılı bir şekilde bahsedeceğimiz gibi Davutoğlu oryantalizmin tarihi arka planını dört ana döneme ayırır. İlki Asiatic Society'nin 1784'te Kalküta'da kurulduğu zamana kadar olan dönemdir. Hastings idaresinde Asya'ya giden İngiliz aydınların yaptığı çalışmalara kadar olan sürece Asya Çalışmaları denilmektedir. Bu dönem oryantalistleri geri planda durağan kalırken, İslam ve Doğu uygarlıklarının daha dinamik olduğu bir dönemdir. Oryantalistlerin bu dönemdeki çalışmalarında tetikleyici etken kendine yabancı olan özellikle kendinden daha ileri ve üstün bir medeniyeti öğrenmeye çalışmaktır. Burada ilk dönemle ilgili Doğunun daha medeni ve ilerde olduğunu Bulut'un açıklamaları da destekler. Roma İmparatorluğu döneminde Roma dünyanın merkezi varsayılmış, şehrin doğusu için "oriens", Batısı için "occiden" tabiri kullanılmıştır. Bu dönemde Doğu, Batı'ya göre daha medeni bir ülkeydi. 5. yüzyılın yarısından itibaren Doğu'nun büyük bir bölümü Müslümanların hâkimiyetine geçmesiyle beraber kelimenin sahip olduğu anlam genişlemiştir. (Bulut, 2007, s.428). İkincisi 1780'den İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönem, üçüncüsü İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönem, dördüncüsü ise 11 Eylül sonrası dönemdir (Davutoğlu, 2002, s.41-44). Bahsini ettiğimiz iki yazarın da ve oryantalizm konusunda eser üreten diğer yazarların da yaklaşımlarına baktığımızda ağırlıklı olarak oryantalizme biri olumlu biri de olumsuz sayılabilecek iki anlam yüklendiği görülmektedir.

Oryantalizme yapılan olumlu tanımlamalarda oryantalizmi akademik bir çalışma alanı veya bir bilim olarak görmüşler ve genel olarak Doğunun Batı tarafından incelenmesi şeklinde tarif etmişlerdir. Nitekim Türk Dil Kurumuna (TDK) göre oryantalizm kelime olarak "Doğu Bilimi" ne karşılık gelmektedir (TDK, 2022).

Ancak bu tanımlama günümüzde özellikle de Edward Said'in 1978 yılında oryantalizm üzerine olan çalışmasından sonra Batı'nın Doğu üzerindeki sömürgecilik, misyonerlik veya tahakküm altına alma gibi olumsuz eylemlerini içeren nitelemelerle daha sık anılmaya başlanmıştır.

Oryantalizm günümüzde çoğunlukla olumsuz tanımlamalar ile anılsa da 1960'lara kadar Doğu'yu ve doğu halklarını araştıran bir bilim dalı olarak anılmaktaydı. Bu konuda Bulut elli yıl öncesine kadar doğulu halkları araştıran inceleyen insanlara genel olarak oryantalist denildiğini ve bundan da kimsenin rahatsızlık duymadığını bilakis bir uzmanlık göstergesi olduğunu ifade eder. Yaşadığımız çağ ve coğrafyada ise neredeyse bütün alanlarda oryantalizm ve buna bağlı kavramlar olumsuz bir şekilde nitelenmektedir. Birini veya bir grubu bu kavramlarla anmak onun için bir güç ve saygınlık kaybı anlamına gelmektedir. Bu durum akademik camiada daha belirgin olabilmektedir. Nitekim bu olumsuz tanımlamalar sonucu oryantalizm kavramının kullanımının bırakılması; Paris'te 1973 tarihinde 29'uncusu yapılan ve normal ismi Uluslararası Oryantalistler Kongresi iken alınan karar sonrası Kuzey Afrika ve Asya Konulu Uluslararası Beşerî Bilimler Kongresi olarak değiştirilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu olay ile birlikte kavramın yerine Doğu İncelemeleri kelimesi kullanılmıştır (Bulut, 2020, s.1-2).

Oryantalizm, Batı dillerinde Orient (güneşin doğduğu yer), Latince Oriens teriminden gelmektedir (Uluç & Soydan, 2007, s.37). Turner'a göre ise "Orient" kelimesini yanlış bir tarifle açıklayarak Akdeniz'in doğu kıyılarından Güneydoğu Asya'yı kapsayan bir coğrafi bölgeyi oluştursa da İslam ve İslam'ın hâkim olduğu yerleşim bölgeleridir (Turner, 2003, s.67-68). Başka bir ifadeyle, Doğu ve Uzak Doğuda Hinduizm ve Budizm gibi dinlerin olmasına rağmen Batı'da, Doğu ve onun dini bağlamında akla ilk gelen İslam olmaktadır (Dere, 2003, s.59). Doğu coğrafyasında İslam harici birçok din ve bunlara mensup azımsanmayacak derecede insan ve ülke olmasına rağmen Batı bu gibi ötekileştirici kavramların içerisine genel olarak İslam ve Müslümanları katmıştır. Bu sebeple Oryantalizme yönelik yapılan eleştiri ve olumsuz tanımlamalarda kapsama alanımız İslam coğrafyası olacaktır.

Oryantalizmden olumlu olarak bahseden aynı zamanda bunun savunucuları arasında önemli yer tutan yazarlardan biri Bernard Lewis'dir. Lewis oryantalizmi iki anlamda tanımlar (Bulut, 2020, s.5-6);

İlk anlamda oryantalizm Batı Avrupalı Ressamların Kuzey Afrika ve Orta Doğu gezilerinde gördükleri veya tasavvur ettiklerini romantik ve abartılı bir şekilde

resmetmesidir. Oryantalizmin genel manada daha çok kabul gören ikinci anlamı ise ilkiyle ilişkili olarak akademik bir çalışmanın koludur. Gerek terim gerekse akademik olarak oryantalizm Rönesans ile beraber hızlı bir şekilde artan akademik çalışmalar ile başlar.

Said ise oryantalizmin akademik bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmasını şöyle aktarır (Said, 2021, s.59); Resmi biçimiyle Hristiyan Batı'da Şarkiyatçılığın Viyana'da 1312'de toplanan Kilise danışma kurulunun; Paris, Oxford, Bologna, Salamanca ve Avignon üniversitelerinde İbranice, Arapça, Süryanice ve Yunanca bölümlerinin kurulmasına karar vermesiyle beraber başladığı kabul edilir.

Ancak bu dönem yapılan çalışmalarda oryantalizm veya oryantalist tabiri kullanılmamıştır. Bu kavramların metinlerde kullanılması 18. Yüzyılın sonlarını bulmuştur. “Doğu araştırmalarında uzmanlaşmış kişi” manasında oryantalist kavramı ilk olarak İngilizcede karşımıza çıkmaktadır. 1779 tarihinde İngiltere’de Edward Pococke hakkında yazılan bir denemede görülmüştür. Daha sonra 1791’de Fransa’da “orientaliste” şekliyle görülmüştür. 1838 tarihine geldiğimizde ise “orientalisme” kavramı Fransız Akademisi Sözlüğü (Dictionnaire de l’ Academie Française) isimli sözlükte madde başında yer verilmiştir. Oryantalizm kavramı ilk zamanlar bütün Doğu’yu yani Uzakdoğu ve Yakındoğu’yu içine alan araştırmalar için kullanılmıştır (Endress, 2003, s.173). Batılı araştırmacı veya bilim adamlarının doğuyu konu ederek yaptığı çalışmalara ise “oryantalistik” çalışma denilmektedir (Dikici, 2014, s.46).

Fransız Akademisi Sözlüğüne 1838 tarihinde Doğu incelemesi olarak yer alan oryantalizm; Türkçede ilk olarak şarkiyat olarak sonrasında ise Doğu bilimi olarak anlam kazanmıştır. Kavram Arapçada istişrak olarak ifade edilmiş oryantalist kelimesi için ise müsteşrik ifadesi kullanılmıştır. Oryantalist kelimesi Doğu’nun dillerini, kültürlerini, tarihlerini ve coğrafyalarını araştıran ve bunları bilenleri ifade etmek için kullanılırken, bununla birlikte Doğu’nun resmini çizen Batılı ressamı için de kullanılmaktadır (Bulut, 2020, s.428).

Oryantalizm kavramı Lewis için ve yukarda örnek verilen diğerleri için akademik manada olumlu anlamlar taşımışsa da günümüzde olumlu bir algısı neredeyse bulunmamaktadır. Oryantalizme yapılan eleştiriler ve tanımlamalar içerisinde en çok ses getiren Edward Said’in 1978 yılında yayımlanan Oryantalizm adlı kitabı olmuştur. Said eserinde şarkiyatçılığın yani oryantalizmin üç tanımından bahseder (Said, 2021, s.12-13);

(Birinci anlamı) Şarkiyatçılık en kolay kabul gören nitelemeye göre, akademik bir şeydir; bu etiket birtakım akademik kuruluşlarda hala kullanılıyor... (İkinci anlamı) Şarkiyat, “Şark” ile “Garp” arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayırıma dayanan bir düşünme biçimidir... (Üçüncü anlamı) Kabaca belirlenmiş bir başlangıç noktası olarak On sekizinci yüzyıl sonu alınır, Şarkiyatçılık, Şark’la Şark hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşleri meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğreterek, oraya yerleşerek, onu yöneterek -uğraşan ortak kurum olarak, kısacası Şark’a egemen olmakta, Şark’ı yeniden yapılandırmakta, Şark üzerinde yetki kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak incelenebilir, çözümlenebilir.”

Bu tanımlamadan oryantalizmin sanıldığı gibi yansız bir bilim dalı olmadığı, Batı’nın Doğu üzerinde egemen olmak için onu kendi hayal dünyasında biçimlendirdiği onun geri kalmışlığını ileri sürdüğünü görmekteyiz. Batı’nın bu şekilde bir tavır içerisinde olmasının başlıca sebebi emperyalist faaliyetlerini devam ettirebilmektir. Yani bu faaliyetlerin devamı için oryantalist çalışmalar en büyük araç olmuştur.

Said’e göre Batı’nın bilgi-iktidar ilişkisinden yola çıkarak, hayali bir Doğu üretmesindeki amacı; kendini tanımlamak ve sömürgeci amaçlarını haklı göstermektir. Batı ben ve öteki ayırımından hareket ederek dünyanın merkezine kendisini koyar. Orta Çağ’dan bu yana Doğu kültürü, uygarlığı ve dinleri ile ilgili yaptığı oryantalist çalışmalar ile kendine özgü bir Doğu oluşturmuştur. Batı oluşturduğu bu Doğu’ya akla gelebilecek bütün olumsuz durumları yükleyerek politikada, günlük hayatta, sosyal bilimlerde ve güzel sanatlara kısaca hayatın her alanında kullanmıştır (Çoruk, 2007, s.193-194).

Said (2021, s.285-286) Batı’nın Doğu’ya yönelik oluşturduğu temsil ve düşüncelerin Doğunun gerçekleriyle değil oryantalizm ile ilintili olduğunu açıklarken; “Gerçekten doğru bir temsil olabilir mi? Yoksa her temsil, sırf temsil olmasından ötürü, temsil edenin öncelikle dilinde, ardından kültüründe, kurumlarında, soluduğu siyasal havada mı yerleşiktir?” sorusunu sorar. Kendisinin ikinci seçeneğe inandığını söyleyerek; “Oryantalist (a) kendi ayırıcı damgasını taşıyan, (b) Doğu’nun ne olabileceğine ya da ne olması gerektiğine ilişkin kavrayışını örneklendiren, (c) bir başkasının Şark görüşüne bile isteye muhalefet eden, (d) Oryantalist söyleme, o an için en elzem görünen şeyi katan, (e)

çağın belirli kültürel, mesleki, ulusal, siyasal, iktisadi gereklerine cevap veren Şark temsilleri sağlar çoğunlukla” cevabını verir. İkinci seçeneğe inandığını bir başka ifadeyle;

(Said, 2021, s.31) Şark ile ilgili yazılı bir açıklamanın işe yaraması, değeri, gücü, görünürdeki gerçekle uyumu, Şark ile çok az ilişkilidir. Bunların araçsal bakımdan Şark ile ilişkilendirilmesi de imkânsızdır. Said devamında Doğu’ya yönelik temsillerden bahseder; Oryantalizm bütünüyle Doğu’dan bağımsız kalmaktadır. Oryantalizmin tanımlanması bir mana bulması Doğu’ya bağlı bir olgu olmayıp bu durum Batı kaynaklıdır. Oryantalizmin sahip olduğu anlam tamamıyla Batı’nın Doğu’ya yönelik her türlü söylemi ve temsil şekillerine bağlıdır. Batı’nın bu temsil şekilleri uzak belirsiz bir Doğu’ya değil etkileri bakımından geleneklere, kurumlara, uzlaşımlara ve üzerinde anlaşılmış anlama dayanır. Said bu ifadeler ile Doğu’ya yönelik temsillerin objektif olmadığını vurgular.

Hentch ise “Hayali Doğu” tanımlamasında bu ayrımı şöyle açıklamıştır; Doğu Batı ikilisinin temellerinde, sahte ve gerçek neredeyse tamamıyla birbirine karışmış durumdadır. Bu durum zamanla hayali olanla gerçek olanı birbirinden ayırmayı zorlaştırmaktadır. O kadar ki, en eski geçmişin efsanevi boyutu kendi başına yaşamış ve anlaşılmaz hale gelmiş bir gerçekliğin yerine geçmiştir (Hentch, 1996, s.18). Buradan hareketle Batı’nın doğu hakkındaki kurguları zaman içerisinde gerçeğin ne olduğunu muğlak hale getirmiştir. Batı da herhangi bir bireyin Doğu’yu öğrenmek istemesi halinde hayali betimlemeler ile karşılaşması bunu gerçek sanması neredeyse kaçınılmazdır.

Oryantalizm, bir bilim dalı, siyasi ideoloji, söylem tarzı veya dünya görüşü olarak tanımlanabilir. Ancak en kapsamlı tanımıyla temel “biz-onlar” ikilemine dayanır. Kontny oryantalizmi kendini Batı olarak adlandırılan bir siyasi-kültürel oluşuma ait hisseden kişinin Doğu olarak tasvir edilen oluşumla ilgili konuşması olarak değerlendirir (Kontny, 2002, s.211). Bu bağlamda bir kişinin oryantalist olması veya bu zihin çerçevesi içerisinde olması için illaki batıda yaşamış olması gerekmiyor, düşünce ve yaşam tarzı olarak batı gibi olması kendini öyle hissetmesi yeterlidir.

M. Hamdi Zakuk ise oryantalizm ile ilgili düşüncesini misyonerlik ile bağdaştırarak açıklar (Zakuk, 2006, s.31);

Misyonerlik öğretilerinde Hristiyanlaştırılmak istenen yerin ve kimselerin dilinin bilinmesi zorunlu olduğu bilinmektedir. Özellikle 13. Yüzyılda yapılan misyonerliklerde Müslümanların dillerinin bilinmesinin elzem olduğuna yönelik genel

bir kanı hakimdir. Bu açıdan düşünüldüğünde oryantalizmde Doğu kültürünü, medeniyetini ve dillerini öğrenme üzerine kurulu olduğu düşünülürse ikisi de bu noktada birleşmektedir. Misyonerlere göre Müslümanların Hristiyanlaştırılmasında başarı elde etmede ana etmen onların dilinin bilinmesidir. Misyonerlerin bu uygulaması daha sonra oryantalizmin gelişim ve ilerlemesinde önemli rol oynamıştır. Bu nedenle o dönemlerdeki oryantalizm ile misyonerliği genel anlamda birbirinden ayırmak kolay değildir. Oryantalizmin temellerinde de dini faktör ilk sıradadır.

Zakuk'un açıklamalarına aşağıdaki açıklamalar da destek niteliğindedir. Batı yayılması kendi gücünün ve potansiyelinin doğal bir sonucu olarak görülürken diğer yandan bu yayılma uygarlığı, evrensel gerçeği taşımanın bir sorumluluğu olarak görülür. Diğer yandan bu yayılmacılığı tanrı öğretisinin ve buyruklarının yayılması olarak gördüklerinden uzun bir süre Hristiyan misyonerler ile beraber hareket etmişlerdir (Sezer; 1998, s.38-39). Bu manada Oryantalist çalışmalar sömürge ve misyonerlik çalışmalarına ciddi manada fayda sağlamıştır. Sonuç olarak son iki yüz yılda Doğu-Batı ilişkilerinde sömürge ve misyonerlik faaliyetlerinin ciddi manada etkili olduğu görülmektedir (Göregen, 2017, s.33). Misyonerlik çalışmaları dini ve kültürel alanda Batı'nın üstünlüğünü vurgulayarak oryantalizm çalışmalarına katkıda bulunmuştur.

Oryantalizmin temel koşulu da ötekileştirmedir gerek ozan gerekse araştırmacı olsun oryantalistin Doğu'yu konuşturması tasvir etmesi, Şark'ın gizemlerini Batı için anlaşılır hale getirmesidir. Onun için doğu sözlerine kaynaklık eden nesne olmanın ötesine geçmez (Said, 2021, s.30). Tarihsel süreç içerisinde de Doğu farklı kültüre sahip olduğu düşünüldüğünden sürekli olarak öteki konumunda olmuştur (Dikici, 2014, s.52). Batı kendi dışındaki toplumlara karşı oryantalizm adı altında bir yaşam tarzı, kültür ve medeniyet silsilesini ortaya koymaya çalışmıştır. Batı'nın Doğu'ya karşı bu bakış açısı ayrımcı ve ötekileştirici bir içeriğe sahiptir (Dikici, 2014, s.46). Hristiyanlar her fırsatta Avrupa'nın geçmişten devraldığı mirasına vurgu yaparken Avrupa'yı meydana getiren değerler üzerinden kendinden olmayan kültürleri ötekileştirmektedir. Hristiyan Batı, Doğu'yu burada doğudan kasıt İslam olup; medeniyetten ve terakki kabiliyetinden yoksun görerek öteki konumuna sokmaktadır (Ar, 2020, s.172).

Said oryantalizmin temeli olan ötekileştirmeyi daha eskiye dayandırır. Bunun aslında insanın doğasında olduğunu varsayabiliriz, tanımadığımız bir kişi veya belirsiz bir nesne hakkında ilk etapta olumlu şeyler düşünmeyiz. Bazı seçilmiş ve farklı nesneler zihin tarafından üretilip, nesnel mevcudiyete sahip gibi görünseler dahi bu nesnelerin

ancak hayali bir gerçekliğinin olduğunu düşünmek mümkündür. Birkaç dönümlük araziye sahip olan insanlar, bu bölgede kendi toprakları ve “barbarların toprakları” diye adlandırdıkları “öteki” topraklar arasına sınır çekmektedirler. Bir başka ifadeyle, kişinin zihninde, bize ait olan ve bilinen bir uzam ile “onlara” ait olan yabancı bir uzam belirlemesi oluşmaktadır. Bu durum da bütünüyle keyfi olabilecek coğrafi ayrımlar yapmanın bir şeklidir. Kimlik duygusu, modern ve ilkel toplumlarda yadsımadan çıkarsanmaktadır. M.Ö beşinci yüzyılda yaşamış bir Atinalı muhtemelen olumlu olarak Atinalı olduğunu duyduğu kadar barbar olmayan şeklinde de duymuştur. Coğrafi sınırlar, sosyolojik, ırksal, kültürel sınırlara tahmin edilebilir biçimde refakat etmektedir. Kişinin kendisini tanıdık olarak duyumsayışı, çoğu zaman kendi bölgesinin ötesinde olan yabancıya dair net olmayan bir düşünceye dayalıdır. Dışarıdaki tanıdık olmayan uzam boşluğunu doldurmak için türlü faraziye, ilişkilendirme ve kurgu türetilmektedir (Said, 2021, s.63-64).

Batı, Doğu’ya her zaman cinsel yönden baktı ve hep dişi karakter biçiminde tarif etti. Batı kendisinin Doğu ile karşılaşmasını “gelinin tülünü kaldıracak damat” gibi gördü. Doğulu kadınlar seyahat kitaplarında, hikâyelerde ve şiirlerde erkekleri çekiciliği ile etkileyen, ilginç güzellikte ancak çirkin olan Doğulu erkeklerle beraber olarak ikisi arasındaki eşitsizlik duygusunu ortaya çıkaracak şekilde tasvir etmiştir. Çirkin, mıymıntı, ahlak karşıtı, kaba ve vahşi Doğulu erkeklerin haremlerinde alıkonan çaresiz kadınlar tasvir edilmiştir. Doğu insanının aslında güzel kişilik özelliklerine sahip olduğu ancak despot idarecilerin zulmü altında gelişemedikleri ve entelektüel Batı idaresi altında Doğuluların daha önce görülmemiş rahatlığa kendilerini ulaştırabileceklerini söylemiştir. Böylece ötekinin olumsuz yanlarında kendini bulan Batı kendisine Doğu’yu aydınlatma ve oraya özgürlük götürme görevi atfetmiştir (Bulut, 2020, s.13).

Doğu her ne kadar Batı’nın tarihsel süreç içerisinde kendini tanımladığı kendi kültürünü farklılaştırıp ortaya çıkardığı ve aynı zamanda sahip olduğu ekonomik zenginliklerin kaynağı olsa da Batı bu durumu kabul etmeyi reddeder. Doğuyu sadece coğrafi olarak komşu görmez, aynı zamanda kendisinin en eski, en büyük, en zengin sahip oldukları uygarlıklarının ve dillerinin temeli, kültürel rakibi ve en çok tekrar eden öteki imgelerinden biri olarak görmektedir (Said, 2021, s.11). Rakip olarak gördükleri bu coğrafyayı onun dini üzerinden kötüleme ve düşük görme yolunu seçmişlerdir. Dini nedenlerden yola çıkan oryantalistlerin temel argümanları Kur’an’ın Allah tarafından gönderilen kitap olmadığı ve İslam’ın gerçek bir din olmadığı üzerineydi. Fakat oryantalistlerin Batı üzerinde etki bıraktığı en önemli konu Hz. Muhammed algısı

olmuştur. Oryantalizm'in Hz. Peygambere yaklaşımı genellikle ona ve tebliğ ettiği İslam'a olan inancı sarsma üzerine kurulmuştur. Bu konuda oryantalistlerin temel savları ise İslam'ın daha önce vahiy yolu ile indirilen dinlerin taklidi olduğu ve Hz. Muhammed'in daha önce indirilen bu kitaplardan çalıntı yaparak birleştirip kendine mal eden biri olarak nitelerler. Bütün bunlar bir araya geldiğinde oryantalistler bu yolla kendi milletlerinin Müslüman olmasını engelleyecek, ayrıca Müslümanlar arasında kafa karışıklığı oluşturarak kimlikleri ve imanlarından şüphe eder bir hale geleceklerdi (Ar, 2020, s.166). Yine oryantalist düşüncenin hâkim olduğu edebi eser ve yazarlardan birkaç örnek vermek gerekirse;

Dante tarafından “İlahi Komedi” isimli şiir kitabı Avrupa’da en bilindik edebi eserlerden biridir. Dante bu kitabının sekizinci kantosunda Hz. Muhammed hakkında son derece çirkin ifadelerle bahsetmiştir. Kitabın bu bölümünde cehennemi dokuz kata ayırarak en kötü kat olan dokuzuncu kata şeytanı yerleştirir. Hz. Muhammed’i ise şeytanın bir altı olan sekizinci kata yerleştirmiştir. Dante cehennemi hak eden kötülükler sıralamasında Hz. Muhammed’i “rezillik ve ayrılık tohumları atanlar” sırasına yerleştirmiştir. Hz. Muhammed’in yerleştirildiği sekizinci kat aynı zamanda kâfirlerin, canına kıyanların, şehvet düşkünlerinin, sapkın ve paragözlerin bulunduğu katların aşağısında bulunmaktadır. Dante devamında Hz. Muhammed ve Hz. Ali’ye yönelik son derece çirkin betimlemelerine devam eder (Said, 2021, s.78).

18. Yüzyılda Amerika’da Ortadoğu’ya yönelik temel bilgi kaynağı Bin Bir Gece Masalları “(One Thousand and One Arabian Nights)” ve bu masalda yer alan “Sinbad”, “Ali Baba ve Kırk Haramiler” ve “Şehrazat” masalları veya Batılıların gezilerinde ele aldığı notlardı. 19. Yüzyıla geldiğimizde ise Amerikan edebiyatının öncülerinden olan aynı zamanda koyu bir emperyalist olan Mark Twain’in kaleme aldığı eserler karşımıza çıkmaktadır. Mark Twain The Innocents Abroad (Yurtdışındaki Masumlar) isimli ilk kitabını Kutsal Topraklara yaptığı seyahatindeki anılarından oluşturduğu ve ticari olarak da başarılı olduğu yol arkadaşlarını gösterdikleri kibir ve kültürel duyarsızlıktan dolayı eleştirirken diğer yandan Müslümanlar ile ilgili son derece seviyesiz yorumlarda bulunmuştur. Kitabında Müslümanları şöyle tarif eder; temelde pis, cahil kalmış, şiddet yanlısı, geri kalmış ve asılsız bir toplum olarak tanımlamakta daha da ötesi Osmanlı’yı üç özelliğe sahip bir devlet olarak açıklayarak bu üç özelliğin ise baskı, kan ve hırs olduğunu ifade eder (Ar, 2020, s.170-171).

Batının önemli yazarlarından George Orwel Müslümanları 1939’lu yıllarda Marakeş’e yaptığı seyahat sonrası gözlemlerini şöyle anlatmıştır;

“Burası gibi, en az yirmi bin insanın sırtındaki paçavralardan başka hiçbir şeye sahip olmadığı iki yüz bin nüfuslu bir kasabada gezindiğinizde, insanların nasıl yaşadıklarını, dahası ne kadar kolay ölüp gittiklerini gördüğünüzde, insanlar arasında yürüdüğünüzde inanmak güç gelir. ...Adları da var mı? Yoksa arılar ya da mercan sinekleri kadar bireysellikten uzak, bir tür ayrılaşmamış kara malzemeden mi ibaretler sadece. Yerden biti veriyorlar, birkaç yıl ter döküp açlıktan kıvrandıktan sonra gerisingeri mezarlıktaki adsız tepeciklerin altına giriveriyorlar.” (Gökmen, 2010, s.36).

Oryantalizm doğası gereği batılının görece üstünlüğünü kaybetmeksizin doğu ile kurabileceği mümkün ilişkiler sağlayan bu esnek konum üstünlüğüne dayanır hep (Said, 2021, s.17). Batı’nın doğu ile kurduğu ilişki biçimlerine baktığımızda özellikle de 18. Yüzyıl sonlarından itibaren genel olarak kendinde olan demokrasi ve refah gibi faktörleri Doğu’ya getirme vaadi üzerinden bir ilişki kurmaya çalıştığı görülmektedir. Fakat ne yazık ki bu vaatler üzerinden girdikleri hemen her ülkede menfaatleri bittikten sonra veya zorunlu olarak ayrıldıktan sonra arkalarında birçok iç ve dış sorun bırakmışlardır.

Batı’nın Doğu’ya karşı olan tavrı sadece Batı kaynaklı veya bütün Batı’yı kapsamaz. Nesnenin Doğu olduğu gerçeği yanında özne her zaman Batı olmamıştır. Zaman zaman Doğu içerisinde de bu bakış açısına sahip kişiler olmuştur (Şentürk, 2003, s.43). Batı ve Doğu arasındaki ayrım bizden önce Batı’nın bize karşı geliştirdiği ayrımlardır. Bu tarz ayrımlar kendi toplumumuzda da destek bulabilmiştir. Kendilerini Batı uygarlığından nasibini almış olarak gören kişilerin Batı uzmanı olarak toplumun Batı’yı yakalaması gerektiğini ileri sürerek Batı tanıtıcılığına soyunurken diğer yandan Doğu’nun farklılıklarının altını çizerek Batı’nın Doğu’yu anlamakta güçlük çekeceğinin bu yüzden bir aracıya ihtiyaç olduğunu öne süren bazı kişilerin de kendilerine doğu uzmanı görevini tanımladıkları görülmektedir (Sezer; 1998, s.40-41).

Batı’nın kaybetmekten korktuğu ve aslında gelişimlerinin temeli varsayıldığı kapitalist sistemdir. Bundan ziyade kendi insanının bunun bilincine varmasını istemez. Bu bakımdan İslam’ın sahip olduğu değerler kümesi kapitalist mantığa ters olduğundan Batı için öncelikli engellenmesi gereken düşman konumundadır.

Bu yüzden Said’in oryantalizm için yaptığı değerlendirmelerden biri; Doğu’ya yönelik abartılı bir Avrupalı hayali değil, yıllar boyunca önemli maddi yatırımların

yapıldığı, oluşturulmuş bir kuram ve uygulama bütünü (Said, 2021, s.16) şeklinde olmuştur.

Bu bakımdan oryantalizmin Doğu'ya bakışının birkaç özelliğini şu şekilde özetleyebiliriz (Şentürk, 2003, s.45);

-Batı ve Doğu milletleri farklı iki varlık alanı meydana getirecek kadar farklıdır.

-Doğu milletleri geridir.

-Batı milletleri ileridir.

-Doğu toplumları her zaman Batı'dan geride olacaktır çünkü sabit ve gelişme özellikleri olmayan toplumlardır.

-Batı toplumları sürekli gelişim halindedir bu nedenle sürekli üstün ve ileride olacaktır.

-İleri ve geri toplumlar aynı sosyal kanunları takip etmediler.

-Batılı ve Doğulu milletler benzer sosyal teorilerle araştırılmaz.

Oryantalizmin olumsuz manasına ilişkin buraya kadarki bütün açıklamalarımızda dikkat edilecek olursa çoğunlukla Batı-Doğu kavramları üzerinden hareket ettik. Buradaki Doğu kavramından ne kast edildiğine biraz daha yakından bakacak olursak, aslında oryantalist çabaların da amaçları daha belirginleşmiş hale gelecektir. Pek çok kişinin vurguladığı gibi oryantalistlerin büyük oranda üzerinde yoğunlaştıkları Doğu aslında İslam coğrafyası ve Müslümanlar olmuştur.

Oryantalistlerin Doğu üzerindeki araştırmaları ilk olarak Arapça ve İslâmiyet üzerinde başlamıştır. Gerek dini gerekse siyasi sebeplerden dolayı oryantalistlerin en çok dikkatini çeken ve üzerinde çalıştıkları konu İslam ve Arap edebiyatı olmuştur (Sibai, 1993, s.37). Oryantalizme İslam'ın doğuşu ve gelişimi açısından baktığımızda ise; Oryantalizm İslam'ı Batı için bir tehdit olmaktan çıkarmak için tasarlanmıştır diyebiliriz. Bu nedenle oryantalistler Batılı insanın Doğu, İslam veya Müslüman denilince akıllarında olumsuz düşüncelerin oluşmasında önemli etkilere sahiptir (Göregen, 2017, s.40).

Sibai (1993, s.50-51) oryantalistlerin çalışmalarında Müslümanlar üzerinde amaçladıkları dini ve siyasi hedefleri şöyle özetler;

“-Müslümanların kafasında Kur'anları, peygamberleri, hukuk sistemleri ve fıkıhları ile ilgili konularda şüphe ve tereddütler oluşturarak zihinlerini karıştırmak.

-Müslümanları, medenî kültür miraslarının değerinden şüpheyi düşürmek.

-Müslümanların kendi kültürlerine olan güvenlerini zayıflatmak, bütün insani değerlerine, yüce prensiplerine ve inanç esaslarına şüpheli bir gözle bakmalarını sağlamak.

-Farklı ülkelerde yaşayan Müslümanların birbiriyle olan bağları koparmak, kardeşlik ruhunu zayıflatmak.”

Oryantalizmin kapsadığı coğrafya her ne kadar bütün doğu olsa da çalışmaların temelde İslam coğrafyası ve Müslümanlar üzerinde yoğunlaştığını zaten daha önce açıklamıştık.

1.2. Oryantalizmin Tarihsel Gelişimi

Bulut ve Davutoğlu'nun oryantalizmin gelişimi hakkında ileri sürdükleri ayrım olay ve tanım esaslı olmuştur. Aslında olumsuz manasıyla oryantalizmin şekillenmesine temel oluşturacak Batı-Doğu ayrışmasının örnekleri tarihin çok eski dönemlerinden beri ortaya çıkmıştır. Bu bölümde oryantalizmin gelişimi anlatılırken tarihin çok eski dönemlerindeki bu örneklerden 19. Yüzyıla kadarki süreç ele alınacaktır.

Tarihte birçok uygarlığın beşiği olan Ortadoğu, Persler ile Yunanların savaşlarına da şahitlik etmiş bir bölgedir. Büyük İskender'in M.Ö. IV. Yüzyılda Doğu üzerine sefere çıkmasıyla birlikte savaşların farklı bir şekle büründüğü söylenebilir. İskender Yunanlarla yaptıkları savaşlar sonrası onların kültürünü beraberinde getirmiş ve bunu kendi yerel kültürü ile sistemli olarak sentezlemeye çalışmıştır. Kral İskender'in bu çalışması Helenizm'i ortaya çıkarmıştır. (Tekin, 2019, s.307). Bu yolla ortaya çıkmasından dolayı Helen uygarlığının zengin bir alt yapıya sahip olduğu varsayılmıştır. Hentch Avrupa'nın bu zengin alt yapıyı kullanmak için kendini bu uygarlık temeline nasıl konumlandığını anlatır.

Hentch İran'ın Asya'dan çıkış noktasında Akdeniz'e bağlanma noktasında olmasından dolayı İran'ın Avrupa'nın Asya'daki bir parçası gibi görüldüğünü söyler. Bu yüzden Helen uygarlığından önce Avrupa'nın köklerini İran Antik çağında aramak zorunluydu. Ancak Helen uygarlığıyla beraber bu zorunluluk ortadan kalkmıştır. Şöyle ki Helen uygarlığının gelişimiyle Avrupa Yunanistan'ı benimsemiş kendi kültürüne vermek istediği tarihi derinlik bu noktada yeterli olmuştur. İran ise artık Avrupalı kimliğini bırakıp Asya potasında eriyebilirdi. Bu gelişme ile Batı kendi kültüründe olmayan derinliğe kavuşmuştur. Bu sayede Asya'ya karşı kimliğinin eskiliğini ve tartışmalı da olsa modernliğinin evrensel özelliğini bir temele oturtma olanağı

bulmuştur (Hentch, 1996, s.20-22). Helen uygarlığı bir yandan Batı'ya sadece kültürel bir derinlik kazandırmamıştır, bununla beraber Batı'nın eline kendisini daha üstün ve uygar gösterebilmesi için imkân vermiştir.

Hentch daha sonra Avrupa fikrinin bir efsaneyle başladığını dile getirerek kurgunun parçalarını tamamlar. Sarı bir boğa şekline giren Zeus, Okeanos kızı tanrıça Europa'yı kandırıp boğanın üzerinde Girit adasına kaçar. Bu efsaneyle Batı'nın kimliği ve temelleriyle ilgili öne sürdüğü ideolojiyi diledikleri gibi dolduracak kadar çok araç bulunmaktadır. Europa özellikle ilk büyük uygarlıkların temeli olan Asya'dan seçilmiştir. Europa, birden mistik bir şekilde, gelecekteki soyunu değiştiren ve çok büyük önem verilen Zeus'un çocuğunu doğurmak için yurdundan kaçırılmıştır. Nitekim Europa öyküsü Asya soy zincirini ve Yunanistan'ın sahip olduğu özel konumunu aynı zemine oturtmak amacıyla oluşturulmuştur. Horatius daha sonraları, Europa için "Yerkürenin bir parçası senin adını alacak," diyecektir (Hentch, 1996, s.23). Bu yolla Avrupa tarihine derinlik kazandırmış ve bunu ötekileştirme aracı olarak da kullanmıştır. Klasik Yunan uygarlığı döneminde Doğu-Batı ayrımının çok daha bilinen, daha somut örneği Yunan site devletleriyle Persler arasındaki savaşlardır.

Doğu-Batı arasında tarihteki ilk çatışma Persler ve Yunan site devletleri arasında geçen Med Savaşlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bundan çok önce Truva savaşı olmasına rağmen iki taraf da Yunan olarak görüldüğünden Doğu-Batı çatışması olarak değerlendirilmemiştir. Pers-Yunan Savaşlarının ilk Doğu-Batı mücadelesi olarak görülmesinde Perslerin dil ve politik örgütlenme açısından Yunanlardan farklı olması etkili olmuştur. Persler ve Yunan site devletleri arasında geçen Med savaşları sonucunda şöyle bir kanı ortaya çıkmıştır; "Aslında Persler "barbardır", yani Yunan değildir, yabancıdır, başka ulustan, başka kültürden insanlardır..." (Hentch, 1996, s.24). Yunanların Persleri barbar olarak görmesinin günümüzdeki medya yansımalarına Hollywood filmi olan 300 Spartalı gösterilebilir. Filmde Spartalılar iyi savaşçılar ve medeni insanlar olarak gösterilirken Persler olabildiğince barbar tavırlar ve motiflerle gösterilmiştir.

Roma dönemine geldiğimizde Batı'nın kendini ayırıştırma ve farklı bir noktada konumlandırma uğraşı Hristiyanlık temelinde devam etmiştir. Roma İmparatorluğu'nun pagan barbarlar tarafından V. Yüzyılda yıkılmasının ardından daha önceleri kendilerini Pax Romana "Roma Barışı" etrafında tanımlayan Batı medeniyeti Orta Çağ'la beraber Universitas Christiana "Hristiyan Üniversiteleri" ya da Christianitas "Hristiyanlar" çerçevesinde tanımlamıştır. Batı'nın Hristiyanlık özelinde birleşmesi Rönesans'ın dine

alternatif hümanist bakış açısıyla da yok olmamıştır. Aksine o dönem İtalyan hümanistlerinin eserlerinde Hristiyanlık ve Avrupa medeniyeti uygarlığın temsilcisi olarak görülürken İslam medeniyeti bu uygarlığın karşıtı ve düşmanı olarak görülmüştür (Soykut, 2002, s.37). Batıdaki hümanist bakışın yükselmesi medeniyet temelli Doğu-Batı ayrımını bitirmeye ve azaltmaya yeterli olmamıştır. Batı bu hümanist bakışı da Doğu-Batı ayrımını derinleştirmek için kullanmıştır. Bu kavramı kendilerine has bir medeniyet unsuru olarak Doğu'da var olmayan bir olgu olarak öne sürmüşlerdir.

İslam'ın doğuşu ve tüm dünyada hızlı yayılışı Doğu'da ve Batı'da siyasal ve kültürel anlamda çok büyük değişimler meydana getirdi. İslam fetihleri Avrupa'nın daha önce karşı karşıya kaldığı saldırılardan hız, kapsam ve kalıcılık bakımından farklıydı. İslamiyet'le beraber Avrupa ve Asya arasındaki sınır ve ilişkilerde önemli değişiklikler meydana gelmiştir (Bulut, 2002, s.14). İslam'ın bu hızlı yayılışı ve Orta Çağ Avrupa dünyasında yeni bir yaşam şekli olarak görülmesi tehdit olarak algılanmış, Batı kendini savunmaya ve tutucu bir konuma geçmiştir (Said, 2021, s.68).

Hristiyan din adamları Müslümanların Doğulu Hristiyanlara işkenceler ettiği, Müslümanların baskısından kurtulmak için Hristiyanların Haçlıları davet ettikleri ve Müslümanların onların hac görevlerini yapmalarını yasakladıkları yönündeki iddiaları Batı Hristiyanlarına yaymaya çalışmışlardır. 1291 yılında Müslümanlar tarafınca Akka'nın fethedilmesi Haçlılara olan inancı da bitirmiştir. Bu dönem zarfında Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili hikayeler yazılmış ve İslam'a karşı agresif tutuma geçilmiştir. Önceleri büyücülükle suçladıkları Hz. Muhammed'i bu kez kardinallik ile ilişkilendirmişlerdir. Hristiyan âlemine göre, Hz. Muhammed'i Hristiyan dünyasının düşmanı yapan sebep, onun papa olarak seçilmemesinden kaynaklanmaktadır (Bulut, 2020, s.50).

Rönesans-Reform hareketlerine ve ardından gelen Aydınlanma çağının gereklerine ayak uyduramayan Doğu, zaman içerisinde Batı'nın ham madde deposu yani sömürgesi konumuna gelmiştir. Batının sömürgesi konumuna gelen toplumlar sadece petrol gibi enerji kaynaklarını kaybetmemiş; aynı zamanda Batı tarafından tanımlanan bir kavram, Batı'nın çalışma sahası ve keşif alanı haline gelmiştir. Batı mevcut sömürgesini devam ettirebilmek için bu toplumları yaşam tarzı ve politik kararları gibi birçok alanda şekillendirmeye çalıştı.

17. yüzyıldan itibaren Batı'da Doğunun eski gücünü kaybettiği artık yenilebilir olduğu düşünülmeye ve tartışılmaya başlanarak artık durağan bir konumda görülmüştür (Bulut, 2020, s.76). Bu süreçle beraber doğu eskisi gibi hayal edilen bir yer olmaktan

çıkarak Batı'nın zaten var olan emperyalist çıkarlarını gerçekleştirmede daha kolay bir yer haline gelmiştir.

Doğu sahip olduğu uygarlık, din felsefe ve kültürü ile Batı için daima merak konusu olmuştur. Bu merak ile Batı'nın Doğu'yu algılama biçimi ikisi arasındaki farklar üzerine kurgulanmıştır. Özellikle de Batı'nın kendi farklarını vurgulayan bir algılama biçimine dönüşmüştür. 18. yüzyıla kadar oryantalizmin üzerinde durduğu temel uğraş kendine karşı bir öteki oluşturmak ve bu ötekinin kültürünü öğrenmek oldu. Fakat bu yüzyılın sonlarına geldiğimizde Batı bu ötekiye karşı uygarlaştırıcı bir görev üstlendi. Bu görevi icra ederken temel argümanları Batı'nın üstün olduğu idi ve yapmaları gereken bu üstünlüğü dünyanın geri kalanına bildirmektir (Boztemur, 2002, s.137). Batı'nın bu yüz yılın sonunda böyle bir şeye girişmesi elbette ki tesadüf veya tarihin olağan akışı içerisinde kendiliğinden meydana gelen bir olay değildir. 18. Yüzyılın sonlarına baktığımızda bu dönemde ham madde ve doğal kaynaklar önemli olmaya başlamıştır. Bu kaynaklar açısından yetersiz olan Batı uzun süredir Doğu'yu ötekisi yapmak için topladığı veya tasarladığı argümanları uygarlık adı altında kendi üstünlüğünü pekiştirecek bir araç olarak kullanmaya başlamıştır.

Avrupa'da oryantalizm hakkında araştırmaların yayınlanması da on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda olmuştur. Bu araştırmaları yapan kurumlar doğu toplumları hakkında topladıkları bilgileri, filolojik araştırmalar ve oryantal dillerde yeterliliğin geliştirilmesi ile oryantal çalışmaları kurumsallaştırdılar (Turner, 2003, s.67).

Oryantalistler 19. Yüzyılın ortasına kadar, Avrupa ve Amerika'nın farklı noktalarında Doğu üzerine incelemeler yapmak için cemiyetler ve dernekler kurmaya başladılar. 1822 tarihinde ilk defa Paris'te Asya Cemiyeti, 1842'de Amerikan Şark Cemiyeti, Sonra 1845'de İngiltere'de ve İrlanda'da Asya Kraliyet Cemiyetleri Almanya'da Alman Şark Cemiyeti kuruldu (Zakuk, 2006, s.41)

19. yüzyılda Avrupa'nın dünya üzerindeki egemenliğini kesinleştirmesiyle beraber yeni kurumların ve sosyoloji, antropoloji gibi yeni bilim dallarının oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Buna mukabil oryantalizmin çağdaş batı sosyal biliminin yardımıyla gelişmesi ve akademik bir disiplin olarak kurumsallaşması da bu yüzyılda olmuştur. Batı'da daha önce oluşturulan İslam ve Doğu imajı bu dönemde akademik bir temele dayandırılmıştır. Bu dönem çalışmalarında göze çarpan bir diğer konu ise Batı'nın üstünlüğünü vurgulayan doğu imajının Doğu'ya kabul ettirilmiş olmasıdır (Bulut, 2002, s.25).

Oryantalizm kurumsallaşmadan çok daha önce İslam dünyası sadece korkulan veya nefret edilen bir din değildi, bununla beraber ortada sömürülmeyi ve yeniden yapılmayı bekleyen bir dünya vardı. Hristiyan âlemi bunu haçlı seferleri ile görmüştür. Haçlı seferleri ile beraber Hristiyanların İslam’a kini ve nefreti zirve yapmıştır. Haçlı seferlerinin başladığı zamana baktığımızda Batı’da İslam ile ilgili yeterli ve gerçek bilgiler yoktu bu seferler İslam’a dair bilimsel bilgilerin bilinmesini sağladı. Bu dönem Müslüman İspanya kültürü ekonomik açıdan Batı’dan ileriye. Bu sebeple batılı bilim adamları dini bakımdan İslam’dan üstün oldukları duygusunu yaygınlaştırmaya çalışmışlardır (Ar, 2020, s.165-166).

Özetlemek gerekirse Batı-Doğu ayrımı üzerine dayalı bir ötekileştirici eğilimin tarihi çok eskilere dayanmakla birlikte, esas olarak Batı Avrupa merkezli modernleşme ve ekonomik gelişmenin ortaya çıkması ve dünyanın geri kalanını kendi tahakkümü altına almak istemesi beraberinde 19.yüzyıla birlikte oryantalizmi sistematik bir olgu haline getirmiştir. Batı’nın Doğu’yu kendi çıkarları doğrultusunda tanımlaması ve yeniden üretmesi şeklinde açıklamaya çalıştığımız bu olgu, büyük oranda da İslam coğrafyasını ve Müslümanları kapsamıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrasındaki Oryantalizm artık tamamıyla İslam dini ve onun mensupları üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır ki bu dönemi anlatmak için Yeni Oryantalizm kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bir sonraki bölümde Edward Said ve onun oryantalizm eleştirisine kısaca değindikten sonra yeni oryantalizm kavramını ve bununla neredeyse aynı anlama gelen ve çalışmamızın temel konusu durumundaki İslamofobi kavramını ele alacağız.

1.3. Said ve Oryantalizm Eleştirisi

Yeni oryantalizmi açıklamaya geçmeden önce bölüm başında bahsini ettiğimiz bir hususu tekrar hatırlatmak gerekirse 1960’lara kadar oryantalizm Doğu’yu ve doğu halklarını araştıran bir bilim dalı olarak anılmaktaydı. Ondan sonra ve özellikle Edward Said’in kitabının yayınlanmasıyla birlikte kısa bir süre içinde oryantalizme atfedilen anlam ve tanımların bu denli değişmesi kavramın önceki tanımının savunucuları tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu yüzden kısa da olsa Said ve eserine yönelik belli başlı eleştirilere yer vermek konuya karşıt taraftan da bakmak adına faydalı olacaktır.

Bölümün başlarında belirttiğimiz gibi Bernard Lewis oryantalizm kavramına olumlu yaklaşan bir isimdi. Lewis, Said’i eleştirirken “Oryantalist” teriminin artık kurtarılamayacak kadar çok kirlenmiş durumda olduğunu fakat bu durumun da sözcüğün değerini yitirmiş olması ve kullanımının terk edilmiş olması kadar önemli olmadığını ifade eder (Lewis, 2014, s.223). Lewis’e göre Said, oryantalistlerin tarafsız

ve iyi niyetli olarak yaptıkları çalışmaları karalamaya çalışmış ve masum bir akademik alanı siyasallaştırmıştı (Rubin, 2014, s.26).

Halliday (2014, s.98-99) Said'in oryantalizm eserine yaptığı eleştiride ise onun Oryantalizm teriminden bütün kötülüklerin kaynağı olarak bahsettiğini, oryantalizmin Doğu'ya, Araplara ve İslam dünyasına yönelik tarih aşırı bir kin ve düşmanlığın olduğunu iddia ettiğini söyler. Ancak bu tür ırkçılık ve düşmanlık neredeyse bütün halklar hakkında vardır ve bunda hiçbirinin ayrıcalıklı konumda olmadığını ifade eder.

Said ve eseri günümüze kadar kuramsal coğrafi gibi birçok yönden eleştirilmiştir. Bu durum ABD'de yaşayan Said için kimi zaman şahsına yönelik hakarete varmış ve asılsız ihbarlara kadar gitmiştir.

1.4. Yeni Oryantalizm

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde pek çok üçüncü dünya ülkesi bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Resmi olarak bağımsızlıklarını elde etmişlerse de, sanayileşmiş ülkeler ile bağımsızlıklarını yeni almış ülkeler arasındaki maddi dengesizlikler yeni sömürü düzeninin ortaya çıkmasının temeli oldu (Bulut, 2012, s.90). Soğuk Savaş sona erdikten sonra ise bu sömürü düzenini devam ettirebilmek için Batı'ya yeni bir düşman gerekliydi ve bunu bulmak için hiç zorlanmadılar. Kapitalist sömürü düzenine aykırı prensiplere sahip İslam ve Müslümanlar yeni düşman ilan edildi.

Soğuk Savaş bitimine kadar oryantalist çalışmaların bütün Doğu'yu kapsamından dolayı dağınık olarak yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Soğuk Savaş'tan sonra ise, bir önceki bölümde bahsettiğimiz gibi oryantalistler doğrudan İslam'ı ve Müslümanları hedef aldılar. İslam ve Müslümanlar üzerindeki çalışmalarını daha sistematik bir hale getirdiler. Bu aynı zamanda onlar için yeni bir dönem ve yeni bir oryantalizm anlayışını doğurmuştur.

Yeni oryantalizm ile oryantalizm arasındaki temel fark, Doğu'nun tanımlanmasından oluşmaktadır. Oryantalizm ve yeni oryantalizmin her ikisi de Doğu'yu tanımlarken merkezlerine Batı'yı koymaktadır. Ancak aralarındaki temel fark oryantalizm Doğu'yu coğrafi olarak Avrupa'nın doğusunu temel kıstas olarak bir bütün halinde tarif eder. Yeni oryantalizm ise İslam, Müslüman ve Orta Doğu gibi belirli bir kimlik ile ilişkilendirerek tanımlar.

Bu yüzden, yeni oryantalizmin odak noktası Müslümanlar ve onların siyasi örgütlenmelerinin daha çok olmasından dolayı Orta Doğu olmuştur. Sonuç olarak

oryantalizmin Doğu üzerinden yaptığı geniş tanımı, yeni oryantalizm belirli bir grup ve inanç üzerinden daraltmıştır (Aka & Nişancı, 2015, s.15).

Oryantalizm ile Yeni oryantalizm arasındaki bir diğer fark yeni oryantalizmin Doğu özelinde İslam'ı tarif ederken geri kalmışlığını modernleşememesine değil, kültürüne bağlamasıdır. Bernard Lewis, Robert Kaplan, Samuel Huntington gibi bilindik yeni oryantalistler, İslam dünyasının geri kalmışlığını, ona bağlı olanların kültürel özelliklerine ve Müslümanların zihinlerinin şiddete meyilli olmasına bağlamaktadırlar (Aka & Nişancı, 2015, s.15).

Yeni oryantalizm eskiye nazaran sahip olduğu teknolojik donanım sayesinde çok yönlü hareket etme imkânı bulmuştur. Bu sayede ulaşabileceği kitleyi yaş, cinsiyet veya sosyo-ekonomik grup olarak genişletmiştir. Ayrıca yeni oryantalizm gerek kullandığı dil gerekse Müslümanlar hakkında ürettikleri sahte algı bakımından eski oryantalist çalışmalara kıyasla daha acımasız ve gerçeklerden daha uzak noktada olmuştur. Oryantalizmle yeni oryantalizm arasındaki bu tür farklara işaret eden Samur (2017, s.67-68) şu şekilde yeni oryantalizmin ortaya çıkış gerekçesini izah etmiştir;

“...geçmiş birkaç on yıl süresince en önemli öteki rolündeki Komünizm tehdidinin ortadan kalkmasından sonra dünyanın 1990'larla birlikte aldığı yeni görünüm içerisinde seküler ve kapitalist modernleşmenin kesintisiz ilerleyişini devam ettirebilmesi ve Batı'nın kendi içerisinde bütünlüğünü koruyabilmesi yeni bir ötekiyi gerektiriyordu ki bunun bulunması için fazla zorluk çekilmedi ve geleneksel düşmana yani İslam'a ve Müslümanlara dönüldü. Ancak Müslümanların öteki rolüyle Batı tarafından yeniden dikkate alınmaları, dönemin koşullarına uygun bir şekilde yapılmalıydı. Bunun anlamı; İslam düşmanlığı ve Müslümanlarla mücadele geleneksel yöntemlerden çok daha sofistike bir tarzda ve postmodern toplum insanının “ikna edilebileceği” araçlarla yapılmalıydı ki sonuçta ortaya çıkarılan İslamofobiydi.”

2. İSLAMOFOBİ

Soğuk Savaş sonrası dönemin konjonktüründe yeni oryantalist mantık çerçevesinde Müslümanların hedef tahtasına oturtulması, beraberinde daha spesifik bir kavramın ön plana çıkmasına sebep olmuştur: İslamofobi. Bu bölüm İslamofobiye getirilen tanımlar, İslam'ın neden düşman seçildiği, bu kavramın özellikle gün yüzüne çıktığı tarih ve olaylar ele alınarak başlayacaktır. Ardından İslamofobinin yaygınlaşmasında öne çıkan dini, politik ve kültürel nedenlerle devam edecektir.

Günümüzde İslamofobi temalı tartışmalara baktığımızda konu üzerinde çalışan veya ortaya birtakım fikirler öne sürenlerin niyet ve amaçları ne ise, kavramın bu yönü öne çıkarılmaktadır. Bu tarz bir yaklaşımda İslamofobinin birçok yönü göz ardı edilmiş oluyor. Ancak İslamofobi çok kültürlü toplumların modern sorunları çerçevesinde sadece ayrımcılık ve ırkçılık gibi sosyal veya kültürel bir sorun gibi değerlendirilecek akademik bir araştırma veya yalnızca ideolojik alan içinde kısıtlanacak siyasi bir konu değildir. İslamofobi bütün bunları bünyesinde barındıracak şekilde dini, kültürel, sosyolojik, psikolojik, siyasi ve felsefi bir temele sahiptir.(Ar, 2020, s.161).

Yunanca yabancı anlamına gelen “Xenos” ve korku manasına gelen “phobos” kelimelerinin birleşimi yabancı korkusu anlamına gelmektedir. Yabancı korkusu zamanla düşmanlığını da beraberinde getirdiğinden bu kavram zamanla yabancı düşmanlığına dönüşmüştür (Canatan 2007, s.26). İslamofobi kelime olarak İslam korkusu olarak tanımlanmaktadır. Kelime detaylı olarak incelendiğinde ise İslam ve Yunanca phobos/korku sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Ayrıca fobi kelimesinin kökeni Yunan mitolojisinde korku tanrısı olarak anılan Phobo'dan gelmektedir. (Budak, 2009, s.291). Ayrıca İslamofobinin ‘önyargı’ (prejudice), ‘dışlanma’ (exclusion), ‘ayrımcılık’ (discrimination), ‘şiddet’ (violence) gibi kavramlarla da ifade edildiği görülmektedir. Bunun yanında ‘ırkçılık’ (racism), ‘yabancı düşmanlığı’ (xenophobia) ve ‘İslam düşmanlığı’ (anti- İslamism) kavramları da sıkça karşımıza çıkmaktadır (Kirman, 2010, s.22). Kavram her ne kadar birden çok olumsuz nitelikleri bünyesinde barındırsa da genel manada İslam korkusu veya İslam karşıtlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aktaş ise konuya tıbbi yorum getirerek bunu tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak niteler. Genel olarak çocuklarda ve yetişkinlerde ortaya çıkan çeşitli psikolojik sıkıntıları ifade eden fobi kavramı endişe ve histeri ile bağlantılı olarak incelenmektedir. Fobiler kaygı bozukluklarının en yaygın şekli olarak bilinmesinin yanı sıra genellikle hayali bir korkuyla ifade edilmektedir. Kişinin sahip olduğu bu korku kontrolünden

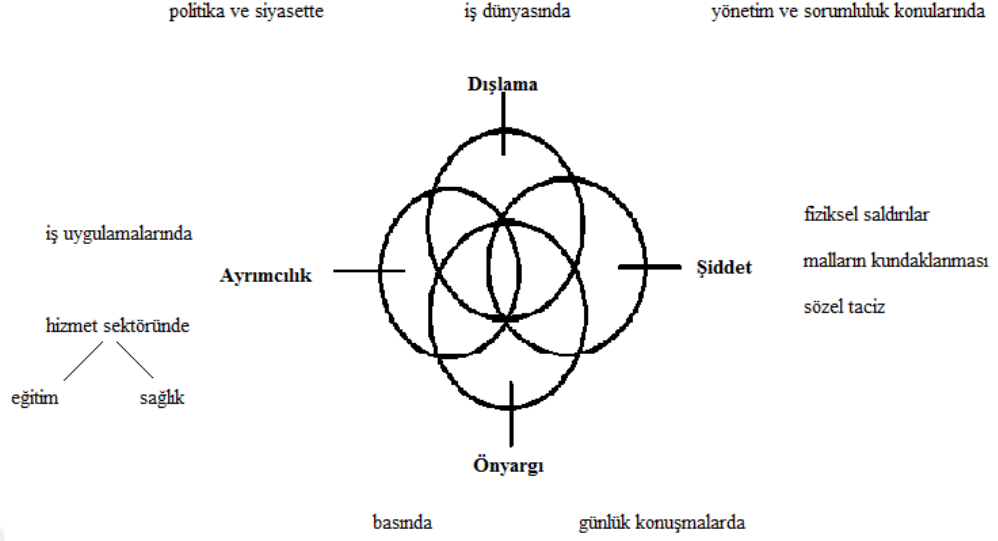
çıkıp onu rahatsız etmesi ve endişeye sebep olması ile fobi oluşmakta bu durum bazen panik atağa sebep olabilmektedir. Bu nedenle fobiyi tedavi gerektiren bir hastalık olarak görebiliriz. O halde “İslamofobi” de tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak tanımlanabilir (Aktaş, 2014, s.36). Her ne kadar ilerde değinecek olsak da İslamofobi günümüz Batı medyası vasıtasıyla sürekli olarak gündemde tutulduğundan artık İslam ve Müslümanlar birçok Batı ülkesinde korkuya sebep olmaktadır.

İslamofobinin bir başka tanımı ise Budapeşte’de 2004 yılında yapılan Avrupa Gençlik Semineri sonuç raporunda yapılmıştır. Bu tanımda İslamofobinin İslam ve Müslümanlar ile ve onların içinde bulundukları olaylara karşı duyulan ön yargı ve korku olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca gerek basit günlük ayrımcı ve ırkçı hareketler olsun gerekse daha saldırgan yapıda olsun, İslamofobi toplumsal birliğe ve insan haklarına tehdit olarak görülmeye başlanmıştır (Er ve Ataman, 2008, s.755).

Er ve Ataman ırkçılığın kültürel dışlamaya dönüştüğü gibi antiislamizmin de İslamofobi’ye dönüştüğünü açıklar. İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinden günümüze kadar geline süreçte ırkçılık eskiden olduğu gibi insanların dış görünüşleri veya deri rengi gibi faktörler üzerinden meydana gelmemektedir. Kaldı ki bu tarz bir ırkçılık yasalar yolu ile güvence altına alındığından yapılması durumunda cezalandırılmaktadır. Bu sebeple günümüzde artık kültürel manada bir ırkçılık söz konusu olmaktadır. Hal böyleyken İslamofobiye gelmeden önce ilk aşamada antiislamizm ile başlayan bir sürecin gerçekleştiğini söyleyebiliriz (Er ve Ataman, 2008, s.757).

CECLR (İrkçilikle Mücadele ve Fırsat Eşitliği Merkezi) ise 2002’de İslamofobi için şöyle bir tanım yapmıştır: İslam’ı tehlikeli bir temele indirgeyerek ondan nefret etmek. Oysaki İslam dini, kültürel, coğrafi, tarihi ve sosyal çerçevesi ile bir bütündür. Bu nefret negatif ön yargı ve tek tiplerle desteklenerek İslam, Müslüman, Arap, İslamcı, terörist, entegrist gibi terimler birbiriyle karıştırılmaktadır. Bu tanım Vincent Geisser tarafından İslamofobi adlı kitabında kabul görmüştür. Fakat Geisser İslamofobinin basit bir şekilde Araplara, Faslılara veya dışlanmış gençlerine yönelik duyulan ırkçılığa indirgenemeyeceğini, İslamofobinin daha çok "Religiopfobie: Din korkusu" olduğunu ifade etmektedir (Camille, 2007’den akt. Aydın ve Yardım, 2008, s.10). İlerde içerik olarak da değineceğimiz Runnymede Trust kuruluşunun “İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Zorluk” adlı raporunda da İslamofobinin kavramsal çerçevesi aşağıdaki şemada olduğu şekliyle belirtilmiştir.

Şekil 1: İslamofobi Temalı Kavramsal Çerçeve

Kaynak: Runnymede Trust, 1997'den aktaran Er ve Ataman, 2008, s.761

Şemaya bakıldığında İslamofobinin dışlama, ayrımcılık, şiddet ve önyargı kavramları çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Kanaatimizce burada öne çıkan kavram önyargı olmaktadır. Şemada da görüldüğü üzere önyargının basın yolu ile oluşturulması İslamofobinin daha geniş çevrede etkin olmasına yani iş kollarında ve kamu hizmetlerinde ayrımcılık ve dışlanmaya sebep olmaktadır. Bununla beraber İslamofobinin soyut eylemler olmaktan çıkıp fiziksel saldırılara vardığı görülmektedir.

İslamofobi hakkında ortaya konulan çeşitli tanımlardan da anlaşılacağı üzere kavram olarak, politik sahada ve özellikle akademik camiada dikkatleri çekmektedir. Ancak İslamofobinin varlığına dair açıklamaların, yayınların ve çalışmaların medyada görünürlüğü çok azdır.

2.1. Raporlarda İslamofobi

Önceki bölümde İslamofobinin oryantalizmin yeni yüzü olduğunu, eski oryantalizmle farklarını ve İslamofobi hakkında yapılan tanımlardan bahsettik. Bu anlattıklarımızın ne derece ciddi boyutlara geldiğini ve artık inkâr edilemez bir gerçek olduğunu İslamofobi hakkında yayınlanan raporlar açık bir şekilde göstermektedir. Bu nedenle bu bölümde önceki bölümde anlattıklarımızın daha iyi kavranması ve konunun ulaştığı boyutları göstermek adına İslamofobi hakkında yayınlanan raporlara yer verilecektir.

Runnymede Trust isimli kuruluş destekli farklı dinlere inanan üyelerden kurulan İngiltereli Müslümanlar ve İslamofobi Komisyonu'nun 1997 yılında "Islamophobia: A

Challenge For Us All” başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Raporda İslamofobinin tanımının yanı sıra Batıdaki İslamofobik uygulamalar ve düşünceler şu şekilde açıklanmıştır (Runnymede Thrust, 1997, s.2);

- “- İslam bir bütün halinde, sabit ve değişime kapalı olduğu,
- İslam öteki ve farklı olarak görüldüğü ve İslam’ın başka kültürlerle ortak değerlere sahip olmadığı ve onlardan etkilenmediği,
- İslam’ın Batıya göre ikinci sınıf olarak görüldüğü, bu nedenle İslam’ın ilkel, barbar, akıldışı ve cinsiyet ayrımcılığı yapan bir yapısı olduğu,
- İslam, tehditkâr, şiddet ve terör destekçisi olduğu ve medeniyetler çatışmasına başlamış olduğu,
- İslam’ın siyasi bir ideoloji olarak görüldüğünden, onun siyasi ve askeri üstünlük için araç olduğu,
- İslam’ın Batıya yönelttiği eleştiriler hiç düşünülmeden reddedildiği,
- İslam karşıtlığı, Müslümanlara yönelik gösterilen ayrımcı tavırları ve onların toplumdan dışlanmasını haklı göstermek için kullanıldığı,
- İslam karşıtlığı doğal ve olağan olarak görülmektedir.”

Çalışmadan da anlaşılacağı gibi bir din hakkında nerdeyse hiç bilgisi olmayan birçok insanın bu şekilde ön yargılarla konuşması ancak o yerin medya yayınları, din adamları, eğitim veya politikacılarının etkisi gibi unsurlar ile açıklanabilir.

Washington merkezli Pew Research Center (PEW) Araştırma Merkezi’nin din kaynaklı dünya nüfus artışını araştırdığı çalışmanın “Küresel Müslüman Nüfusun Geleceği: 2030 Öngörüsü” raporunda 20 yıl sonra dünyanın dörtte birinin Müslüman olacağı ifade edilerek Hıristiyan coğrafyası uyarılmaktadır. Raporda Avrupa’da 2010 yılında 44 milyon olan Müslüman nüfusun 2030 yılında 58 milyona yükselmesi tahmin edilmektedir. Raporda Avrupa’daki Müslüman nüfusun 2010’da 44 milyon 2030’da ise 58 milyona yükselmesi beklenmektedir. Dikkat çekilen bir diğer husus ise Müslüman nüfus artış hızının daha yüksek olduğu vurgulanarak, ilerde Avrupa’nın yüzde 10’luk nüfusunun Müslüman olabileceği kaydedilmektedir. Bu ve buna benzer Avrupa’daki göçmenler üzerinde özellikle de Müslüman olanlar üzerinde sık sık yapılan anket ve araştırmalarla bu kesim tehdit olarak gösterilmektedir. Basında ve sosyal medyada bu korkuların yayılması İslam karşıtlığını körüklemektedir. Müslüman karşıtlığını kullanan

ve bundan fayda sağlayanların başında aşırı sağcı siyasi partiler gelmektedir. Ekonomik kriz ve artan işsizlikten Müslüman göçmenleri sorumlu tutan bu politik çevreler sürekli olarak İslam karşıtlığını ve Müslüman düşmanlığını propaganda malzemesi olarak kullanmaktadırlar (Aktaş, 2014, s.33-34). Göçmenler özellikle son yıllarda Batı’da birçok ülkedeki aşırı sağcı partilerin oy kazanma adına gündemden düşürmediği bir konu haline gelmiştir.

İslamofobi kavramını açıklamada ciddi manada ses getiren Runnymede Trust raporunun “İslamofobi: Sorunlar, Meydan Okumalar ve Eylemler” isimli ikinci bölümü Haziran 2004 de yayınlanmıştır. Raporu yazan komisyon ilk raporda İslamofobi hakkında geliştirdiği çerçeveyi aynı şekilde devam ettirmiştir. Günümüz İslamofobisi örneklerle açıklanmıştır. Rapora göre İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde medya üzerinden Müslümanlara karşı algı oluşturacak basmakalıp konuların işlenmesi, politikacıların olumsuz konuşmaları, Müslümanların kamusal alanlarda sözlü ve fiziksel saldırılara maruz kalması gibi kısaca neredeyse hayatın her alanında bir ayrım bulunmaktadır. Ayrıca İslamofobi ile mücadelede yasal olarak yetersiz kaldığı üzerinde de durmaktadır (Canatan, 2007, s.35-36). İki rapor arasında yedi yıl olmasına rağmen gelinen noktada İslamofobiye yönelik önlem alınması bir yana medya vasıtası ile daha da körüklenmiştir.

EUMC (Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi) 'nin raporları Müslümanlara karşı saldırıları, İslam karşıtı söylemi ve gerilimi en aza indirmede Avrupa devletlerindeki hükümetlerin bu konuda etkinliğini incelemektedir. EUMC ‘in 7 Temmuz ve 11 Eylül 2005 Londra bombalı saldırılarından sonra iki raporunda da İslam karşıtı tavır ve tepkilerde kısa süreli artışın olduğunu kaydetmiştir. Fakat bu iki raporda da dikkati çeken bu tepki ve saldırıların münferit olay olduğunu düşmanca tavırların medyanın belli kesimlerinde ortaya konulduğunu ortaya koyar (Cesari, 2020, s.61).

Avrupa’da yapılan araştırmalarda, bu bölgedeki ülkelerde yaşayan Müslümanlara karşı ayrımcılık ve nefretin büyüyüp yayıldığı görülmektedir. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) 27 Avrupa Birliği ülkesinde 23,500 kişinin katılımı ile yaptığı detaylı araştırma neticesinde yayınladığı raporda son bir yıl içerisinde bu ülkelerde yaşayan Müslümanlardan üçte birinin herhangi bir şekilde mutlaka ayrımcılığa maruz kaldığı onda birinin ise aşağılanma ya da saldırı ile karşı karşıya kaldığı ortaya çıkmıştır. Çalışmada dikkat çeken bir diğer husus ise dörtte birinin son bir yıl içinde polis tarafından kontrol edildiğidir. Ankete katılanların %40’ı karşılaştıkları saldırı ve ayrımcı tavırların nedeni olarak kültürel geçmişini işaret

etmektedir. Çalışmaya katılıp bulundukları ülkenin vatandaşı olan Müslümanlardan %27'si aynı şekilde ayrımcılıkla karşılaştıklarını söylerken bu durum vatandaş olmayanlarda %41 olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalarda, alınan önlemlere rağmen Müslümanların ekonomik, sosyo-kültürel alanlarda ve kamusal yaşamda ayrımcılık ile karşı karşıya kaldıkları ortayı çıkmıştır (Aktaş, 2014, s.33).

Uluslararası İslamofobyaya Konferansı 8-9 Aralık 2007'de İstanbul'da düzenlenmiştir. Konferansın sonuç bildirisinde İslamofobi ile ilgili;

Müslümanların karşı karşıya kaldıkları ayrımcı tavırlar ve temel haklardan yoksun bırakılmaları ile ilgili olarak; Müslümanların ibadethanelerine, dindar kişi ve gruplara yönelik saldırılar, İslam için mukaddes kabul edilen değerler ile ilgili küçük düşürücü, aşağılayıcı, rencide edici sözlü ve yazılı ifadeler, Müslümanların İslam'ı gerektiği gibi yaşamasına engel olmak için psikolojik, siyasi ve sosyal baskıların yapılması, ayrıca Müslümanların eğitim, sağlık, politika ve iş sektöründe hizmet alırken ve verirken karşılaştıkları her türlü kötü fiiller ve tavırlar İslamofobi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (İDSB, 2007).

İslamofobinin varlığı ve giderek yaygın bir hal aldığı çeşitli raporlar ile de gösterilmiştir. Ancak İslamofobiyi araştıran bunun zararlarını ve yanlışlarını ortaya çıkaran raporlar ne yazık ki gerekli ilgiyi görmemektedir. Tabi bunda yine Batı medyasının bunları görmezden gelmesi ana etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Neden İslamofobi?

İslamofobinin gelişimine geçmeden önce Batı'nın, Soğuk Savaş sonrası dönemde düşman olarak neden İslam'ı ve Müslümanları seçtiğine bakmak, gerek tarihi arka planın gerekse ilerleyen bölümlerin anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

İslamofobinin, yeni oryantalizmle aynı anlama geldiğini ve yeni oryantalizmin de geleneksel oryantalizmin doğrudan Müslümanları hedef alan bir versiyonu olduğunu ifade edip yayınlanmış birçok rapor ile de kanıtlamaya çalıştık. Bu bakımdan, oryantalizmin sebepleri hususunda önceki bölümde saydığımız tarihi, dini, kültürel ve ekonomik hususların yeni oryantalizm yani İslamofobi için de geçerli olduğunu belirtmemiz gerekir. Tekrara düşmemek adına bütün sebepleri yeniden ele almanın gerekli olmadığını düşünüyoruz. Ancak önemine binaen ve yeni gelişmelerin ışığında, İslamofobinin ortaya çıkarılmasında ekonomik sebeplerin etkisine yeniden değinmekte fayda var.

11. Yüzyıldan günümüze kadar Batı modernleşmesi kapitalist zenginleşme temelli gelişerek bu günlere gelmiştir. Bu zenginleşme, önüne çıkan her türlü engeli

bertaraf etmeyi veya kontrolü altına almayı amaçlamıştır. Bu noktada kendisine engel olarak gördüğü kurumların başında din ve Katolik Kilisesi gelmiştir. Bunun nedeni ise Kilise'nin Orta Çağ'da sahip olduğu toplum ve birey üzerindeki etkisini devam ettirmek istemesidir (Samur, 2021, s.129). Modern kapitalizmin öncüleri, Kilise'nin etkisini yüzlerce yıl süren bir mücadeleyle zayıflattıktan sonra dünyanın başka bölgelerini kendi çıkarları ve ilkeleri doğrultusunda sömürgeleştirmiştir. Günümüz koşullarında Kilise kapitalizm önünde duran bir engel olmaktan çıkmış durumdadır. Bu noktada birçok yazarın İslam'ın yapısının kapitalizme uygun olduğu varsayımlarına rağmen İslami ekonomi üzerine duran uzmanlar kapitalizmin İslami ekonomiyle birleştirilmesine karşı çıkmaktadırlar. İslami iktisat "kendi kendisidir". Bütün ekonomik sistemlerden ayrılmaktadır. Sistemin yapısını teşkil eden ahlak ile ekonomik yapı arasında denge vardır. Ebul-Ala el-Mevdüdi'ye göre, bugün dünyada kapitalizm, sosyalizm ve nihayet üçüncüsü de İslamiyet olmak üzere üç ekonomik sistem mevcuttur. İslam bu iki iktisadi düzen arasında ılımlı üçüncü yolu teşkil eder (Türkdoğan, 1994, s.116-118). Bu bağlamda Soğuk Savaşın bitmesiyle beraber sosyalizmin bertaraf edilince kapitalizmin önünde tek rakip ve engel olarak İslam ve onun getirdiği ekonomik model kalmıştır.

İşte bu kapitalist zenginleşme sürecinin bir yansıması niteliğinde İslamofobinin Batı tarafından yaygınlaştırılmasının en önemli nedenlerinden biri ekonomik kaygılar olmuştur. Batı ekonomik kaynaklar üzerinde hâkimiyetini sürdürmek için zaman zaman dini söylemleri manipülasyon aracı olarak kullanmaktadır. Tarihe baktığımızda Avrupa'da Yahudi ve Hristiyan olan iki dini grubun ekonomik olarak çatıştığını görmekteyiz. Bu çatışmada baskın olan Hristiyanlar antisemitik bir söylem kullanmışlardır. 1929 ekonomik krizinden sonra Avrupa'da devletler dini söylem üzerinden farklı dine mensup topluluklara yönelik ön yargı ve ayırım oluşturacak şekilde bir ideoloji içerisine girmişlerdir. Ancak ortaya konan bu dini söylemin asıl nedeni ekonomik gayeyi gizlemektir. Bahse konu döneme baktığımızda Hristiyanlar siyasi olarak çoğunlukta ise de Yahudiler ekonomik olarak daha müreffeh bir konumdaydılar. Bu nedenle görünürde Yahudilere sadece kimlik ve inançları üzerinden dışlayıcı bir söylem gerçekleştirseler de meselenin iç yüzünde ekonomik kaygılar ön plana çıkmaktadır (Sarıaslan, 2021, s.91-92).

Aynı mantığı çok daha uzunca bir süre Müslümanlar üzerinde de kullanmışlardır. 18. yüzyılla beraber Müslümanların parlak dönemlerinin sona ermesi sömürgeci Batılı güçleri harekete geçirmiştir. İslam coğrafyasında yürütecekleri sömürgecilik faaliyetlerine meşruluk kazandırmak için İslam dinini ırkçı, kadın

düşmanı, savaş ve şiddet yanlısı bir din olarak tasvir etmeye başlamışlardır. Kıt olan ekonomik kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma adına yaptıkları onca hukuksuzlukları meşrulaştırma adına İslam karşıtı bir dil inşa etmişlerdir (Bodur, 2017, s.77).

Al-Bazian ise neden İslamofobi? sorusunu cevaplarken Daniel Pipes'in görüşlerine yer verir. Pipes: Yahudi açısından bakıldığında ABD'de ki Müslümanların seçme hakkına sahip olması ve maddi olarak güçlenmesinin Amerikan Yahudiler için çok büyük tehdit oluşturacağını ifade eder. Yani Müslümanların topluma entegre olması artık toplumun bir parçası olarak istihdam edilmesi ve eğitilmiş olması onun için bir sorundur (Al-Bazian, 2013, s.77). Bunun nedeni ise Müslümanların günlük hayat içerisinde aktif rol alması ve ekonomik olarak ilerleme kat etmesi yani özetle pastadan pay almaları Yahudi çıkarlarına aykırı olarak görülmektedir. ABD'de güçlü lobicilik faaliyetleri ile tanınan Yahudiler Müslümanların ekonomik ve politik sahada güçlenip onların çıkar ve amaçlarını sekteye uğratmalarını istemezler.

Samur, 1990'larla birlikte komünizmin bertaraf edilip ardından çok hızlı bir şekilde İslam'ın en büyük tehdit olarak gösterilmesi ve değersizleştirilmesi projesinin neden devreye sokulduğu sorusuna; "...bunun en önemli sebebi yüzlerce yıllık bir sürecin devamında kendisini küresel kapasiteye ulaştıran kapitalist gücün öyle ilan edildiği gibi artık tamamen rakipsiz kalmadığı ve son birkaç yüzyıldaki zayıflıklarına ya da mevcut durumdaki sosyo-ekonomik geriliklerine rağmen Müslümanların, bu gücün yanlışlıklarını sorgulayabilecek ve karşısına çıkabilecek ciddi bir potansiyel taşıdıkları gerçeğidir" (Samur, 2021, s.133-134). Samur makalesinde İslam'ın küresel ve acımasız kapitalizm karşısında en büyük tehdit ve potansiyele sahip olmasını açıklarken Müslümanların son otuz yıldır demokratik yollardan güç kazanmalarına, kapitalist sistemi eleştirmelerine ve bunun karşısında seküler kapitalistlerin anti demokratik yollar ile Müslümanlara engel olmaya çalıştıklarına değinir. Bunun yanında post modern dönemde Batı toplumlarında dinin ve ailenin önemini yitirmesi yaşanan bunalım ve eşitsizlikler karşısında en azından manevi olarak sığınacak bir alanın olmamasının İslam'ı bu noktada ön plana çıkardığını söyler.

Said de Batı için İslamiyet'in her zaman özel bir tehditin temsilcisi olduğunu söyler. Diğer din ve kültür toplulukları için, İslamiyet'in iddia edildiği üzere, "Batı medeniyetini tehdit ediyor" gibi bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu yüzden günümüz Müslüman coğrafyanın yaşadığı karışıklıklar ve ayaklanmalar ona göre mutlak Müslümanlık'tan değil, ekonomik, sosyal ve tarihi etmenlerden kaynaklanmaktadır. (Said, 2000, s.55).

Yukarıda da bahsi geçtiği gibi İslam ve sunduğu ekonomik model daha önce sosyalizm gibi ekonomik modellere göre kapitalizm karşısında daha büyük bir potansiyele sahiptir.

"İslam'da ekonomik gelişme yalnızca maddi büyümeyi hedef almaz. Tevhidin şartlarını meydana getirmek için manevi ilerlemeye katkıda bulunması gerekir. Bu bileşim kendiliğinden sağlanır: çünkü İslam'a göre insanın ahlaki bakımdan sınırlandırılan ekonomik faaliyetleridir. Onun için kurtuluş yolunu da gösterir. Örnek olarak zekât yalnızca fakirliği azaltan yeniden dağılım aracı değil bununla beraber manevi bir ilerleme aracıdır da" (Türkdoğan, 1994, s.116).

Müslümanlar her ne kadar demokratik yollarla ilerleme kat etseler de Batı, medya üzerinden Müslüman coğrafyayı halen barbar, savaş yanlısı, geri ve anti-demokratik sistemleri benimsemiş bir toplum olarak göstermektedir. Sonuç olarak genel manada Batı tarafından İslam ve Müslümanların düşman olarak seçilmesinde ana etmen kapitalizmin çıkarlarına yönelik en büyük potansiyel tehdit olarak görülmesi diyebiliriz.

2.3. İslamofobinin Gelişimi

İslamofobi terimini ilk olarak 1922 tarihinde oryantalist Etienne Dinet makalesinde kullanmıştır. Ancak Müslümanların Batıda karşılaştıkları ayrımcılığı dile getirmek için kullanılması bu yüzyılın sonlarını bulmuştur (Cesari, 2020, s.59). İslamofobi kavramının siyasette, sosyal bilimsel çalışmalarda ve medyada sık kullanımı ise Runnymede Trust'ın daha önce detaylı olarak da değindiğimiz 1997'de yayınladığı raporundan sonra olmuştur (Bodur, 2017, s.73). Runnymede Trust raporundan sonra İslamofobi kavramının kullanımı her ne kadar yaygınlık kazansa da genel manada kavramın canlanışını tetikleyen olaylar İran Devrimi, rehin almalar, uçak kaçırımlar, 1980'ler ve 1990'lardaki terörist eylemler, 11 Eylül'de Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırılar, Pentagon'a yapılan saldırılar ve ardından Avrupa'daki saldırılar olmuştur (Kalın & Esposito, 2020, s.18-39). İslamofobi bahse konu olaylardan sonra Batı gündeminden hiç düşmemiştir. Fakat bu gelişmeler İslamofobinin yeni bir durum olduğunu göstermiyor. İslamofobinin temelleri önceki bölümde bahsi geçen oryantalizm kavramıyla örtüşmektedir. İki kavramın da temellerinde ötekileştirme ile düşman oluşturma çabası görülmektedir. Onun içindir ki İslamofobi, oryantalizmin devamı niteliğindeki yeni oryantalizmle özdeş hale gelmiştir.

2.4. İslam'ın Ortaya Çıkışı ile Başlayan Süreç

İslamofobi hakkındaki çalışmalar ve bunun üzerine yapılan tartışmalar, 11 Eylül 2001'de ABD'deki ikiz kulelere gerçekleştirilen saldırılardan sonra artmış olsa da

konunun temelinde yatan öteki'ye karşı tahammülsüzlüğün ve önyargıların geçmişi daha uzak ve derinlere dayanmaktadır (Yüksel, 2014, s.189). Hristiyanlar özellikle de dini kurumlar, kendilerine rakip olarak çıkan İslam'a karşı ön yargı oluşturma çabaları içerisine girmişlerdir. Bu konuda Turner (2003, s.67) farklı kültürleri anlayabilmek için onları daha önceden şekillenmiş bizden farklı olan kalıplara koyduğumuzu söyler. Kendimizle bir karşılaştırma içerisine koyarak karşıt kültürün anlaşılmasını kolaylaştıracak olumlu olumsuz özellikler tablosu oluşturduğumuzu belirtir. İslamofobiden kaynaklı alınan tutumların geçmişi İslam'ın ortaya çıkışına kadar gitmektedir. İslam'ın doğuşuyla beraber bu yeni dinin sebep olduğu korku ve düşmanlık ona karşı saldırgan eylemler gerçekleştirmeye sebep olmuştur. Mekke'de İslam'ın ortaya çıkıp hızla yayılmasıyla beraber dönemin putperest ileri gelenleri kendi menfaatlerine aykırı gördükleri İslam'a ve Müslümanlara karşı saldırılarda bulunmuşlardır (Karslı, 2013, s.81). İslam'ın ilk çıktığı yıllarda nasıl ki putperestler bu dine karşı geldilerse Batıda da Hristiyanlar sonraki yüz yıllarda kendi menfaatleri için İslam'ı düşman olarak nitelemişlerdir.

Hz. Muhammed Yahudi ve Hristiyanlara karşı hoşgörülü davranmış sonuç olarak birçok kimse onun bu karakterine olan sevgisinden dolayı Müslüman olmuştur. Hz. Muhammed Medine'ye hicretinden sonra düzenlediği Medine vesikası ile Yahudiler gibi farklı dinden insanlara eşit vatandaşlık hakkı vermiştir. Hukukun üstünlüğü ve adalet gibi değerler onun için en üst sıralarda gelmiştir. Sosyal sınıf, hiyerarşi ve servet gibi niteliklere bakılmaksızın adalet prensibinden vazgeçmemiştir. Başka dinden insanlara ayrımcılık yapılması bir yana “emaneti ehline veriniz” prensibi gereği birçoğuna devlet kademesinde görev vermiştir. Bütün bunlara rağmen Orta Çağ Hristiyanları Hz. Muhammed'i olumsuz tasvir etmişlerdir. Bu olumsuz düşünceler günümüze kadar işlenmeye devam etmiştir (Bodur, 2017, s.79). İslam dini bireylerin hayatlarının hemen her yerinde dinamik ve genelleyici söylemi ile daha ilk ortaya çıktığı 7. yüzyıldan bu yana Hristiyanlar için büyük bir rakip konumunda olmuştur. Takip eden yüzyıllarda İspanya'da uzun süren Müslüman hâkimiyeti, bu sırada yapılan Haçlı seferleri ve sonrasında devam eden Osmanlı ilerleyişi ile Müslümanlar artık Hristiyanlar tarafından rakip olmaktan ziyade “öteki” olarak kabul edilmişlerdir. Bu ötekileştirme kendi kimlik inşalarında önemli bir işlev görmüş, kendilerine has bir “Hristiyan Avrupa” alanına sahip olmuşlardır. (Samur, 2016, s.297).

İslamofobinin yeni bir olgu olmadığını Canatan ve Hıdır ise şu şekilde açıklar; İslam tehlikesi düşüncesi Batı’da yeni bir olgu değildir. Katolikler bu düşüncüyü henüz İslam ortaya çıktığı ilk zamanlar dillendirmeye başlamıştır. Katolikler İslam’ın doğuşunu hayal ürünü bir hikâyeye açıklamaya çalışmıştır. Bahse konu hikâyeye göre kiliseden uzaklaştırılan bir papaz intikam almak için Arap yarımadasına gider burada Muhammed isimli birini bularak Hristiyanlık ve Yahudilik ile ilgili bilgiler vermiş böylelikle yeni bir din ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle İslam Hristiyanlığı bitirmek için icat edilmiş bir dindir. İslam’da Yahudilik ve Hristiyanlıkla ilgili bilgiler olmasının tesadüf olmadığı İslam’ın görünüşteki peygamberi Hz. Muhammed olsa da arka plandaki asıl liderin Katolik kilisesinden uzaklaştırılan bir papaz olduğu ifade edilmektedir (Canatan ve Hıdır, 2007, s.21). Bu hikâyenin İslamiyet’in gerçek bir din olduğu hakkında şüphe uyandırmak için uydurulduğu açıktır.

İslamofobinin, İslam’ın ilk ortaya çıktığı zamanlara uzandığına en dikkat çekici örneklerden biri Yuhanna ed-Dımeşki’ye (675-750) ait Yunanca De Haeresibus isimli risaledir. İslam karşıtı ilk eserler arasında gösterilen risale Orta Çağ ve günümüz Batılı Hristiyan yazarların Hz. Muhammed hakkında öne sürdükleri varsayımlarında ana kaynaklardan biridir. Yuhanna ed-Dımeşki risalesinde “İsmaili Sapıklık” başlıklı bölümde İslam’a yönelik reddiye yazmıştır. Orta Çağ Batılı yazarlar Hz. Muhammed’i “siyasi ve tarihi bir şahsiyet”, “ruhani bir lider”, “zeki bir gözlemci” olarak kabul etmiş ve böyle algılanmasına itiraz etmemişlerdir. Fakat Hz. Muhammed’in yeni bir din tebliğ eden peygamber olarak ortaya çıkmasını Batı medeniyet anlayışına teolojik bir meydan okuma şeklinde görmüşlerdir (Canatan, 2007, s.83-86). İslam’ın hızlı bir şekilde büyümesi ve hâkim olduğu coğrafyanın artması Batı’yı harekete geçirmiştir.

İslam’ın yayılması ile birlikte Müslümanların Hristiyanların egemenliği altındaki toprakları fethetmesi sonucunda Hristiyan dünyası tarafından İslam ve Müslümanlar öteki ve düşman olarak algılanmıştır. Müslümanlar ve Hristiyanların ilk olarak karşılaşması sekizinci yüzyılda Müslümanların Cebelitarık Boğazı’ndan geçerek İspanya’da Endülüs Emevî Devleti’ni kurmasıyla olmuştur. Bu olay ile beraber Hristiyan dünyanın İslam karşıtı duyguları iyice ortaya çıkmıştır (Aktaş, 2014, s.39). Müslümanların bu hızlı ilerleyişini kesmek için ilerleyen yüzyıllarda Hristiyan dünyası tarafından haçlı seferleri organize edilmiştir.

Avrupalılar Ortadoğu’daki kutsal toprakları kurtarmak amacıyla İslamofobi’den kaynaklı ilk büyük siyasi ve askeri hareketi 1096-1099 yılları arasında Birinci Haçlı Seferi ile yapmıştır. Bu sefer ile Ortadoğu’daki zenginlikleri ele geçirmeye

başlamışlardır. Bu seferler 1272 yılına kadar devam etmiş ve toplamda 9 haçlı seferi yapılmıştır. Ortadoğu’da büyük yıkımlara sebep olan bu seferlere destek veren ülkeler ile bugün İslamofobinin çok yoğun olarak yaşandığı yerlere baktığımızda Almanya, Fransa ve İngiltere karşımıza çıkmaktadır (Akgönenç, 2010, s.17).

İslam ile ilgili hâkim olan ve hatta çoğu yönden günümüzü de etkileyen bakış açısı Orta Çağ’da geliştirilmiştir. Watt’ın öne sürdüğü üzere Orta Çağ Hristiyanlığının İslam’a bakışı dört varsayım üzerinde şekillenmiştir; (Canatan, 2017, s.97)

- “-İslam asılsız ve yalandır.
- İslam dini, şiddet ve kılıç üzerine bir dindir.
- İslam, bencilliği öğretir.
- Hz. Muhammed, İsa’nın düşmanıdır.”

Bakıldığında Orta Çağ Hristiyanlarının bu görüşleri günümüzde de çok değişmemiştir hatta günümüz İslamofobik yazar, politikacı veya din adamlarının düşüncelerine Orta Çağ’ın bu görüşleri referans olmaktadır.

Yeni Çağ’a geldiğimizde Müslümanlar iç savaşlar ve kendi aralarındaki çatışmalarla zayıflarken, Batı toplumları Reform ve Rönesans hareketleri ile gelişip coğrafi keşiflerin yardımıyla da yeniden genişleyip zenginleşmeye başlamıştır. İslam medeniyeti bu iç savaşlarla sadece güç kaybetmemiş, aynı zamanda diğer medeniyetlerden etkilenmeye başlamıştır. İslam medeniyetindeki askeri, idari ve maddi bozulmalar ile Batı’ya karşı yenilgiler alınmaya başlanmış ve neticede birçok Müslüman devlet Batı’nın ham madde deposu olarak sömürge haline gelmiştir. Batı’nın bu dönemde ki tavrı beyaz adamın üstünlüğü teorisi üzerinden açıklanabilir. Bu dönemde Batı kendisinden farklı olan her şeye karşı korku duymuş ve dışlamıştır. Batı’nın kendinden olmayana karşı korku ve nefret duygusu zaman içerisinde din ve ırk düşmanlığına evrilmiştir. 20. Yüzyılın sonlarında ise yerini İslamofobiye bırakmaya başlamıştır (Akgönenç, 2010, s.18-19).

Avrupa’nın önemli bir bölümü uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu’nun egemenliğinde kaldığı için bilinçaltlarına Türk ve Müslüman korkusu yerleşmiştir. Osmanlının gerilemeye başlamasıyla beraber Batı öç alma duygusuyla Müslüman toprakları işgal ederek Osmanlının kendilerine yapmadığı eziyet ve asimilasyon politikalarını uygulamaya koymuşlardır. Bu topraklardan çıkmak zorunda olduklarında da kendilerine bağlı yöneticiler bırakarak Müslüman toplumunun uzun süre antidemokratik yollarla yönetilmesine sebep olmuşlardır (Karslı, 2013, s.82). Ancak Osmanlı egemenliği altında uzun yıllar kalan Batı toprakları Osmanlının fetih

politikaları gereği baskı, zulüm veya bir asimilasyona uğramamıştır. Buna rağmen Osmanlı ve Müslümanlara yönelik bu denli öfke beslemeleri büyük oranda din adamları ve politikacıların medya vasıtasıyla ortaya koydukları algıdan ileri gelmektedir.

İslam'ın sahip olduğu değerler ve özellikler nedeniyle çok kısa sürede büyük bir coğrafyaya yayılması, Hristiyan din adamları ve yöneticilerini tedirgin etmiştir. Bunun için İslam'a ve Müslümanlara yönelik çeşitli hikâyeler düzenleyerek kendi toplumlarının kontrolünü sağlamaya çalışmışlardır. İlerleyen süreçte ise İslam'ın daha fazla yayılmaması ve kendi menfaatlerine zarar vermemesi için Haçlı seferlerini düzenlemişlerdir. Kısaca İslamofobinin varlığını İslam'ın doğup büyüdüğü tarihlere kadar götürebiliriz ve sonrasında da yüzyıllarca, farklı şekillerde tezahür ederek 20. Yüzyıla ulaştığını ifade edebiliriz.

2.5. İkinci Dünya Savaşı Sonrası

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya en az savaş kadar etkili olan tarihi bir süreç içerisine girmiştir. Bu süreç Soğuk Savaş olarak anılan, iki süper güç olan ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında gerçekleşen ideolojik çatışmadan kaynaklanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası genel duruma bakıldığında Soğuk Savaş'ın başlaması ile dünyayı iki ideoloji çerçevesinde bölme çalışmalarının hâkim olduğu görülmektedir. Bu dönem için İslam karşıtlığını tetikleyen olaylara İsrail'in kurulması, 1960'larda sanayileşme ile başlayan göçler ve 1979 İran devrimini sayabiliriz.

İslamofobi ve anti-İslamizm kavramları literatürde aynı anlamda kullanılsa da farklı olguları kapsamaktadır. İslamofobi sosyolojik bir kavram iken anti-İslamizmin siyasal ve ideolojik bir yapısı bulunmaktadır. Soğuk Savaş döneminde anti-İslamizm entelektüel ve siyasal bir eğilim olarak varlığını sürdürürken Soğuk Savaş sonrası yerini genel manada İslamofobiye bırakmıştır (Canatan, 2017, s.88-89). Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş bitimine kadar İslamofobi kavramı yerine anti-İslamizm ve İslam karşıtlığı gibi ifadelerle yer verilecektir.

Fransız şair ve siyasetçi Lamartine ile ilk Siyonistler için Filistin kendileri tarafından canlandırılmayı bekleyen boş bir çöl olarak görülmüştür. Arapların ise oradaki topraklar üzerinde hiçbir hak iddia etmeyen, dolayısı ile ulusal veya kültürel bir gerçekliğe sahip olmayan göçebeler oldukları varsayılmıştır (Said, 2021, s.299). Yahudiler Avrupa'da ve özellikle ABD'deki güçlü lobicilik faaliyetleri sayesinde birçok noktada Batı politikasını kendine destek haline getirebilmiştir. Bu lobicilik faaliyetleri ile buldukları destek sayesinde Filistin topraklarında devlet kurabilmiştir. Yahudilerin

Müslüman devletlerin arasında bu şekilde devlet kurması doğal olarak çevre devletlerin tepkisini çekmiştir. Bu tepki kısa sürede savaşa dönüşmüştür. Yaşanan bu olaylarda Batı medyasında bütün sorunun kaynağı İslam ve Müslümanlarmış gibi gösterildi. Bu durum Batı toplumlarında İslam karşıtlığı için sebeplerden biri olmuştur.

İsrail devletinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulması ve dünya ekonomisi açısından petrolün önemli bir faktör haline gelmesi Ortadoğu'nun önemini arttırmıştır. Bu durum özellikle de Sovyetler Birliği karşısında Ortadoğu'nun jeopolitik önemini arttırmakla bölgeyi kendi hâkimiyetine almak isteyen güçler arasında gerilimlere neden olmuştur (Yel, 2012, s.13). Emperyalist ve sömürgeci amaçları için Filistin'e yerleşen Siyonistler İsrail devletini kurmak için büyük devletlerin yardımlarının yanı sıra tehdit ve terör politikalarıyla bu amaçlarına ulaşmışlardır. Siyonistlerin yüzlerce yıldır bu topraklar üzerinde yaşayan Filistin halkını, arkasına aldığı destek ve yıldırma politikalarıyla kovup burada yeni bir devlet kurmaları Filistin'i uluslararası ilişkiler sisteminin ana gündem maddeleri arasına sokmuştur (Dursun, 1985, s.200). İsrail kendi hukukunda koyduğu kanunlarla sadece Yahudilere yönelik birtakım haklar tanımıştır. Yahudiler tam yurttaşlık ve göç haklarına koşulsuz olarak sahipken o toprakların asıl sahipleri olan Araplara basit ve kısıtlı haklar tanınmıştır. Eşit haklara sahip olmamalarının sebebi olarak da Arapların az gelişmiş olması gösterilmektedir. Filistinlilerin sömürgeciler karşısında ortaya koydukları direnişi ise ahmakça bir hareket veya önemsiz bir nicelik olarak görmüşlerdir (Said, 2021, s.320-321). Filistin konusundaki tutumundan dolayı Said ABD'de çok şiddetli tepkilerle karşılaşmıştır. Said her ne kadar İsrailli sivillerin öldürülmesinin hiçbir ahlaki gerekçesinin kabul edilemeyeceğini ısrarla tekrar etmesine rağmen sert eleştirilerden ve hatta kendisine takılan "Profesör Terör" lakabından kendini kurtaramamıştır (Rubin, 2014, s.19-20). İnsan hakları ve doğal hukukun savunucusu olarak uluslararası alanda ön plana çıkan Batılı devletlerin bu nokta da ya hiç ses çıkarmadığını ya da söylemlerinin kısıtlı ve taraflı olduğunu görmekteyiz. İsrail'in kuruluşuna ve sonrasına ilişkin anlattığımız bütün süreçler yaşanırken de Yahudiler lobi güçleri sayesinde özellikle Batı ülkelerinde anti-İslamizm düşüncesinin yayılmasına çaba göstermişlerdir.

1973 Arap-İsrail Savaşında Batı ülkelerinin İsrail'i desteklemeleri üzerine Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) Batı'yı cezalandırmak adına petrol ihracatında kısıtlamaya gitmiştir. O dönem ciddi manada ekonomik zorluklara yol açan bu girişim Batı toplumlarında İslam karşıtlığını büyük oranda arttırmıştır. 1970'lerde Batı medyasında Müslümanlar hakkında ön yargıların işlenmesi de 1973 petrol krizi ile

ilişkilendirilir. Ancak bu krizin neden olduğu ve arka planındaki tetikleyiciler hiç düşünülmeden yaşanan kriz ve akabinde gerçekleşen ekonomik sıkıntılardan sorumlu olarak Orta Doğulu devletler gösterilmiştir (Sarıaslan, 2021, s.95). Ancak Batılı devletler Filistin konusunda ortaya koydukları haksız tavrı gündeme getirmemişlerdir.

Soğuk Savaş dönemindeki İslam karşıtlığını etkileyen bir diğer husus göçmen meselesi olmuştur. Avrupa’da aşırı sağ siyasi partilerin sürekli olumsuz söylemlerinin muhatabı konumunda olan göçmenler nüfusun kayda değer bir kısmını oluşturmaktadırlar. Aşırı-sağ partiler ülkelerindeki bütün sorun ve olumsuzlukların sorumlusu olarak göçmenleri göstermektedir (Uzunçayır, 2014, s.139). Bakıldığında 1950’li yıllardan önce Avrupa’da çok az sayıda Müslüman nüfusu vardı (Yel, 2012, s.15).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da yeniden artış eğilimi gösteren İslam karşıtlığının buraya başlayan Müslüman göçüyle sıkı sıkıya bağlı olduğu kabul edilir. İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesinden 1980’lere kadar olan birinci dönemde Avrupa’ya yapılan Müslüman göçü geçici bir durum olarak karşılandığı için bu dönemde Müslümanlara yönelik ciddi manada bir kin ve düşmanlığın olmadığını söyleyebiliriz. Hatta bunun aksine “konuk işçilik” dönemindeki Arap ve Türk işçiler zor ve kötü şartlar altında çalıştıklarından Avrupalılar tarafından zavallı insanlar olarak niteleniyordu. 1970’li yıllardan itibaren göçün resmi olarak durdurulması sonrası devam eden kaçak işçi ve aile birleşimleri Avrupa’daki aşırı sağ ve ırkçı çevrelerce tepkiyle karşılanmıştır (Canatan, 2007, s.44-45). Burada özellikle 1973 petrol krizinden sonra Avrupa’da göçmenlere yönelik yasaklayıcı tedbirler alınmaya başlandı. Göçmenlerin asıl olarak göze batması ve birlikte yaşama sorunlarının ortaya çıkması ise 1979 İran devrimi ile başlayan süreçten sonra olmuştur.

Aile birleşimi geçici işgücü göçüne süreklilik kazandırarak “konuk işçilikten” “yerleşik göçmenliğe” doğru bir değişim yaşatmıştır. 1980’lere geldiğimizde ise gerek Türkiye’de gerekse dünyada meydana gelen politik değişimler mülteciliğin doğuşuna neden olmuştur. Bu dönemde ikinci kuşak göçmenlerin de ailelerini yanlarına almaları birçok kişinin Avrupa’ya yönelmesine sebep olmuştur. Bahse konu durum 1990’lı yıllarda da devam etmiştir (Canatan, 2013, s.319).

1960’lı yıllarla beraber hızlı sanayileşme dolayısı ile artan işgücü ihtiyacı için Avrupa bilinçli olarak göç politikalarını benimsemiş, göçü ekonomik gelişme için zorunluluk olarak görmüştür. Ancak gün geçtikçe daha da artan bir şekilde Avrupa göçmenleri özellikle de Müslümanları ülkelerinde olan ekonomik sıkıntıların buna bağlı

olarak eğitim sağlık hizmetlerinin yeterli olmamasının sorumlusu olarak gösterilmektedir. Bu konuda Avrupa'daki sağ partiler göçmenlere yönelik ön yargılı bir politika yürütmektedirler. Bu politikalarında özellikle Müslüman göçmenlerin ön planda olması dikkat çekmektedir (Sarıaslan, 2021, s.92).

Göçmen karşıtlığının en önemli sebeplerinden biri ekonomik kaygılar ve geliri paylaşmama isteğidir. Bununla ilgili Uzunçayır, "refah şovenizmi" kavramına değinir. Refah şovenizmi, gelir ve refah olarak iyi durumda olan ülkelerin bu zenginliğini yabancılarla yani göçmenlerle paylaşmak istememesi şeklinde tanımlanabilir. Göçmenlerin iş hayatındaki rekabet artırımı ve bunun sonucunda gelirin düşmesine sebep olmaları da refah şovenizmiyle ilişkilendirilir. Bu durumda aşırı sağ partiler ülkenin kaynaklarına yerli halkın öncelikli olarak erişmesi gerektiğini savunmuşlardır. Kaynaklara erişimde yerli halkın erişim önceliği üzerine Norveç, Hollanda gibi ülkelerde bir uzlaşmanın varlığı dikkat çekmektedir (Uzunçayır, 2014, s.140).

İster ekonomik kaygılarla olsun ister sosyal uyumsuzluk sebebiyle olsun, şu ana kadar anlattığımız şekilde özellikle 1970'lerden itibaren başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Batı'daki göçmen karşıtlığı aynı zamanda İslam karşıtlığını da artırmıştır. Çünkü işçi olarak gelenlerin çoğu Müslüman idi ve kültürel anlamda da pek çok bakımdan yerli nüfustan farklı idi.

Soğuk Savaş döneminde İslam karşıtlığı noktasında ve hatta Soğuk Savaş sonrasında İslamofobi noktasında İran Devrimi de Batı üzerinde büyük etkilere sahip olmuştur. Devrimle beraber rehine krizi, elçilik saldırıları, devrim ihracı ve teröre destek gibi olayların yaşanması Batı'nın Devrimi güvenliği için bir tehdit olarak algılamasına neden olmuştur (Akdemir, 2009, s.12). 1979 yılında dini temelli gerçekleşen İran İslam Devrimi'ni küresel çapta bir şaşkınlık oluşturmuştur. Devrim büyük bir coğrafyayı etkisi altına almanın yanı sıra Batı'nın İslam ve Müslümanlar ile ilgili yüzyıllardır var olan önyargı ve ayrımcı tutumlarını yeniden ortaya çıkararak Batı'da anti-İslami fiilleri aktif hale getirmiştir (Canatan, 2007, s.19).

İslâm ve İslâm dünyası ile ilgili haberlerin geneli tek bir İslam ve tüm Müslümanların aynı olduğu fikrine dayanmaktadır. Yani bütün Müslümanların aynı fikirde ve ortak şekilde hareket ettiği şeklinde bir algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Batı medyasında İslam, İran Devrimi sonrası Humeyni ile resmedilerek ortaya konmuştur. Ancak Humeyni ne İslam'ın sesi nede sözcüsü değildi. Çünkü İslam'da Hristiyanlıktaki gibi bir Papa yoktur. İslam dünyasındaki olaylara ve Müslümanlara Humeyni ve devrimci İran'ın bakış açısından bakılması, Batı'nın İslam algısını oldukça

etkilemiştir. Bu bakış açısı İslam dünyasındaki farklılıkları ve Humeyni hakkında farklı fikirlere sahip Müslümanları göz ardı etmiştir (Esposito, 2002, s.365). Devrimden sonra Batı'da İslam karşıtı bir propaganda döneminin başladığı söylenebilir. Bu dönemde "İslam Fundamentalizmi" konulu yayınlarda ciddi artış gözlenmiş ve bu durum giderek "İslam Tehdidi" söylemlerine ve yayınlarına dönüşmüştür (Canatan, 2007, s 45).

Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesiyle beraber ABD Sovyetler Birliği'nin güneye inmesini engellemek ve çevrelemek için Yeşil Kuşak Projesini devreye soktu. Bu projeyle ABD İslam'ın cihatçı söylemine destek vererek bunun Müslümanların görevi olduğunu ve yıllarca ihmal edildiğini vurguladı. ABD böylelikle Müslümanlardan faydalanma yolunu seçmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1989 yılında Afganistan'dan ayrılması ve sonrasında dağılmasından sonra Afganistan savaşçıları ABD ve İsrail'i düşman olarak gördüler. Sovyetler Birliği'nin dağılması ABD için artık "kızıl tehdit" döneminin bitmesi, "yeşil tehdit" döneminin de hızlı bir şekilde başlaması anlamına geliyordu (Şahin, 2008, s.45-48).

İkinci Dünya Savaşı sonrası komünizm tehdidi karşısında ABD Müslüman grupları Sovyetler Birliğine karşı savaşa sokmak için yakın ilişkiler kurmuş neticede Müslümanları cihat anlayışı içerisinde Afganistan'da Sovyetler Birliği'ne karşı savaş içerisine sokmuştur. Ancak Soğuk Savaş bittiğinde İslam ve Müslümanları cihat kavramı üzerinden en çok eleştiren ve olumsuz öğelerle yansıtan ABD olmuştur.

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI İSLAMOFOBİ

Soğuk Savaş sonrası İslam ve Müslümanların yeni düşman olarak belirlenmesiyle beraber Batı medyasında daha önce komünizme yönelik yapılan algıların yönü de bu tarafa çevrilmiştir. Bu dönemde İslamofobiyi tetikleyen ve arttıran en büyük silah medya olmakla beraber, medya için kaynak olabilecek birçok olay yaşanmış veya kurgulanmıştır. Söz konusu olaylara bakıldığında Selman Rüşdi, Körfez Savaşı, Dünya Ticaret Merkezi'ne bombalı saldırı, 1994'de Air France uçağının kaçırılması, Avrupa Birliği'nde kimlik oluşturulma çabaları, göç, 11 Eylül saldırıları ve ardından gelen başka terörist eylemler karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızın temel amacı 1990'lar sonrasında yeni oryantalizmle özdeş kabul edildiğini söylediğimiz İslamofobinin medya araçları üzerinden ne şekilde yaygınlaştırıldığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda bu bölümde, söz konusu dönemde İslamofobinin Batı tarafından neden gündeme getirildiğinin ana sebeplerinden kısaca bahsedildikten sonra, İslamofobinin geniş kesimlerde artmasına ve yaygınlaşmasına yol açan somut olaylara değinilecektir. Tezimizin son bölümünde ise burada ele aldığımız olayların medyada nasıl kullanıldığından, yani bir anlamda Soğuk Savaş sonrası dönemde İslamofobinin zeminini inşa eden olayların medya tarafından nasıl işlendiğinden söz edilecektir.

3.1. İslamofobinin Ana Sebepleri

Soğuk Savaş sonrasında İslam ve Müslümanların hedef haline gelmesi için dönemin koşulları çerçevesinde iki ana sebep karşımıza çıkmaktadır. Birincisi bu dönemin ekonomik ve politik hedeflerini gerçekleştirmek için oryantalist düşüncenin devam ettirilmek istenmesidir. İkinci sebep ise Batı tarafından ortaya atılan her türlü engelleme ve olumsuzluklara rağmen oyunu kuralına göre oynayıp yani demokratik sistemler içerisinde kalıp zemin kazanan Müslümanların durdurulmak istenmesidir (Samur, 2017, s.67). Bu iki sebepten dolayı İslamofobiyi körüklemek Batı medyasının da ana gündemlerinden biri olmuştur. Şimdi sırasıyla bu iki sebep açıklanacaktır.

Bir düşmana veya bir tehdide yönelik korku, genellikle onun şeytanlaştırılmasına sebep olur. Uluslararası ilişkiler yıllardır Doğu-Batı blokları arasında yani Sovyetler Birliği ve ABD arasındaki çatışma çerçevesinde meydana geldi. İki kutupluluk ortadan kalktıktan sonra hâkimiyetini ilan eden, kendi politik-ekonomik düzenini yaymak isteyen ve bu nedenle yeni korku yani yeni şeytanlar arayan Batı medeniyeti, çareyi İslam'ı tehdit yapmakta buldu. Soğuk Savaş sonrası Avrupa ve Amerika'ya artan göçler sadece siyasi yönden değil bunula beraber nüfus yönünden de

de tehdit anlamı taşıdığından “Müslümanlar geliyor, Müslümanlar geliyor” şeklindeki çığlıkların yükselmesine neden oluyordu (Esposito; 2002, s.340). Batı Soğuk Savaşın sona ermesiyle artan göç hareketlerini gerek ekonomik gerekse kimlik temelli olarak kendine tehdit olarak görmüştür.

Soğuk Savaşın bittiği 1990’lı yıllar sadece Müslümanların yoğun bir şekilde görünür olduğu yıllar değildi. Aynı zamanda Batı’nın Müslümanları tekrar ötekisi ve düşmanı olarak hatırladığı ve tekrardan ön plana çıkarmak için strateji hazırladığı yıllardır (Samur; 2017, s.159). Berlin Duvarı’nın yıkılması ve sonrasında Komünist Bloğun dağılmasından sonraki dönem ile Batı’nın İslam’ı genel manada kendine tehlike olarak tanımlaması aynı zamana denk gelmektedir (Canatan & Hıdır, 2007, s.48). 1990’da Komünizmin yıkılmasıyla Batı’da bir takım belli odaklar milli kimlik oluşumu ortak bir amaç ve birlikte hareket için siyasi kurumlar ile devletler yeni bir öteki ve tehdit arayışı içerisine girmişlerdir. 1990 tarihinde İskoçya’da yapılan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Zirvesinde İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher İslam ve Müslümanları açık bir şekilde “yeşil düşman” olarak ifade ederek NATO’nun da “kıızıl düşman” yerine “yeşil düşmanı” koymasını gerektiğini vurgulamıştır (Yeniçeri, 2011).

Soğuk Savaş sonrası İslamofobinin Batı’daki yansımalarına bakıldığında, ekonomik kaygıların ön planda olduğunu görmekteyiz. Batı’nın dini söylemleri özellikle de İslam dini üzerine söylemlerini arttırmasının sebebi ekonomik kaynaklar üzerinde egemenlik kurmak ve bu egemenliğini sürdürme isteğinden kaynaklanmaktadır. Diğer yandan daha önce bahsettiğimiz üzere İkinci Dünya Savaşı sonrası artan sanayi ile ihtiyaç duyulan göçmenler 90’lara geldiğimizde birçok sorunun kaynağı olarak gösterilmeye başlanmıştır. Bilhassa Müslüman göçmenler işsizlik başta olmak üzere buna bağlı ekonomik sorunların müsebbibi olarak gösterilmiş ve sağ kanat siyasetçilerin ana söylem malzemesi haline gelmiştir. İslamofobik söylemin artmasında bu alanda öncü olan ABD’ye baktığımızda ise yine ekonomik yönden kritik kaynaklardan olan petrolü ele geçirme amacının ön plana çıktığını görmekteyiz. Aslında, ABD’de Müslümanlara yönelik ön yargıların kitle medyası tarafından işlenmeye başlanması yani İslamofobik söylemin başlangıcı çok daha eski bir ekonomik kriz olan 1973 Petrol Krizi ilişkilidir (Sarıaslan, 2021, s.91-95).

Batı için kendi dışında kalan bütün dünyanın önündeki temel sorunlar demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları sorunudur. Ancak bu durum gerçekten böyle olmayıp yine Batı tarafından yapay olarak oluşturulmuş ve dünyaya ihraç edilmiş sorunlardır. Batı dünyanın geri kalanındaki ekonomik kaynaklar için sömürgecilik ve

emperyalizm üzerinden gerçekleştirdiği saldırılardan sonra yeni sömürgecilik ve yeni-emperyalizm şekilleri üzerinden zihni saldırılara başlamıştır. (Kaplan, 2014). Ya da Müslüman coğrafya için söylenecek olursa yeni oryantalizm yani İslamofobi ile ötekileştirerek buradaki insanların bu ekonomik kaynakları hak etmediğini ve yönetmek için yeterli olmadıklarını gerek kendi halkına gerekse bu coğrafyadaki halka benimsetmeye çalışmaktadırlar.

Paul Feyerabend; "Batı medeniyeti dünya üzerindeki hâkimiyetini iki şeye borçludur: Silah ve reklam" tespitinde bulunmuştur. Batı oryantalist dönemde gerçekleştirdiği fiili saldırılar ile sömürgelerini arttırırken günümüzde ise zihni saldırılarıyla seküler kapitalist sistemin devamı ve gelişimi için çaba sarf etmektedir (Kaplan, 2014). Sonuç olarak Batı ekonomik ve politik açıdan kendi çıkarlarına karşı tehdit olarak gördüğü İslam ve Müslümanlara yönelik saldırılarına devam etmektedir.

Batı'nın 1990'lardan itibaren İslam'ı yeniden karşısına alıp buna mukabil İslamofobi projesini uygulamaya başlamasının bir diğer sebebi oryantalizmin çok fazla etkin olduğu geçtiğimiz iki yüzyılda, bulunmayan yeni durumdan kaynaklıdır. Bu durum iki kutuplu dünyanın bitmesiyle beraber coğrafi yaygınlıklarıyla ve yeni politik ve kültürel duruşlarıyla Müslümanların kapitalist modernleşmeye dur diyebilme potansiyelini taşımaya başlamalarıdır. Şöyle ki 1990'larla birlikte Müslümanları baskılamak için rejimleri kontrol altına alma ve yönlendirmek yeterli olmamıştır. Müslümanlar yeniden bir uyanış ile Batı'nın haksız ve adaletsiz politikalarına karşıtlık noktasında bir araya gelmiştir. Bu durum demokratik seçimlerin yapıldığı birçok ülkede siyasi alana yansımış; Cezayir, Ürdün, Tunus, Türkiye gibi ülkelerde İslami çizgiye yakın partiler ciddi manada destek toplamıştır. İslam, Hristiyanlık gibi zaman içerisinde dar bir alana hapsedilip gücü azaltılamadığı ve hayatın bütün alanlarına nüfuz edip dinamik bir yaşam tarzı sunmasından dolayı seküler düşüncenin baskın olduğu ve neredeyse her şeyin piyasa mantığına göre şekillendirildiği postmodern bir dönemde, dönemin baskın unsurları tarafından istenmemiştir. Nitekim Müslümanlar modernitenin öngördüğü demokrasi ve sivil toplumculuk gibi araçlarla hem Batı'da hem de dünya genelinde aktifliklerini arttırmıştır. Müslümanların bu kazanımlarından rahatsız olan seküler kapitalist akıl, İslam'a ve Müslümanlara yönelik düşmanlığı arttırmak için onlar hakkında olumsuz içerikler üretmeye başladılar (Samur, 2017, s.69-70).

ABD'de 20. yüzyıldan itibaren artan Müslüman nüfusu Christian Broadcasting Network-Hristiyan Yayın Ağı (CBN)'nin, Neden Birçok Batılı İslam'a Geçiyor? sorusuyla araştırılmıştır. Bu artışın öncelikli nedeni artan nüfus ve göç olmakla birlikte

çalışma derinleştirildiğinde İslam dininin şartlarının basit ve rasyonel bir din olması, tüm insanları eşit görmesi ve pratik bir din olması öne çıkmıştır. Çalışmanın devamında İslam dininde kişinin günahını itiraf etmesine gerek kalmadan hayatını düzenleme imkanı sunması gerekçe olarak ortaya çıkmıştır. Bu söyleme göre İslam gerçekleri inkâr etme noktasında oldukça hassas olduğu insanların asıl ihtiyaçları olan şey kurtuluşa değil Allah'ın ayetlerinin yol göstericiliğine uymak olduğu söylenerek doğal olarak da insanın duymaktan hoşlandığı bir şey olduğu tespit edilmiştir (Özcan, 2023, s.511).

Diğer bir açıdan bakacak olursak Batı, Soğuk Savaş sonrası Doğu Avrupa'nın demokratikleşmesini sevinç ile karşılarken Arap dünyasındaki veya Müslüman coğrafyada İslâmî halkçı toplulukların demokrasi isteği karşısında korkuya kapıldı veya sessiz kaldı. Mısır, Cezayir, Türkiye ve Tunus'ta İslami hareketlerin siyasal katılım ve demokratikleşmenin gerçekleşmesi için çaba sarf etmelerine rağmen hükümetlerin keyfi ve sert baskılarıyla karşı karşıya kalmıştır. Kendini insan hakları ve demokrasi gibi değerlerin savunucusu olarak gösteren Batı bu hükümetlere yönelik yeterli ve kararlı bir duruş sergilememiştir. Bu durum İslami hareket yanlılarının diğer vatandaşların sahip olduğu siyasal katılım ve insan hakları gibi haklardan mahrum kalmasına sebep olmakla birlikte bu kesim tarafından Batı'ya karşı öfke ve suçlamaları gündeme getirmiştir. Batı'nın bu şekildeki seçici tutumunun altında yatan neden ise mevcut durumu koruma bağlamında dile getirilen istikrar tanımı yatmakta ancak bu tanım yapılırken insan hakları ve siyasal katılım gibi demokratik değerler göz ardı edilmektedir (Esposito, 2002, s.344-345).

Sömürge sonrası dönemde Batılı emperyalist güçler kendilerine bağlı olarak kurduğu kukla yönetimlerle egemenliklerini devam ettirmişlerdir. İslami çizginin demokratik yollar ile güç kazanması kendi çıkarlarına ters olduğu gibi kendi halkları üzerinde oluşturdıkları anti-demokratik Müslüman imajı gibi hafızalara yerleştirilen olumsuz nitelermelerin zedelenmesine neden olmaktadır. Bu sebeple Batı Müslümanların demokratik zeminde güç kazanmasını istememekte, bu alandaki gelişmelere engel olmaya çalışmakta ve kendi medyasında anti-demokratik Müslüman imajını körüklemektedir. Batı yukarıda açıkladığımız ana sebepler çerçevesinde İslamofobi oluşturma çalışmalarını yürütürken kendine has olarak belirlediği ortak değerlere İslam ve Müslümanların sahip olamayacağı argümanına sarılmaktadır. Ayrıca, terör ve göç olgularını da sıklıkla kullanarak açıklamaya çalışmaktadır. Bu sebeple Batı'nın kullandığı ortak değer ayrımının, terör ve göç konularının İslamofobiyi

yaygınlaştırmadaki etkileri incelenecektir. Yine bu açıdan son bölümde bu konuların medya üzerindeki yansımalarına örneklerle bakılacaktır.

3.2. Batı'nın Ortak Değer Retoriği

1990'lar sonrasında Batı'nın, İslam ve Müslümanlara olumsuz bakış açısının değişmese bile, kullanılan argümanlarının değiştiğini görmekteyiz. Şöyle ki "Müslümanlar geliyor, Hristiyanlığımız zarar görecektir" diyen çok az çevre kaldı. 1990'lar sonrasında kimliksel farklılık şu şekilde dile getiriliyor: "Müslümanlar, bizim demokratik, özgürlükçü, çoğulcu değerler sistemimize ve kimliğimize aykırıdır. Bu değerlerimize ve yaşam tarzlarımıza zarar verecekler." Yani artık sadece din temelli Hristiyan-Müslüman ayrımı iş görmüyor, ilerici-özgürlükçü-demokrat Batı ile geri kalmış Müslümanlar ayrımı var kimliksel düzlemde.

Bu ayrımı yaparken kullandıkları değerler ise örneğin Avrupa Birliği'nin (AB) temel metinlerinde her zaman karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği Anlaşmasının 2. Maddesi "Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dâhil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hâkim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır" şeklinde düzenlenmiştir. Şimdi Batı'nın yukarıda bahsedilen değerler üzerinden kimlik temelli bir ayrımı nasıl oluşturmaya çalıştığını Selman Rüşdi ve Karikatür krizleri üzerinden açıklamaya çalışalım.

Selman Rüşdi'nin 26 Eylül 1988'de İngiltere'de yayımladığı Şeytan Ayetleri romanı dünya kamuoyunu sarsıcı bir biçimde etkisi altında bırakmıştır. Rüşdi bu kitabıyla Müslümanlardan sert tepkiler almıştır. Rüşdi kitabında Hz. Muhammed ve Müslümanlara ağır ithamlarının yanı sıra İslam'a yönelik hakaretlerde bulunmuştur. Bu kitap fikir özgürlüğü adına, İngiliz hükümeti tarafından desteklenmiş ve Rüşdi'ye şövalyelik madalyası verilerek Müslümanları kışkırtıcı tavırlarda bulunulmuştur. Müslüman toplulukların Rüşdi'ye karşı yaptıkları protestolar medya tarafından çarpıtılarak sunulmuştur. Sunulan haberlerde Müslümanların itibarını zedeleyici içeriklere yer vererek Müslümanlara barbar ve ilkel imajı oluşturulmaya çalışılmıştır (Er & Ataman, 2008, s.760).

Selman Rüşdi'nin yazdığı kitap sonrası meydana gelen şiddet ve tehditler Batı'da özellikle de İngiltere'de İslam ve Müslüman algısını olumsuz manada etkilemiştir. Birçok önemli bilim adamı ve siyaset uzmanı tehlike ve kriz öngörülerini İslam ve Müslümanlar üzerine analizler yapıp yazılar yazmaya başladılar. Bu yazıların

başlıklarından birkaç örnek vermek gerekirse; Kutsal Savaşa Doğru, İslami Devrimde İlimli Kimse Arama, Dikkat: İslami Terör, Amerikan Cihadı, Kùltürler Çatışması ve Londra'daki Cezayirli İslami Terörizmi Destekliyor. Bunun yanında Fransa, İngiltere ve ABD'deki Müslümanlar örgütlenerek bu ÷lkeler arası radikal bir yapı oluşturmakla suçlanmıştır. Bu olayla beraber Batı medyasında Müslümanlar ile ilişkilendirilen birçok terör konusu gündeme getirilmiştir. Bunlardan bazıları; göçmen politikaları, Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması, ABD'de büyük bina ve tünelleri Şeyh Ömer Abdullah ve diğerlerinin bombalama yapmakla suçlanması gibi konulardır (Esposito, 2002, s.351-383).

Selman Rüşdi olayından sonra İslam ve Müslümanlar hakkında çok sık bir şekilde ifade edilen hoşgörüsüz ve anti demokratik gibi söylemler Hz. Peygamber hakkında hazırlanan karikatür krizlerinde de ortaya çıkmıştır. Bu durum aslında yukarda bahsi geçen Avrupa'nın veya Batı'nın temel değerlerinin İslam ve Müslümanlarda olmadığını göstererek ayrışmayı gerçekleştirmek için tasarlanmıştır denilebilir.

Eylöl 2005 tarihinde Danimarka'nın yüksek satış oranına sahip gazetelerinden olan Jyllands-Posten İslam'ın ve Müslümanların düşünce özgürlüğü sınırlarını sınamak için karikatür yarışması düzenler. Daha sonra yarışmacıların gönderdiği 12 karikatür 30 Eylül'de gazetede yayınlanır. Karikatürlerde Hz. Peygamberin başındaki sarığın altında bomba ile ve bir diğerinde ise intihar saldırısında bulunan kızları cennetle müjdelirken gösterilmesi Müslümanlar tarafından büyük tepkilere yol açmış ve ardından protestolara dönüşmüştür (Uysal & Ayten, 2014, s.27-28). Yayınlanan karikatürler sonrası İslam dünyasında ciddi manada tepkiler verilmesine karşın bu tepkilere karşı cevap verme veya olayları yatıştırmada hiç acele edilmemiştir. Hükümet yetkilileri olaydan birkaç ay sonra cevap vermiştir (Tosun, 2016, s.41). Yaşanan bu denli büyük bir olaya karşı kayıtsız kalınması akıllara başka politik hesapların olduğunu getirmektedir.

Karikatür krizi sonrası Avrupa kamuoyunun yoğun tartışma konuları İslam'ın ve Müslümanların Avrupa'nın seküler demokrasisine olası etkisi ve bu bağlamda Müslümanların demokratik sistemi tehdit edip etmediği üzerine olmuştur. Bu tartışmalar, genel olarak somut örneklerden çok teorik, spekülative varsayımlara dayanıyordu (Kuyucuoğlu, 2007, s.407-408). Her iki olay sonrasında da İslam ve Müslümanlar hakkında ortaya atılan iddialar benzerlik göstermektedir. İki olay da İslam ve Müslümanların Batı değerlerine karşı olduğu ve bu değerlere uyum sağlayamayacağı üzerine kurgulanmıştır.

Karikatür krizine kültür çatışmacı bir perspektifle bakıldığında ise "biz" ve "onlar" ayrımının sıkça ifade edildiği görülmektedir. Bu şekilde ifade edenlerin en belirgin özelliği, İslami değerleri kendi değerlerinin karşısı olarak görmeleridir. Onlara göre Müslümanlar cahil, çağdışı, demokrasiye ve erkek-kadın eşitliğine karşıdılar. Ancak Müslümanların bu kadar olumsuz özelliklere sahip olması farklı toplumlarda sahip oldukları adet, gelenek ve törelerinden kaynaklı değil Müslüman kimliklerinin sonucudur. Bu bakış açısına göre İslam ve Müslümanlara yapılan hakaret içerikli karikatürler mizahtan başka bir şey değildi. Bu yüzden Danimarka'da bulunan Müslümanların Danimarka'nın mizah anlayışını anlamadan burada kalmaları ve toplumla bütünleşmeleri mümkün değildi (Kuyucuoğlu, 2007, s.426-427).

Soğuk Savaş döneminde her ne kadar kimlik olgusu ön planda olmasa da sonrasında Batı başta olmak üzere dünya genelinde kimlik oluşturma politikaları önemli bir konu haline gelmiştir. Kimlik oluşturma çalışmalarında Batı, çok eskiden beri kendisini başka bir noktada konumlandırmasından kaynaklı öteki ve ötekileştirmenin oluşması doğal karşılanabilir. Aynı şekilde dost ve düşmanları buna göre şekillenmiştir. Batı ülkeleri güvenlik kaygısı ile kültürel manada kendilerinden farklı olanları ötekisi olarak kabul etmeleri nedeniyle kendi aralarında bir güç ve birlik oluşturma çabasında oldukları söylenebilir. Bu açıdan Hristiyan Batı'da İslamofobi oluşturulmuş ve bunun bütün dünyada yaygınlık kazanması için medya araçları etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Kirman, 2010, s.27). Aşırı sağ partiler göçmen karşıtı politikaları savunurken sadece ulusal kimliğin korunmasını değil oluşturulmaya çalışılan Avrupa kimliğinin de tehlike altında olduğunu sık sık dile getirmektedirler (Uzunçayır, 2014, s.141).

2014 yılında Avrupa Konseyi'nin, yayınladığı Irkçılık ve Hoşgörüsüzlük Komisyon raporuna bakıldığında ise kimlik temelli ötekileştirme açık bir şekilde görülmektedir. Raporda Ortadoğu'da meydana gelen sosyal ve askeri şiddet içerikli olayların, Batı'da İslamofobi ve ırkçılığın artmasına neden olduğu görülmüştür. Ayrıca siyasilerin yapılan saldırı ve eylemlerden İslam ve Müslümanları sorumlu tutarak buradan çıkar sağlamaya çalıştığı ve İslamofobinin yükselişe geçtiği belirtilmektedir. Raporda dikkat çeken bir diğer husus ise Avrupa ile İslami değerlerin birbirlerine zıt olduğunun artık yüksek sesle dillendirilmesinin İslamofobiye beslediğidir (Tosun, 2016, s.41). Batı varlık nedeni olarak barış, özgürlük, demokrasi ve evrensel insan hakları gibi temel değerleri göstermektedir. Ancak günden güne artan İslam ve Müslüman karşıtlığı bu değerlerle ilgili bir krizin büyüdüğünü göstermektedir (Aktaş, 2017, s.129).

Avrupa’da Müslümanlar söz konusu olduğunda demokratik ve sivil toplumcu anlayışta çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu çelişkiler en başta İslamofobi noktasında zamanla daha belirginleşen ve önyargıya dönüşen ciddi bir algı sorunu ile kendini göstermektedir (Samur, 2017, s.162). En başta da belirtildiği üzere 1990’lar sonrası İslam ve Müslümanlara yönelik başlatılan ötekileştirme Batı’nın kendine özgü olarak belirlediği değerler üzerinden başlamıştır. Batı’nın bu değerler üzerinden yaptığı ayrıma destek sağlayacak diğer önemli gelişmeler ise terör eylemleri ve göç sorunu olmuştur.

3.3. Terör

1990’lar sonrası İslamofobinin ciddi manada artış göstermesinde bu dönemde Müslümanların yaptığı iddia edilen terör saldırılarının etkisi büyüktür. Batı’nın belirlediği değerler üzerinden kendini ayrı bir yerde konumlandırmasında ve bunu kendi halkına benimsetmesinde de en büyük araçlardan biri yine terör olayları olmuştur. Soğuk Savaş sonrası gerek Avrupa gerekse ABD’de gerçekleşen terör olayları tam da yeni düşman arayışı içerisinde olan Batı için bulunmaz fırsat niteliğindeydi. Bütün bunların bu şekilde denk gelmesi bir tesadüften ziyade Batı’nın ekonomik ve politik çıkarları için planlı terör olayları olduğunu akıllara getirmektedir.

İslamofobi açısından 11 Eylül 2001’de ikiz kulelere yapılan saldırılar ayrı bir öneme sahiptir. Bu tarihten sonra İslamofobi Batı’da ciddi boyutlara ulaşmış ve dünya genelinde geniş çevrelere yayılmıştır.

11 Eylül tarihine kadar yapılan İslam karşıtı açıklamalar ve İslam ile girilen soğuk savaş, her şeye rağmen Batı toplumları tarafından fazla karşılık bulmamıştır. İkiz kulelere sözde, İslam adına gerçekleştirilen saldırılar, Batı’da İslam karşıtları için bulunmaz bir fırsat doğurmuş ve toplumu ikna etme adına büyük güç sağlamıştır. Bu noktada ikiz kulelere yapılan saldırılar birçok kişinin de ifade ettiği gibi İslam’a karşı Haçlı savaşını başlatmıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra çoğu siyasetçi halkı sakinleştirmek yerine yangına körükle gitmeyi tercih etmiştir (Canatan, 2007, s.51-52). Bu tarihten sonra Batı’da İslam ve Müslümanlar hakkında yoğun bir şekilde karalama kampanyaları başlamıştır.

ABD’nin dış politikada “Terör ile savaş” söylemi Bush döneminde, bir önceki Clinton dönemindeki “demokratik barış ve uluslararası adalet” söylemi terk edilerek başlamıştır. 11 Eylül saldırıları Bush dönemindeki dış politika uygulamalarının halk tarafından daha kolay benimsenmesini sağlamıştır. 11 Eylül saldırısı sonrası terörle mücadelede sadece saldırıyı gerçekleştirenler değil buna yardımcı olanlar da hedef tahtasına alınmıştır. Bunun ilk örneğini ABD’nin, başka ülkelerin de katıldığı bir

koalisyon desteği ile Afganistan Taliban rejimine başlattığı savaş ile görmekteyiz. Ancak bu savaşta başkent Kabil işgal edilmesine rağmen Taliban rejimi sona ermemiştir (Ermağan, 2012, s.25-26).

11 Eylül saldırılarının bir diğer etkisi siyasi alanda görülmektedir. Aşırı sağ politikacılar medyanın da desteğiyle toplumu ciddi manada etkilemiştir. Buna önemli bir örnek 15 Mayıs 2002 tarihinde Hollanda’da yapılan seçimler sonucu İslam karşıtı Pim Fortuyn’ın aldığı oy oranı gösterilebilir. Fortuyn’un partisi yüzde 17 oy oranına ulaşarak 155 sandalyeli mecliste 26 milletvekiline sahip olmuştur (Canatan, 2007, s.444-449). 11 Eylül’den sonra sadece Hollanda’da değil başka Avrupa ülkelerinde de sağ politikacıların yükselişi görülmektedir. Sağ siyasetçilerin politikalarına bakıldığında ortak noktaları: ülkeye girişte göçmenlerin sınırlandırılması, kültürel ve dini olarak entegrasyonlarının önündeki engellerin kaldırılması ve ülkedeki çoğu negatif durumun kaynağının göçmenlerin olduğu iddiasıdır. Çözüm yollarına bakıldığında ise göçmenlerin (Müslüman göçmenlerin) ülkelerine gönderilmesi gösterilmiştir. Bu çözüm yolunun halk tarafından kabul gördüğü aldıkları oy oranıyla açığa çıkmıştır (Gökmen, 2010, s.18).

11 Eylül 2001 olaylarından sonra ABD’nin iç ve dış politikasında ciddi değişikliklere gitmesi Amerikan tarihi için de önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönüm noktası ve değişimden en çok etkilenen grup ise Müslümanlardır. Amerikan yönetimi 11 Eylül’ün sorumlusu olarak “İslami terörizmi” göstermiştir. Böylece Müslümanlara karşı Amerika da ve Amerika dışında “baskı”, “kuşku” ve “şiddet” temelli politikalar üretmeye başlamıştır (Okumuş, 2017, s.40-42). Batı’nın İslam ve Müslümanlarla Salman Rüşdi olayı ile ciddi manada gerilmesi 11 Eylül saldırıları ile zirve yapmıştır. Bu olaydan sonra Batı-İslam ilişkisi günümüze kadar terör olayları ve siyasilerinde körüklemesiyle olumsuz şekillenmiştir.

Soğuk Savaş sonrası İslam ve Müslümanlara olan bakış açısı Batı’nın ekonomik ve politik çıkarları çerçevesinde değişiklik göstermiştir. Canatan bu değişimi şöyle açıklar (Canatan, 2017, s.102);

Batılı edebi eserlerde yıllarca elinde parlayan palası ve uzun elbisesiyle İslam’a girmeyi reddeden kâfirleri öldürmeye hazır olan Orta Çağın korkunç Türk imajı sona ermiş bunun yerini savaş kıyafeti giymiş kalaşnikof silahı olan suçsuz Hristiyan ve Yahudi kadın ve çocukları acımadan öldürmeye hazır Arap terörist imajı almıştır.

Bu algının temel olarak Soğuk Savaş sonrası daha belirgin bir şekilde değiştiğini söyleyebiliriz. Soğuk Savaş sonrası Batı medyasında yayınlanan haber, film

ve dizilerde oluşturulmaya çalışılan bu algının örnekleri bir sonraki bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

1990'lar sonrası İslamofobinin yaygınlaşmasında ve ivme kazanmasında Müslümanların gerçekleştirdiği iddia edilen terör olayları kadar göç ve göçmen sorunu da etkili olmuştur. Bu dönem özellikle Müslüman göçmenler ön planda olmuştur.

3.4. Göç

İster ekonomik ister siyasi isterse de başka sebeplerle yapılsın, başta Batı Avrupa ve ABD olmak üzere Batı ülkelerine yoğunlaşan Müslüman göçünün artması ve oralarda Müslüman nüfusun yayılması, İslamofobi oluşturulması açısından önemli bir gerekçe olmuştur. Soğuk Savaş yıllarında artan göçmenlerle beraber İslam karşıtlığının da Batı ülkelerinde yükseldiğinden ve bunun ekonomik ve kültürel sebeplerinden önceki bölümde bahsetmiştik. Soğuk Savaş sonrası dönemde de göçmen karşıtlığında dini kimlik artık çok önemli bir faktör haline gelmiştir. Özellikle Müslüman kimliği ön planda olmuştur. İslamofobi noktasında göçün etkilerine geçmeden önce Batı'daki Müslüman nüfus durumuna bakmak konu açısından faydalı olacaktır.

PEW Araştırma Merkezi'nin 2010 yılındaki raporuna göre 1990'da Batı'da yaşayan Müslümanların sayısı 10 milyonun altındayken son yirmi yılda, istikrarlı bir şekilde artarak 2010'da yaklaşık 17 milyon 2016 yılında yayınlanan rapora göre ise yaklaşık 26 milyon olduğu tahmin edilmektedir. 2016 yılındaki rapora göre Müslüman nüfusun toplam nüfusa oranı yaklaşık %5 iken bu oranın mevcut koşullarda 2050 yılına kadar %11 ile %14 arası olması beklenmektedir. Yine aynı araştırma merkezinin 2020 yılında yayınladığı rapora göre ABD'de her ne kadar nüfus sayımında insanların dini ile ilgili bilgiler toplanmasa da ülkede nüfusun yüzde 1,1'ini yani yaklaşık 3,85 milyonunu Müslümanlar oluşturmaktadır. Ayrıca ABD'de Müslümanlığın nüfus bakımından 2040 yılına kadar Hristiyanlardan sonra ikinci din olacağı ön görülmektedir.

Pew Research Center tarafından 2017 yılında yapılan Avrupa'nın Büyüyen Müslüman Nüfusu (Europe's Growing Muslims Populations) araştırma verileri incelendiğinde ise yukarıdaki verileri tasdik edecek şekilde Dünya genelindeki ve Avrupa'daki Müslüman nüfusun artarak büyüdüğü görülmektedir (Koyuncu; 2023, s.144).

1990'lara kadar göç genel olarak kontrol edilebilir bir olguydu ve tek sorunun mülteci statüsünü belirlemede ortaya çıktığı söylenebilir. Komünist bloğun yıkılmasıyla göç hareketlerinin karakteri de değişmiştir. Komünist bloğun içinde bulunan ülkelerde başlayan ekonomik, politik ve sosyal sorunlar, çatışmalar büyük insan topluluklarının

hareketine sebep olmuştur. Bunun yanında daha önceden dondurulmuş olan etnik ve politik mücadeleler, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle oluşan güç boşlukları, çatışmaların Orta Doğu bölgesinde de tekrar körüklenmesi ve bölgede istikrarsızlık oluşturması göç hareketlerini daha da tetiklemiştir (Akdağ, 2005, s.162-163). Ortadoğu'da ortaya çıkan karışıklıklar ile Müslüman kökenli göçler kaçak veya yasal yollardan daha da artmıştır. Bu durum sağ partilerin söylemlerini radikalleştirmesine ve toplumda daha çok destek bulup İslamofobiyi arttırmasına da yardımcı olmuştur. Müslüman göçmenlerin yaşantısı, terör olayları ile daha da zorlaşmıştır.

Leiden Üniversitesi'nden Profesör W.A. Shadid ve P.S. Van Koningsveld, 1992 yılında "İslam Tehlikesi Efsanesi: Entegrasyonun Önündeki Engeller" isimli bir kitap yayınladı. Bu kitabı çıkarmalarındaki sebep ise 1990 yılında "Muhammed Rasul" takma ismiyle Pakistanlı olduğunu iddia eden birinin "Hollanda'nın Çöküşü " isimli bir kitabı piyasaya sürmesiydi. Kitaptaki temel düşünce ise Hollanda'nın 2050'ye kadar Müslüman göçler ile ele geçirilmiş olacağıydı (Canatan, 2007, s.20-21).

Batı'ya göç eden Müslümanlar ilk zamanlar gittikleri yerlerde iş gücünün bir parçası iken zamanla sayılarındaki ve sosyal yaşamlarındaki artış ile toplumun bir parçası olmayı talep etmeye başlamıştır. Bu durum Batı'da zamanla göçmen karşıtlığına, özellikle de İslam'a ve Müslümanlara karşı fobik bir tutumun gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu durumun temel nedenleri ise radikal dini grupların saldırıları, ekonomide ki daralma, işsizlik, servet paylaşımı, kimlik oluşturma problemleri gösterilebilir (Tosun, 2016, s.2-3).

11 Eylül 2001'de ABD'de bulunan Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yönelik saldırıların gerçekleştirilmesi Batı'da göçmenlere özellikle de Müslümanlara yönelik endişeleri beraberinde getirmiştir. Bu saldırılar sonucu AB'nin gündeminde de terörizm en önemli konu haline gelmiştir. 2001 Aralık ayında Laeken Zirvesi'nde liderler, bir araya gelerek göç konusunda ortak bir politikanın oluşturulması yönündeki adımların hızlandırılması gerektiği noktasında anlaşmaya vardılar. Sonuç olarak, terör ve göçün bağlantılı olduğu, bu nedenle göç politikalarında katı kuralların belirlenmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır (Akçadağ, 2012, s.17). Batı'da yaşayan bütün göçmenler özellikle de Müslümanlar potansiyel bir terörist gibi görülmüştür.

11 Eylül'ün etkisiyle Avrupa ve Amerika'da oluşturulan korkunun kaynağını göçmenler ve Müslümanlar olmuştur. Korku güvenlik sorunsalı ön plana çıkmış bu sorunsal İslamofobi ve yabancı düşmanlığını kabullendirmede ana araç olarak işlev görmüştür. Bu korkuya çare olarak öne sürülen yöntem ise göçmenleri ve Müslümanları

denetim altında tutmak ya da var olan denetimleri arttırmak şeklinde kendini göstermiştir (Çötök & Taşdelen, 2013, s.3). Sonuç olarak son 30 yıl içerisinde İslamofobi Batı’da siyasal ve toplumsal bir trend olmuştur (Canatan, 2013, s.319).

2020 yılında Avrupa Polis Teşkilatı Europol’ün yayınladığı AB Terörizm Durumu ve Trendi raporunda mülteciler özellikle de Müslümanlar terörle ilişkili olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Raporda başta Suriye olmak üzere Müslüman coğrafyadan Avrupa’ya gelen göçler güvenlik sorunu veya tehdit olarak ele alınmış, mülteciler içinde terör örgütü mensuplarının olabileceği ayrıca mülteciler terörizm ve terörist savaşçılar gibi kavramlarla birlikte raporun birçok yerinde ifade edilmiştir. Dahası Avrupa’daki aşırı sağ partilerin mültecileri terörün tırmanmasındaki asli unsurlardan biri gibi göstermesi mültecilere karşı olumsuz algının yükselmesine ve Avrupa’ya mülteci alınmaması yönünde kampanyalara neden olmuştur (Koyuncu; 2023, s.150-151).

Ortadoğu ve dünyanın başka bölgelerinde meydana gelen savaş, iç karışıklık ve ekonomik krizler göç ve göçmen sorununu sürekli canlı tutmaktadır. Ancak bu sorun sadece Batı’yı ilgilendiren bir sorun değildir. Batı objektif davranmak yerine kendi çıkarları uğruna göçmen sorununa kasıtlı olarak Müslüman kimliği çerçevesinde yer vererek İslamofobiyi arttırmaya çalışmaktadır.

4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI BATI MEDYASINDA İSLAMOFOBİ

Batı'nın Doğu'ya bakış açısını buraya kadar sık sık ifade ettik ve temelde kendini farklı olarak konumlandırma, daha demokratik, daha akılcı kısaca iyi şeyleri kendi bünyesinde gösterme çabası içerisinde olduğunu belirttik. Bir önceki bölümde, 1990'lı yıllarla birlikte İslam'a yönelik insanlarda bir korku oluşturmak veya var olan korku ve önyargıları daha da derinleştirmek amacıyla bazı olaylara ve konulara araç olarak başvurulduğundan bahsettik. Tezimizin bu bölümünde bütün bu olayların yani İslamofobi oluşturma noktasında yaşanan veya suni bir şekilde oluşturulan ortak değerler, terör ve göç olgularının medya üzerinden nasıl kullanıldığı örneklerle açıklanacaktır. Bunlara geçmeden önce medyanın İslamofobi oluşturma noktasında ne kadar etkili olduğunu anlamak adına, bu alana ayrılan kaynakların büyüklüğüne ve önemine bakmak faydalı olacaktır.

4.1. İslamofobi Oluşturmada Medyanın Gücü

Günümüz modern toplumlarında medyanın ulaştığı güç çok ciddi boyutlara gelmiştir ve bu durumu göz ardı etmek neredeyse imkânsızdır. Kamuoyuna doğru ve yanlış haber düştükten sonra artık o haberin kendine ait büyüklü varoluşu söz konusudur. Bu haberin bir kesim tarafından yanlış olduğunu ve buna karşı gelindiğini hatta habere yönelik gerek yalanlama gerekse engellenmenin olması o haberi duyanlar üzerinde oluşturduğu etkiye bir tesiri olmamaktadır. Yani ilk oluşturduğu etkiyi hafızalardan silmek mümkün değildir. Medya mevcut koşullarda en önemli bilgi sağlayıcılardan biridir. Medya bilgileri yalın bir şekilde olduğu gibi aktarmaz haberleri ve bilgileri genel olarak belirli bir görüş çerçevesinde aktardığı için okuyucuların/dinleyicilerin bakış açısını etkiler. Medyanın haberleri belirli bir görüş çerçevesinde vermesi kimi zaman açık iken kimi zamanda üstü kapalıdır. Bilginin güç olduğu artık yadsınamaz bir gerçektir. O halde medya en büyük güçlerden biridir diyebiliriz (Çarhoğlu, 2007, s.209).

Medya kimi zaman çok güçlü bir ordunun uzun sürede yapamayacağı şeyleri çok kısa zamanda yapabilmektedir. Son yıllarda dünyanın birçok ülkesinde meydana gelen isyan veya iç karışıklıklarda medyanın etkisi büyüktür. Buna somut bir örnek verilebilir;

2010 yılında Tunus'ta başlayıp daha sonra birçok Arap ülkesine yayılan ve Arap Baharı olarak adlandırılan hükümet karşıtı eylemlerle ilgili yapılan bilimsel çalışmalarda sosyal medyanın doğrudan etki ettiği kanıtlanmıştır. Yapılan çalışmaların başında Washington Üniversitesi tarafından yapılan "Arap Baharı'nda Sosyal Medyanın Rolü" isimli çalışma gelmektedir. Yapılan çalışmada Kuzey Afrika'dan Orta Doğu'ya kadar yayılan demokrasi ve özgürlük talebini sosyal medyanın hızlandırdığı

görülmüştür. Mısır'ın Eski Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in istifa sürecinde twitter platformu üzerinden atılan gönderilerin sayısı bir günde 2300'den 230.000'lere kadar yükselerek gündeme oturmuştur (Kırık; 2012, s.95).

Medyanın İslamofobinin yaygınlaşmasında en önemli araç olduğu söylenebilir. Batı medya yoluyla kendine göre kurmaca bir İslam oluşturarak İslam dinini terörle, Müslümanları da terörist gibi göstererek neticede oluşturulan bu kurgusal dine inandıkları görülmektedir. Özellikle yeni medya olarak isimlendirilen sosyal medya (twitter, facebook, Instagram) bu amaca hizmet etmektedir (Çınar, 2021, s.291).

Batı, medyanın sahip olduğu gücü İslamofobi noktasında da özellikle Soğuk Savaş sonrası çok etkin bir şekilde kullanmıştır. Daha öncede ifade edildiği üzere yeni oryantalizmi yani İslamofobiye klasik oryantalizmden ayıran en önemli farklardan biri sahip oldukları medya gücüdür.

ABD'deki Müslüman karşıtı gruplara yapılan finansal yardımlar CAIR tarafından yayımlanan "Ana Akımda İslamofobi" isimli rapor ile toplandı. Raporda, en büyük 50 İslamofobik hayır kurumu ve vakfı incelendi. Bunlar arasından 35'inin 2017-2019 yılları arasında 26 Müslüman karşıtı gruba 106 milyon dolara yakın yardım yaptığı belirtildi. CAIR Ulusal Araştırma ve Savunuculuk Koordinatörü Huzaifa Shahbaz, bu durumun sır olmadığını ve ABD'deki Müslümanlar ve İslam ile ilgili yanlış bilgi yayan İslamofobi ağına maddi destek verilerek aktif olarak çalıştığını belirtti (Doğru, 2022).

2004 yılında İngiltere merkezli bir gazetenin editörüne; Neden Müslümanları terörle ilişkili gösteren haberler yapıyorsunuz sorusu yöneltilmiş, buna karşılık olarak editör gazeteciliğin kar amaçlı bir kuruluş olduğunu gazetenin sayfalarının yarısını reklam verenlere sattığını kalan diğer yarısını ise bu reklamların devamını sağlayan haberler ile doldurması gerektiğini söyledikten sonra o dönem satışları en çok arttıran konuların David Beckham, Irak Savaşı ve İslami terör olduğunu ifade etmiştir (Uzun, 2012, s.17).

Belçika'nın Waterloo kentindeki Wilfrid Laurier Üniversitesi Öğretim Üyesi Sosyolog Prof. Dr. Jasmin Zine, ekibiyle "Kanada İslamofobi Endüstrisi: Büyük Beyaz Kuzey'deki İslamofobi Ekosisteminin Haritası" adlı bir rapor düzenlemiştir. Bu raporla ilgili Anadolu Ajansına yaptığı açıklamada şunları söylemiştir (Aydoğan, 2022);

"İslamofobi ağları ulus ötesidirler. Bunlar sadece Kanada veya Amerika Birleşik Devletleri'nde değiller. Bu endüstri için birçok fon ABD'den geliyor ve oradaki çalışmaların bazıları toplamda 1,5 milyar dolarlık bir

pazar olduğunu gösteriyor. İslam karşıtı propagandayı teşvik eden bu desteğin bir kısmı Kanada'ya süzüldü. ABD'deki aynı tür izlemeyi, ihtiyacımız olan belge türlerine erişimimiz olmadığı için Kanada'da yapamadık ancak bu desteğin bir kısmının, İslamofobi ideologlarını ve kuruluşlarını desteklemek için burada yolunu bulduğunu biliyoruz. Bunun ötesinde Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki, ayrıca Avrupa'daki ve başka yerlerdeki İslamofobi aktörleri arasında ulus ötesi bağlantılar var. Bu bağlar aynı zamanda bu ağların gücünü güçlendiriyor ve onların dezenformasyonlarını ve yanlış bilgilerini çok daha geniş bir alana yaymalarına izin veriyor." ifadelerine yer vererek İslamofobi için ne kadar çok maddi kaynak ayrıldığı ve desteklendiğini gözler önüne sermiştir. Yine aynı raporda Zine İslamofobi endüstrisinin ana aktörlerini sayarken medyayı en başa alarak; "Medya kuruluşları: İslamofobi etkileyicileri, aşırı sağ medya forumlarına katkıda bulunur ve propagandalarını ve bağnazlıklarını profesyonelleştirmek ve para kazanmak için sosyal medya platformlarını kullanır."

2000'li yıllarda İslamofobik eserleri ve eylemleri ile kitlelere ulaşabilen muhafazakâr, liberal, sosyalist veya başka birçok düşünsel camiadan akademisyen, edebiyatçı, sanatçı, aktivist, vs. sayılarında önemli bir artış olmuştur. Bunlardan bazıları daha görünür ve etkili olurken bir kısmı ise arka planda daha dar bir çevreye hitap etmiştir. Fakat İslamofobi'nin körüklenmesine yönelik sanki hepsi anlaşmışçasına birlikte bir gayret içerisinde olmuşlardır. Çok önceden Bernard Lewis ve Samuel P. Huntington tarafından İslamofobinin ideolojik ve sosyolojik alt yapısını oluşturmaya yönelik çalışmalar 1990'lı yıllarla beraber hız kazanmıştır. Aynı zamanda Oriana Fallaci, Robert Spencer, Daniel Pipes, David Horowitz, Magdi Allam, Raphael Israeli ve bunlar gibi birçokları çoğu zaman doğrudan Avrupa coğrafyasını konu edinen eserleriyle bu amaca hizmet etmişlerdir (Samur, 2016, s.306-307).

11 Eylül olayları çoğu kimse için İslam-Batı ilişkileri açısından bir kırılma noktası olarak görülmektedir. Buna en belirgin örnek 11 Eylül sonrası İngiliz gazetelerinde Müslümanlarla ilgili haberlerde ciddi manada artışın olmasını örnek gösterebiliriz. Bu artış normal gazetelerde yüzde 300'ü bulurken tabloid gazetelerde de yüzde 680'i bulmuştur. Yapılan haberlerde hiçbir hassasiyet gözetilmeden ve bir ayırım yapılmadan Müslümanlarla ilgili negatif haber anlayışı benimsenmiştir (Uzun, 2012, s.18).

Batı medyasında Müslümanlar ile ilgili haberlere yanlı ve çoğunlukla sorumsuzca yer verilmesi, İslamofobik düşünce ve eylemleri besleyen bir zemine dönüşmüştür. İslam'a ait sembol ve figürler sadece marjinal internet sitelerinde değil ulusal medya tarafından da alay konusu edilmiştir. Yazılı ve görsel medyada yayınlanan haber, tartışma programı, siyasi ve dini konuşmalarda İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz basmakalıp ifadeler yer verilmiştir. Yirmi dört ülkede 2007 yılında gerçekleştirilen medya anketinde Müslüman coğrafyadaki toplumsal şiddet olayları ve siyasi çatışma haberlerinin Batı medyasında ekonomik gelişme, eğitim, din ve etik gibi konulardan on kat daha fazla işlendiği görülmüştür. Şiddet ve siyasi çatışmaların özellikle Ortadoğu ve Müslüman ülkelerden seçilmesi Batı'daki sıradan bir okuyucuda, bu tür çatışmaların sadece Müslüman ülkelerde olduğu kanısını oluşturmaktadır (Kalın, 2020, s. 48-53). Bütün bunlar ışığında bakıldığında karşımıza Pakistanlı antropolog Prof. Dr. Akbar Ahmed Batı medyası hakkında söylediği (Çınar, 2021, s.303); *"Tarihte hiçbir şey Müslümanları Batı medyası kadar tehdit etmemiştir"* sözü karşımıza çıkmaktadır.

Görüldüğü üzere Soğuk Savaş sonrası dönemde İslam ve Müslümanlara yönelik özellikle medya vasıtaları ile bir savaş başlatılmış durumdadır. Bunun için harcanan ekonomik kaynaklar yukarıda örnek verildiği üzere ciddi boyutlara ulaşmış durumdadır. Batı medya üzerinden İslam'a ve Müslümanlara yönelik karalama kampanyalarını, özellikle üçüncü bölümde ayrı ayrı açıkladığımız üç unsur üzerinden gerçekleştirmektedir: Ortak değer, terör ve göç. Şimdi bu üç olgunun medya tarafından nasıl kullanıldığı, algıların hangi yöntemlerle yapıldığı örneklerle anlatılacaktır.

4.2. Ortak Değer

Önceki bölümde 90'lar sonrası Batı'nın demokrasi, özgürlük, insan hakları, hoşgörü gibi kavramlar ile kendisini Müslümanlardan ayrı kıldığını, bu konularda daha iyi ve üstün olduklarını iddia ettiğini gerek Selman Rüşdi gerekse karikatür krizi olayları üzerinden anlatmaya çalıştık. Batı'nın bahsi geçen değerler üzerinden yaymaya çalıştığı İslamofobi günümüze kadar artarak devam etmiştir. Batı kendi değerlerine aykırı olarak gördüğü Müslümanların yaşam tarzını, giyimlerini, ibadethanelerini ve hatta bazı bölgelerdeki maddi imkânsızlıktan kaynaklanan sorunları dahi bir değer ve ayrıştırma konusu yaparak İslamofobiyi arttırmaya çalışmıştır. Görsel ve yazılı yayınlar ile politikacılar, din adamları ve yazarlar arasında İslamofobik tutum ciddi manada artmış durumdadır. Bu bölümde Batı'nın, medya üzerinden Müslümanların kendi

değerlerine aykırı olduklarını nasıl ön plana çıkarmaya ve İslamofobi oluşturmaya çalıştıkları örneklerle açıklanacaktır.

Batı’da Müslümanların inançlarına yönelik cami, minare inşası, başörtüsü ve helal gıda talepleri İslamofobik tutumlarla engellenmektedir. Aynı zamanda göstermelik farklılıklarla “biz-onlar” hissi oluşturarak İslam’ ve Müslümanlara ait inanç göstergeleri İslam düşmanlığı çerçevesinde yasaklanmaktadır (Bodur, 2017; 82). Fransız devlet müessesesi olan İnsan Hakları Ulusal Danışma Komisyonu’nun (CNCDH) yayımladığı raporda İslam ve Müslümanlara yönelik gittikçe kötüleşen bakış açısının nedenlerine değinilmiştir. Batı basınıni oldukça fazla meşgul eden peçeli çarşaf, türban, Kurban Bayramı, camii inşaatları, Hz. Muhammed karikatürleri krizi, domuz eti ve alkol konularındaki siyasi tartışmalar İslam ve Müslümanlara yönelik olan algıyı ciddi manada etkilemektedir. Bu tartışmalar içerisinde geçen peçeli çarşafın toplumda yaşam konusunda Fransızların %94’ü için sorun olduğu tespit edilmiştir. Bu oran türban için %80, Hz. Muhammed karikatürleri için %49, Kurban Bayramı için %46, domuz eti ve alkol yasağı için %35 olarak gösterilmiştir. Ayrıca Fransızların %54’ü cami inşaatlarının kolaylaştırılmamasını istemektedir (Türkan, 2015, s.18-19). Yapılan araştırmadan ve önceki bölümlerde bahsi geçen raporlardan da anlaşılacağı üzere Batı genelinde İslam ve Müslümanların kendi değerlerine ve yaşam tarzına aykırı olduğu kanısı hâkimdir. Bununla ilgili ilk olarak yayımlanan karikatürlere bakacak olursak;

Görsel 4.2.1: İsviçre Halk Partisi’nin “Minare Yasağına Evet” konulu kampanya afişi

Kaynak: <https://talkingbeautifulstuff.com/2014/10/22/fear-and-loathing-in-switzerland/> (Erişim Tarihi: 07.07.2023).

İsviçre Halk Partisi'nin yayınladığı görselde (4.2.1) İslam'ı temsil eden minareler füze gibi gösterilmiş ve yine siyah burkalı kadın aynı tehdit seviyesinde gösterilmiştir. Görselden anlaşılabilecek bir diğer nokta ise halkın, gelen Müslüman göçmenlerin kültür veya dinlerine ait sembolleri istemedikleridir. Yukarıda da değinildiği üzere Batı medya üzerinden minare ve başörtü gibi inanç göstergelerini bir tehdit gibi göstererek İslamofobiyi artırmaktadır.

Görsel 4.2.2: İslam ve Müslümanları ibadethaneleri üzerinden betimleyen İslamofobik bir karikatür.

Kaynak: (Kösedağ & Kalaman, 2023, s. 642).

Sadece başörtüsü ve kadın unsurları değil, Müslümanların ibadethanelerinden ırklarına kadar başka pek çok husus da medyada olumsuzluk unsuru olarak yer almaktadır. Örneğin görselde (4.2.2) Müslümanların kullandığı ibadethane canavarlaştırılarak İslam ve Müslümanlar bir tehdit unsuru olarak gösterilmiştir. Hristiyanların kullandığı ibadethane ise daha küçük ve savunmasız olarak gösterilmiştir. Sonuç olarak İslam dini dehşet ve korku saçan bir din olarak gösterilerek ondan korkulması gerektiği zihinlerde canlandırılmak istenmektedir.

Görsel 4.2.3: Duvarında “sözde ve resimde özgürlük” yazan bir karikatür

Kaynak: (<http://www.bildergeschichten.eu/karikaturisten.htm>) (Erişim Tarihi: 04.07.2023).

Batı medyasında İslam ve Müslümanlara yönelik her türlü söylemler ifade özgürlüğü adı altında kabul edilirken İslam coğrafyasında karikatürden (4.2.3) de anlaşılacağı üzere ifade özgürlüğünün olmadığı vurgulanmaktadır. Bununla beraber karikatürde tasvir edilen Müslüman görselinde, dizi ve filmlerinde kullandıkları gibi elinde silah veya kılıç bulunmaktadır.

Gerek oryantalizm çağında gerekse Soğuk Savaş sonrası onun yeni tezahürü olan İslamofobi döneminde Batı başka coğrafyalarda olan kaynakları sömürebilmek için çeşitli yollar denemiştir. Bunu oryantalizm çağında çoğunlukla savaşlar vasıtasıyla yaparken; postmodern çağda kendine atfettiği değerlerin ötekileştirdiği ülkelerde olmadığını ifade ederek, dolayısıyla kendisi tarafından yönetilmeye muhtaç olduğu yönünde bir imaj çizerek yapmaya çalışmaktadır. Diğer yandan ise Batı kendi toplumuna onların farklı olduğunu ve kendi yaşam tarzlarına zıt olduğunu ve bu sebeple birlikte yaşamın mümkün olmadığı algısını yerleştirmeye çalışmaktadır.

Batı medyasında İslam ile ilgili yapılan haberlerde kullanılan dile baktığımızda İslam kelimesinden önce veya sonra "İlkel", "köktendinci", "otoriter", "uç", "saldırgan", "geri kalmış" gibi sıfatların çok sık kullanılır hale geldiğini görmekteyiz. Yapılan bir diğer algı ise dünya üzerinde yaşayan bütün Müslümanların aynı çerçevede

gösterilmeye çalışılmasıdır. Yapılan haberlerde Müslümanlar birbirinden farkı olmayan bir insan topluluğu olarak gösterilmektedir. Bir başka eğilim ise dini hoş görünün, demokrasinin ve düşünce özgürlüğünün sadece Batı toplumlarına özgü kavramlar olduğudur (Çarhoğlu, 2007, s.2010). Bir önceki bölümde bahsettiğimiz üzere Müslümanların demokratik zeminde görünürlüklerini artırması Batı tarafından endişe ile karşılanmıştır. Batı tarafından yapılan dizi, film veya dijital oyunlara bakıldığında da Müslümanların tek tip olarak gösterildiği, kendi değerlerine ve toplum yaşamına aykırı olduğu ön plana çıkarılmaktadır.

Pakistanlı dört araştırmacı tarafından yapılan bir araştırma ABD'nin siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için sinemayı etkin olarak kullandığını ortaya koydu. Amerikan sinemasının İslam imajını zedeleme yoluyla bir takım olgu ve kavramlar üzerinden bunu gerçekleştirmeye çalıştığı ortaya konuldu. Araştırma İslam'a yönelik olumsuz bir imaj oluşturmada filmlerin, radyo ve televizyon gibi diğer iletişim araçlarına göre daha etkili olduğunu göstermektedir. Bu sebeple Hollywood'un etkisi çok fazladır. Hollywood popüler olan birçok filmin üreticisi olmasının yanı sıra dünyanın en büyük film endüstrisini oluşturmaktadır. Bu nedenle dört araştırmacı 2008-2012 arasında Hollywood tarafından yapılan 4 filmdeki 287 sahneyi analiz etmiştir. Yapılan tahlil sonucunda İslam'ın olumsuz bir şekilde sunulduğu ve tüm İslam ülkelerinin aynı şekilde tasvir edildiği sonucuna ulaşılmıştır (Salih, 2022).

İslamofobi oluşturmada sinemanın nasıl yaygın bir şekilde kullanıldığını birkaç örnek üzerinden açıklamak mümkündür; 2008 yapımı Kathryn Bigelow yönetmenliğindeki Ölümcül Tuzak (The Hurt Locker) filminin henüz giriş sahnesinde ürkütücü bir Arapça anons, sakallı ve sarıklı adamlar, çarşafli kadınlar ve çobanların olması dikkat çekmektedir. Açılış sahnesinde yer alan bu kişilerin her biri Bin Ladin veya Saddam Hüseyin gibidir. Halkın geri kalmışlığına vurgu yapılmakla birlikte filmde tek tip ve figüran olarak kullanılan Müslümanlar tehdit olarak görülmektedir. Filmde yerel halk geri kalmış, cahil, kaba vahşi ve şiddeti bir dil olarak kabullenmiş bir kalabalık olarak gösterilmiştir. Filmde buna örnek bir sahne öldürülen çocuk Beckham'ın çalıştığı pazar tezgâhındaki adamın sorgulandığı sahnedir. Sorgulanan adam, James'in olayla ilgili sorduğu sorulara ilk önce "Özür dilerim, dilinizi, ben yok diliniz" şeklinde ki cevabına karşılık olarak James, adamın kafasına silahı dayayarak "Şimdi aynı dili konuşuyoruz" der (Bigelow, 2008). Bu sahneyle İslam ve Müslümanların şiddet dilinden başka bir dil bilmedikleri mesajı verilmeye çalışılmaktadır (Türkmen & Özçınar, 2020, s.1333-1335).

Ohad Milstein yönetmenliğindeki 2008 yapımı *Obsession* filmi için Florida Güvenlik Konseyi Direktörü Tom Trento yaptığı yorumda; filmin son yıllarda standart bir Amerikan vatandaşını İslam'ın onun için tehdit olduğunu inandırmak için yapılmış ve amaçla faydalanabilecek en iyi medya yapımı ürün olduğunu ifade etmiştir. Trento aynı zaman filmin dağıtımına yardımcı olmuştur (Al-Bazian, 2013, s.76). Soğuk Savaş sonrası özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası Batı yapımı birçok filmde İslamofobik sahneler görmemiz mümkündür.

İtalya-İngiltere ortak yapımı 2006 tarihli *The Stone Merchant* adlı film, yayınlandığı tarihte İslam ve Doğu kültürüne olan yaklaşımı sebebiyle çok fazla eleştiri almıştır. Filmde İslam'ın terör üreten bir din olduğu ve insanlık için tehlikeli olduğu algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bir İslam ülkesi olan Türkiye'deki Kapadokya bölgesi yasa dışı terör örgütünün önemli bir merkezi olarak gösterilmiştir. 2012 Belçika-İspanya tarafından birlikte yapılan *The Innocent Prophet* isimli filmde İslam dini masumları öldüren ve çocukları istismar eden bir din olarak gösterildi. Filmde Hz. Muhammed sahte din uyduran biri olarak tasvir edildi (Duvar, 2020). Görüldüğü üzere filmlerde genel olarak İslam ve Müslümanların geri kalmışlığına ve şiddet dilini benimsediklerine vurgu yapılarak kendi özgürlükçü ve demokratik değerlerine aykırı oldukları algısı yerleştirilmektedir.

Batı'nın İslam ve Müslümanlara yönelik ötekileştirici tavrı sadece karikatür ve film sektörüne has bir durum değildir. Gazeteler, dergiler, dijital oyunlar ve politikacıların basına yansımış söylemlerinde de bunları görmek mümkündür.

1996-2015 yılları arasındaki dönemde yayımlanan 17 Amerikan gazetesindeki 850.000'den fazla makale üzerinde Bleich ve van der Veen tarafından yapılan araştırmada medyadaki Müslüman imajı ile Katolik Yahudi ve Hindu imajları karşılaştırılmıştır. İslam ve Müslümanlardan bahseden makalelerin %78'inde olumsuz bir yaklaşımın hâkim olduğu görülmüştür. Bu olumsuz yaklaşım Katoliklerde %40, Yahudilerde %46 ve Hindularda %49'dur. Aynı çalışmada terörizm ve aşırıcılık kavramları dahil edilmeden yapıldığında yani bu iki kavramın hiç geçmediği makalelerde dahi bu oran %69 çıkmaktadır (Doyran, 2022, s.17-18).

ABD eski başkanı George W. Bush 11 Eylül saldırıları sonrası ekranların karşısına geçerek Batı'nın İslam'a karşı olan Haçlı Savaşlarını başlatmıştır. Saldırıya karşı verilecek cevap için kamuoyunun hazırlanmasında akademisyenler, siyasiler ve medya uzmanları önemli rol almıştır. Özellikle medya üzerinden ileti yoğunluğu etkili olmuştur. Bu yoğunluk sadece ABD'de değil saldırıyı İslam'ın Batı değerlerine karşı

verdiği savaş olarak değerlendiren Avrupa’da da olmuştur. 11 Eylül sonrası basının tavrına bakıldığında şu örneklerdeki gibi yayınları sıklıkla görebilmemiz mümkündür (Türkan, 2015, s.26);

The Guardian’dan Julie Birchill: “Belki de bana Pis Irkçı- diyebilirsiniz; ama diğer dinleri tehdit eden İslam’dan şüphe etmemiz için gerçekten elimizde bazı nedenler var. Diğer dinlerin tarihi insanlığı karanlığa sürükleyen hoşgörüsüzlüklerle dolu ise İslam’ın da bundan bir farkı yoktur.” Sunday Times’tan Melanie Phillips: “Burada doğup büyüyen kendine yabancılaşmış birçok Müslüman genç, kendilerini ayakta tutan toplumun temeline dinamit koyma fırsat ve imkânlarını beklemektedir. Bizler şu an şaşkın bir şekilde bu dipsiz kuyuya bakmaktayız.” Financial Times’tan Samuel Brittan: “Militan İslam; yaşam, barış, bilim ve akıldan ziyade ölmeyi seçerek, sadece ABD’nin değil Avrupa aydınlanmasının da değerler sistemini tehdit etmektedir. Bu durum mantıktan ziyade körlüğün ve bağnaz bir inancın tekrar tekrar savunusudur.”

Batı medyasının İslam ve Müslümanları kendi değerlerine aykırı göstermede en çok kullandığı olguların başında kadın ve giyinme gelmektedir. Bir yandan Müslüman kadınların giyimleri Batı kamuoyunda sürekli gündem konusu olurken diğer yandan medyada gösterilen Müslüman erkek veya kadın genel olarak aynı tipte gösterilmektedir.

Başörtüsü ve kadın konusuna yönelik olarak gazetelerden birkaç örnek vermek gerekirse Ocak 2020’de Gudula Walterskirchen Avusturya’daki Die Presse gazetesinde, kaleme aldığı bir yazıda başörtüsü yasağını savunurken, Der Standard gazetesinden Eric Frey de Müslüman kızların başörtüsünü kendi iradeleri ile takmadığı akran, ebeveyn ve Müslüman erkeklerin zorlamasıyla taktığını öne sürmüştür (Demirci, 2021). Müslüman kadınların, tıpkı kendi inançları gereği giyinen rahibeler gibi özgür iradesiyle giyinebilecekleri akıllara gelmemektedir.

Görsel 4.2.4: İspanya El Pais gazetesi başörtüsü üzerine bir haber

Kaynak: (Bayraklı & Hafez, 2019) <https://www.setav.org/medyada-islamofobi-eir2019/> (Erişim: 27.09.2023).

İspanya El Pais gazetesinde yayımlanan ve Müslüman kadınların haklarını sorgulayan bir yazıda; “Bir bez parçasının önemi. Bizi başörtüsünün zararsız olduğuna inandırmak isteyenler, tam olarak kadınların haysiyetinin her şeyden önce geldiğini, gerekirse tüm ilahi metinlerin üzerinde olduğunu anlamayanlardır” ifadelerine yer verildi.

Görsel 4.2.5: Slovenya merkez sağ Demokracija gazete görseli

Kaynak: (Bayraklı & Hafez, 2018) <https://www.setav.org/medyada-islamofobi-eir2018/> (Erişim: 23.09.2023).

Slovenya Merkez sağ Demokracija gazetesinde yayımlanan makalede göç ve İslam'ın Avrupa ile Avrupa medeniyeti için bir tehdit olduğu ele alındı. Makale görselinde (4.2.5) Müslümanların demokrasi istemedikleri sadece İslam istediklerine yönelik bir fotoğraf kullanılmıştır.

Dünya çapında belgeseller üreten *National Geographic* yayınlarına baktığımızda Arapları “çölün doğurduğu” “çölün çocuğu” veya “çölün kızı” şeklinde tanımladığını görmekteyiz. Bir insanı bu şekilde tanımlamak onun bir insan topluluğuna, bir millete bağlı olmadığını; onun barbar ve vahşi olduğunu kurgulamaktır. Neticede “çölün çocuğu” tabiri Arap kadınlarının çöl doğasının bir parçasıymış gibi algılanmasına zorlamakta ve pasifleştirilen, ehlileştirilen ve kontrol altına alınan bir hayali kadın portresi çizilmektedir. Bu tarz bir temsil üretme Arapları kişisizleştirirken aynı zamanda Batı'nın emperyalist hedeflerini daha kabul edilebilir yapmaktadır (Gökmen & Haas, 2012, s.42-43).

“ABD’li siyasal yorumcu ve yazar Daniel Pipes; Batılı Avrupalı toplumlar, garip yemekler pişiren, hijyen ölçülerine sahip, kahverengi derili insanların topluca göç etmelerine hazır değil... Göçmenlerin hepsi beraberinde egzotik örfler ve tavırlar getiriyor; fakat Müslüman örfleri çoğundan daha rahatsız edici şeklinde ifade etmiştir. İngiliz siyasetçi Robert Kilroy Silk; Müslümanlar, her yerde aynı derece vahşice davranıyorlar. Suçluların kafalarını kesiyorlar, kadınları ölene kadar taşıyorlar, çarşaf giymeyi reddeden kadınların yüzlerine asit atıyorlar, genç kızların cinsel uzuvlarını kesiyorlar ve dinsel sebeplerle hayvanlara işkence ediyorlar diye tanımlamıştır. Medyada sık sık yer verilen Hollandalı Özgürlük Partisi başkanı Geert Wilders; İslam, bizim artık Hollanda’da tahammül edemeyeceğimiz bir şeydir. Faşist Kur’anın yasaklanmasını istiyorum. Hollanda’nın İslamlaştırılmasını durdurmamız gerekiyor. Bu, bundan sonra camilerin, İslam okullarının, imamların olmaması demektir açıklamasını yapmıştır” (Kalın ve Esposito, 2015, s.17-18).

İslam ve Müslümanlara yönelik değerler üzerinden olumsuz bir algı oluşturma çabası dijital oyunlarda da kendini göstermektedir. Oyunculara müzik aleti çaldırma üzerine yapılan Guitar Hero isimli oyunda, oyuncular Arapça Allah yazılı konsolun üzerinde dans ettirilmektedir. Devil Mc Cry 3 isimli oyunda İslam ve Müslümanlar için kutsal olan Kâbe'nin giriş kapısının şekli değiştirilerek şeytanın kulesine giriş sembolü

olarak kullanılmaktadır. Call of Duty isimli oyunda bir evin tuvaletinde, kirli bir klozetin tam üstünde hadis-i şerif ile bezeli olan bir çerçeve asılıdır (Çorbacı & Özkan, 2023, s.219).

Daha önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi Batı'nın İslam ve Müslümanlar ile ilgili bilinçli cehaleti aslında Batı'nın geçmişindeki "ben" düşüncesinin ve "öteki" algısının kaçınılmaz bir sonucudur. Batı'da çok az bir kısmı hariç tutulursa İslam ve Müslümanlar ile ilgili çalışmalarda "bilinmeyen öteki" ve "onlar ve biz" bakış açısı hâkimdir (Hıdır, 2007, s.86).

Batı'da geçmiş dönemlerde İslam ve Müslümanlardan korku sebebi kendi dinlerine zarar verecekleri düşüncesi iken Soğuk Savaş sonrası dinden ziyade demokratik, özgürlükçü, çoğulcu değerler sistemi ve kimliklerine aykırı oldukları gerekçesi ile çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar özellikle Müslüman coğrafyada meydana gelen karışıklıklar sonucu artan göç ve Soğuk Savaş sonrası Batı'da meydana gelen terör saldırılarından sonra hız kazanmıştır. Görsel ve basılı yayınlar üzerinden verilen örneklerde İslam ve Müslümanların kendi toplum düzenine ve kurallarına, kısaca kendi değerlerine aykırı olduğu algısı ön plana çıkmaktadır.

4.3. İslamofobi Oluşturmada Batı Medyasında Terörün Kullanılması

İslamofobinin Soğuk Savaştan sonra günümüze kadar gittikçe taraftar bulup artmasındaki en önemli etkenlerden birisi terör saldırıları olmuştur. Gerçekleştirilen terör saldırıları sonrası sorunun çözümünden çok İslam ve Müslümanlar hedef gösterilme çabası içerisine girilmiştir. Bu noktada önceki bölümde bahsini ettiğimiz üzere her ne kadar Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı'da birçok terör saldırısı gerçekleştirilmiş olsa da İslamofobinin ciddi manada artış göstermesi 11 Eylül 2001 tarihinde ikiz kulelere gerçekleştirilen saldırılar ile olmuştur. Bu olaydan sonra yazarlar, politikacılar, din adamları ve film yapımcıları İslamofobi oluşturma noktasında daha yoğun çalışmalara başlamıştır. Bu bölümde terör olaylarının, İslamofobi oluşturma noktasında medyada nasıl kullanıldığı karikatürler, filmler, dijital oyunlar ve medyaya yansımış politikacıların söylemleri üzerinden açıklanacaktır.

Her ne kadar 11 Eylül saldırıları İslamofobinin hızlı bir şekilde artışında önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilse de daha önce belirtildiği üzere bu durum İslam ve Müslümanlar için yeni bir durum değildir.

Soğuk Savaşın bitmesine yakın İslam dünyasında ve Batı'da meydana gelen olaylar ile devlet başkanları, toplumun önde gelenleri ve politikalara yön verenler İslam tehdidi ve medeniyetler çatışması söylemlerini kalıcı hale getirdiler. Örneğin George

Bush'un başkanlığı döneminde yardımcısı Dan Quayle radikal İslâmi fundamentalizm tehlikesini Nazizm ve komünizm çerçevesinde anlatmıştır. Bu dönemde dergiler ve gazeteler Batı-İslam savaşı ve İslam'ın demokrasiyle uyumsuzluğunu konu alan yazılara yer verdiler; yazıları kabul gören bir Amerikan gazetesi İslam'ın genel eğilimini yansıtıyor fikriyle "İslâm'ın Kılıcı" başlıklı bir yazı dizisi yayınladı. Bu tür yazı ve yayınlar öyle bir hal aldı ki gerçek ile hayal olanı birbirinden ayırt etmenin mümkün olmadığı bir durum oluştu (Esposito; 2002; 340). Önceki bölümde bahsi edilen Selman Rüşdi'nin yazdığı kitap ve ardından gelen tepkiler sonrasında Batı dünyası endişe içerisine girmiştir. Bu endişeler Batı medyasında: "İslam Kuşatma Altında", "İslâm'ın Uyanışı", "Kutsal Savaş Amerika'ya Taşındı", "Seküler Devlete Karşı Küresel Kampanya", "Amerika'da Cihad" gibi başlıklarla yer almıştır (Esposito, 2002, s.383). Batıda gerçekleşen saldırılar sonrası olay ile ilgili resmi makamlar tarafından herhangi bir açıklama yapılmamasına rağmen olay ile ilgili İslam ve Müslümanlar hedef gösterilmeye çalışılmıştır. Buna örnek vermek gerekirse;

Oklahoma City'de Haziran 1997'de gerçekleşen terör eylemi ile bir kamu binası bombalanmış ve çocuklar dâhil birçok masum sivil yaşamını kaybetmiştir. Olaydan bir gün sonra İngiliz gazetesi Today eylemi gerçekleştirenlerin bunu İslam adına yaptıklarını duyurarak Müslümanları suçlamıştır. Fakat yetkililer kısa süre sonra olayı gerçekleştirenlerin Hristiyan olduğunu açıklamıştır. Burada görüldüğü gibi medya açık bir şekilde İslam'ı terör ile bağdaştırma çabası içerisindedir. Müslümanlar Batının güvenliğine bir tehdit olarak gösterilmiştir (Bodur, 2017, s.75). Soğuk Savaş sonrası yeni düşmanın İslam ve Müslümanlar olarak belirlenmesiyle onlara karşı algı çalışması da beraberinde başlamıştır. Ancak yapılan algı çalışmalarında 11 Eylül saldırıları yeni bir dönem başlatmıştır diyebiliriz. Bu tarihten sonra gerek ABD'de gerekse Avrupa'da topyekûn bir karalama kampanyası başlamıştır.

11 Eylül'den sonra gerek ABD gerekse Avrupa'nın takındığı tavır klasik oryantlizmin postmodern dönemde tezahür ettiği hissi uyandırmaktadır. Kendi içinde çok sayıda düşmanı, muhalifi ve şiddet yanlısı olan ABD olaydan hemen sonra düşmanın İslam dünyası içerisinde olduğunu ifade etti (Okumuş, 2017, s.57). Batı, medya üzerinden bir yandan ortak değer kavramı çerçevesinde İslam ve Müslümanların kendi toplum yaşamına uygun olmadığını empoze etmeye çalışırken, diğer yandan İslam ve Müslümanları terörizmle ilişkilendirerek onlara karşı korku üretmektedir.

11 Eylül sonrası dünya medyasının ana gündemi İslam ve terörizm olmuştur. Yapılan propagandalar ile Orta Doğu'da yaşayan Araplarla Müslümanlar özdeş hale

getirilmeye çalışılmıştır. İslam ve Müslümanlara yönelik takınılan ön yargılı tavır onlara karşı korkuyu da beraberinde getirmiştir. İslam, bir arada yaşamaya ve çoğulcu bir yapıya tahammülü olmayan, anlayışsız, erkek egemenliğine dayanan bir anlayışla gösterilmiştir. Müslümanlara karşı işlenen suçlar gerektiği gibi kamuoyunda yer verilmemiş, neticede Batı kamuoyunda İslam ve onun temsilcileri şeytan gibi gösterilmiştir (Güneş, 2018, s.213). 11 Eylül'den günümüze kadar İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz algı oluşturma çabaları sinema, televizyon, gazete, dergi ve karikatürler vasıtasıyla artarak devam etmiştir. İslam ve Müslümanlar ile ilgili Batı medyasında olumsuz algı çalışmaları Ortadoğu'da meydana gelen iç karışıklıklar, savaşlar, Batı'da yaşanan terör saldırıları ve karikatür krizi gibi olaylar ile hız kazanmıştır. 2019 yılında başlayan pandemi dönemiyle kapanmaların yaşanması medyayı özellikle yeni medya araçlarını daha önemli ve etkin kılmıştır.

Bununla ilgili Kovid-19 pandemisi döneminde yayınlanan bir karikatür örnek gösterilebilir. Bu karikatürde (Görsel 4.3.1) aynı yanlış anlayış üzerinden Müslümanları koronavirüs ile ilişkilendirerek dünyayı tehdit ettiğini anlatmaya çalışmaktadır.

Görsel 4.3.1: Müslümanların koronavirüs kadar tehlikeli olduğunu betimleyen karikatür

Kaynak: (Aygül & Gürbüz, 2023, s.610).

Batı medyasında bilinçli olarak İslam'la birlikte radikal, aşırı, şeriat ve cihad kavramları kullanılmaya çalışılmaktadır. Bu durum yapılan araştırmalarda da ortaya çıkmıştır. Think Progress internet sitesi Şubat 2011'de Fox Haber'in İslam ve Müslümanlar hakkında yayınladığı haberlerde onlardan korkulması gerektiğini üstü açık veya kapalı dili manipüle ederek ifade ettiğini manipüle etme metotlarının detaylı incelemesini yaparak yayınlamıştır. Söz konusu inceleme; Kasım 2010 ve Ocak 2011

tarihleri arasında farklı televizyon programlarından topladığı haberlerde Fox Haber'in Müslümanlar hakkında olumsuz imaj oluşturacak kavramları rakiplerine göre daha fazla kullandığını gösterdi. Örnek olarak 3 aylık sürede Fox Haber'in şeriat kelimesini 58 kez kullandığı bu sayının CNN'de 21, MSNBC'de 19 olduğu belirtildi. Yine benzer şekilde radikal İslam ve aşırılıkçı İslam tabirlerini Fox Haber konukları 107 kez kullanırken CNN 78, MSNBC için sadece 24'tü (Lean, 2015, s.127-128).

Lean 11 Eylül saldırılarının üzerinden on yıl geçmesine rağmen Müslümanlara yönelik korku, nefret ve güvensizliğin en yüksek seviyelere neden çıktığı sorusuna şu cevabı verir; "Açığa çıkacağı gibi bu durum, İslamofobinin Amerikan toplumunun kulaklarında çınlayıp duran on yıllık çalışması, sağ kanat korku tacirlerinin sıkı dokunmuş ve iç bağlantılı ittifakının ürünüydü. Uçaklar kulelere çarptığından itibaren onlar vatandaşlarını, Müslümanların etkilerinin Batı'da tehlikeli bir şekilde arttığına ikna etmeye çalıştılar. Bağnaz blog yazarları, ırkçı politikacılar, köktenci dinî liderler, Fox Haber uzmanları ve dindar siyonistlerin bir nefret endüstrisidir; kısacası İslamofobi endüstrisi" (2015, s.40-41).

Bu endüstrinin sebep olduğu İslam ve Müslüman karşıtlığı Birleşmiş Milletlerin yayınladığı raporlara da yansımıştır. 2021 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin yayımladığı rapora göre özellikle sosyal medya üzerinden Müslümanlara yönelik nefret suçlarının, büyük oranda arttığı belirtilmiştir (Yıldız, 2022).

11 Eylül'den sonra İslam'ı terör ve şiddet ile ilişkilendirmek için çok sayıda film hazırlanmıştır. Batı'da en çok satan gazeteler, en fazla izlenen televizyonlar ve film sektörünü büyük oranda elinde tutan Hollywood İslam ve Müslüman karşıtlığında kullanılmıştır (Özkır, 2020). Batı yapımı filmler İslam ve Müslümanları terör ile ilişkilendirerek İslamofobi oluşturmada daha geniş kitlelere ulaşabilmeyi başarmıştır. Yapılan film ve dizilerin çoğunluğunda kötü rolde bir Müslüman olmakta, kurtarıcı ise bir Batılı olmaktadır.

2011 yılında yapılan bir araştırmada Müslüman karakterleri canlandıran 900 Hollywood filminden sadece 12'sinde Müslümanlar olumlu karakterler olarak yansıtılırken 800'den fazlasında barbar, gaddar ve terörist olarak gösterilmiştir (Güneş, 2018, s.213). Filmlerden birkaç örnek vermek gerekirse;

1979 yılında İran İslam Devrimi gerçekleştiği esnada yaşanan rehine krizinde ABD Büyükelçiliğinden Kanada Büyükelçiliğine sığınan altı ABD'li diplomatın kurtarılmasını konu alan Ben Affleck yönetmenliğindeki 2012 yapımı Operasyon: Argo filminde İran halkı çağ dışı gösterilmiş ayrıca Müslümanlar cani olarak tasvir

edilmiştir. İslamofobik unsurların yoğun olduğu bu film, 85. Akademi Ödülleri'nde En İyi Uyarlama Senaryo, En İyi Kurgu ve En İyi Film ödüllerini kazanmıştır (Kartal, 2016).

Hollanda yapımı 2008 tarihli Fitna isimli kısa filmin İslam karşıtı senaryo ve sahneler içerdiği tespit edilmiştir. Başlangıç sahnesinde yer alan karikatürde Hz. Muhammed, başının üzerinde bir bombayla gösterilmiştir. Kur'an ayetleriyle devam eden filmde 11 Eylül başta olmak üzere İspanya ve İngiltere'de gerçekleşen saldırılara yer verilmiştir (Duvar, 2020).

Peter Berg tarafından yönetilip 2007'de vizyona giren The Kingdom filminde de İslamofobik sahneler öne çıkmaktadır. Filmin başında masum sivil Amerikalıları öldüren teröristler gösterilmektedir ve bu sahneler izleyicinin öfkelerini çekmek için titizlikle hazırlanmıştır. Özellikle kadın ve çocukların ölümlerinde özel sahne teknikleri kullanılarak etkiyi arttırıp izleyiciyi terörist avına hazırlamaktadır. Filmde Suudi teröristler ABD'li sivilleri öldürürken onları uzaktan dürbün ile izleyen kişi "Allahu ekber, Allahu ekber" demektedir (Özkır, 2020).

Paul Greengras tarafından yazılıp yönetilen United 93 (Uçuş 93) filmi 2006 yılında vizyona girmiştir. 11 Eylül saldırılarında United Airlines'e ait 93 sefer sayılı uçakta bulunan yolcuların yaşadıklarını varsayımlar üzerinden anlatan film Internet Movie Database'de (IMDb) 7,6 gibi yüksek bir puan almıştır. Filmde uçağı kaçıran teröristler Kur'an okuyup, namaz kılmakta ve yolculara şiddet uygulayıp yaralarken tekbir getirmektedir. Varsayımlar üzerinden oluşturulan senaryoda İslam dini terörizmi ve şiddeti emreden bir din gibi gösterilmeye çalışılmaktadır (Çorbacı & Özkan, 2023, s.217). Dünya çapında çok bilinen dizi ve filmlerde de İslamofobik tutumları görmek mümkündür.

Indiana Jones serisinde ve birçok televizyon dizisinde Müslümanlar acımasız, kötü ve hemen öldürülmesi gereken kişiler olarak temsil edilmiştir. Önceden Hollywood filmlerinde doğu egzotikleştirilmeye çalışılırken artık her şey ninja filmleri gibi gelişmekte, bir Amerikalı çok sayıda Doğulunun karşısına yerleştirilmekte ve neticede Doğulu yaptıklarının cezasını ödemektedir (Said, 2000, s.28).

Batı gazete, dergi, radyo, haber kanalları ve dijital oyunlarda da İslam ve Müslümanlara yönelik terörist imajı oluşturma ve onları korku nesnesi olarak gösterme çabası içerisinde olmuştur.

İllinois Üniversitesi'nde görevli Prof. Travis Dixon tarafından 2008-2012 tarihleri arasındaki dönemde ABD haber medyası arşivi üzerinde yapılan incelemede;

ABD televizyon haberlerinde Müslümanların terörist şeklinde veya bu imajı destekleyecek şekilde gösterildiği ortaya çıkmıştır. Haberlerde dünyada olup biten olayların doğru şekilde verilmediğini belirten Dixon görsel medyada gösterilen terörist tiplerinin %81'inin Müslümanların ait olduğunu göstermiştir (Gölcü & Çuhadar, 2018, s.83).

Norveç'in başkenti Utøya ve Oslo Adası'nda Norveç asıllı Anders Behring Berwick tarafından 22 Temmuz 2011 Cuma günü ırkçı ve faşist terör saldırısı gerçekleştirildi. Saldırı hükümet binasına bombalı saldırı ile başlayıp İşçi Partisi'nin Utøya Adası kampındaki gençlerin öldürülmesi ile devam ederek toplamda 77 kişi ölmüştür. Berwick Terör Saldırısı kısa süre içerisinde dünya kamuoyunun dikkatini üstüne çekmiş ve uluslararası gündemde en çok tartışılan konu olmuştur. Saldırısı kimlerin gerçekleştirdiğine yönelik henüz net bilgiler olmamasına rağmen Batı mediasından dünyaya yayılan haberlerde "İslamî Terörizm" ve "Norveç'in 11 Eylül'ü" gibi başlıklar yer almış, sorumlu olarak da radikal Müslüman örgütler gösterilmiştir. Ancak saldırıyı gerçekleştirenin aşırı sağcı ve İslam düşmanı Berwick olduğu çok geçmeden ortaya çıkmıştır. Batı mediasına göre saldırıyı gerçekleştirenler kesinlikle radikal Müslümanlardı ve yaşananlar El-Kaide saldırıları görünümündeydi. Buna benzer haberlere Norveç mediasında da geniş yer verilmiştir (Önal, 2018, s.382-383).

Görsel 4.3.2: Hollanda De Telegraaf gazetesinin Müslüman terörist temalı görseli

Kaynak: (Bayraklı, & Hafez, 2018) <https://www.setav.org/medyada-islamofobi-eir2018/> Erişim: 24.09.2023).

Müslümanları terörist gösteren medya malzemelerine başka pek çok örnek verilebilir. Hollanda'daki sağıcı De Telegraaf gazetesinin ön sayfasında Müslüman bir teröristi tanıma yollarını açıklayan bir yazı yayınlandı.

Fox News kanalının devamlı olarak Müslümanları terörist gibi gösteren yayınlarını izleyip daha sonra Amerika'da Ohio Camii'ni ateşe veren Randolph Linn verdiği ifadede; haber içerikli yayınları ne zaman izlese bu yayınlarda Müslümanları terörist olarak gördüğünü veya Amerikalılara saldırmaya ve onları öldürmeye çalıştığını gördüğünü aynı zamanda kişisel görüşünün de Müslümanların terörist olduğunu ifade etmiştir. Yargılama sırasında yargıcın Müslüman bir tanıdığı veya İslam hakkında bilgisinin olup olmadığı yönündeki sorularına ise hiçbir tanıdığı olmadığı İslam hakkındaki bilgilerini Fox News ve buna benzer radyo kanallardaki yayınlar ile edindiğini ifade etmiştir (Doğan, 2023, s.42).

İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz görüşlerin fikir babalarından Bernard Lewis, 11 Eylül sonrası Bush yönetiminde İslamofobiyi körükleyen baş aktörlerden biri olmuştur. Alman Die Welt dergisine 28 Temmuz 2004'te verdiği röportajda şunları demiştir; İslam'ın bu yüzyılın sonuna kadar Avrupa'ya hâkim olacağı, Avrupa, Arap batısının, Batı'nın bir parçası haline geleceğini ifade etmiştir. Lewis The New Yorker dergisinin 31 Ekim 2005 tarihindeki iddiasına göre ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'e; verdiği tavsiyede Arapların sadece güce saygı duyduğunu onlara yapılması gerekenin iki gözünün arasına büyük bir sopa ile vurmak olduğuna inandığını söylemiştir. Bu olay üzerine birçok yerden tepki almasına rağmen dergiye gönderdiği açıklamada; *"Evet, Arapların yalnızca güce saygı duyduklarını düşündüğüm doğrudur"* diyerek düşüncelerinden geri adım atmamıştır (Er Ataman 2008, s.759).

Görsel 4.3.3: Alman ‘‘Focus’’ dergisinin kapağı

Kaynak: (Almalı, 2018, s.139).

Alman Focus dergisinin Paris saldırısıyla alakalı olarak ‘‘*Bunun İslam’la ilgisi yok. Ama!’’* başlığını atmış ancak altında kullandığı silah görseli (4.3.3) ile İslam ve terör arasında ilişki kurmaya çalışmıştır. Aynı şekilde, Batı tarafından çıkarılan birçok dizi ve filmde silah Müslümanlar ile ilişkilendirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum sadece dizi film değil savaş temalı yapılan dijital oyunlarda da kendini göstermektedir.

Görsel 4.3.4: IGI 2 isimli dijital oyundan alınan bir ekran görüntüsü

Kaynak: (Parsa & Ateş, 2023; 256).

Yedi bölümden oluşan IGI 2 isimli oyunda dini temaların en çok kullanıldığı bölüm oyunun Libya bölümüdür. Buna karşın oyunun Rusya bölümünde Hristiyanlığa dair hiçbir sembol ve gösterge kullanılmamıştır. Oyundaki Libya bölümünde Allah lafzının ters bir şekilde kapılara ve girişlere yerleştirildiği görülmektedir. Oyunda ABD askerini kontrol eden oyuncu birçok yerde bununla karşılaşmaktadır. Müslümanların düşman oldukları algısı bununla pekiştirilmeye çalışılmaktadır (Parsa & Ateş, 2023, s.255-256).

Counter Strike isimli oyunda teröristleri Müslüman olarak gösterilmekte teröristler yaralanırken ya da ölerken “Allahu Ekber” ve “La ilahe illallah” şeklinde bağırmaktadır. Yine başka bir örnek; Zac and Wiki adlı oyunda kötülüğü temsil eden düşmanlar ölerken “Allahu Ekber” diye seslenmektedir (Çorbacı & Özkan, s.2023, 219). İslamofobinin çizgi film ve bilgisayar oyunlarında yaygınlık kazanması bu işin özellikle yeni kimlik kazanan gençleri hedef alan sistematik küresel bir program dâhilinde ve bilinçli olarak yapıldığını göstermektedir (Çekmen, 2021).

İslam karşıtlığı üzerine pek çok eseri olan Robert Spencer gibi yazarlar Kur'an-ı Kerim'de yer alan cihat ayetlerini yanlış bir şekilde anlamlandırarak yapılan terör eylemlerini bu kapsamda göstermeye çalışmıştır. Bu yazılar İslam karşıtlığına ve İslamofobinin artmasına katkı sağlamaktadırlar. Kur'an'da ki cihat ayetlerini tek tek değerlendirip anlamından uzaklaştırarak ve İslam'ın bir savaş dini olduğu, bireylere yaşam hakkı tanımadığı şeklinde yorumlarda bulunmak Kur'an'ın sahip olduğu mesaj ve tarihsel gerçeklere aykırıdır (Karşlı, 2013, s.84-85).

"İslam'a Karşı Soğuk Savaş" kitabının yazarı Pim Fortuyn 1997 yılında bu kitabı yazdığında fazla dikkat çekmedi ve bir süre sessiz kaldı. Ancak 11 Eylül olayları onun için bulunmaz fırsat oldu. 11 Eylül sonrası haftalık Elsevier dergisinde yazdığı köşe

yazılarında tekrardan İslam'a ve Müslümanlara saldırmaya başlamıştır. İslam'a ve Müslümanlara karşı soğuk savaş açılmasını isteyen Fortuyn şu ifadeleri kullanmıştır; Dünyada İslam'ın etkin olmadığı hiçbir yerde savaş yoktur. Dolayısı ile İslam dünya barışı için ciddi bir tehdittir. Gerek iç savaşlar gerekse ülkeler arasındaki savaşta komünizmin etkisi kalmamıştır. Bu savaşlarda ki önemli rol İslam tarafından devralınmıştır. Komünist partiler ve örgütlenmeleri iyi bir şekilde izlendiğinden onlar özgür Batı tarafından nadiren kısıtlanma yoluna gidildi. Geriye dönüp bakıldığında bu yapının doğru olduğunu görmekteyiz. O dönem komünizm için yapılan şeyin bugün ülkedeki bütün İslam'i örgütlenmelere ve camilere karşı yapılmalıdır. Bu açıklamaları ile İslam'a karşı soğuk savaş başlatılmasını isteyen Fortuyn kısa süre sonra siyasete girmiş ve büyük destek toplamıştır (Canatan, 2007, s.444-446).

İslam ve Müslüman kavramlarının batı medyasında devamlı terör, bombalama, şiddet gibi negatif kavram ve olaylarla anılması burada yaşayan insanlarda bir süre sonra İslam ve Müslümanlara yönelik ön yargı oluşmasına neden olmaktadır. Bu şekilde zihinlerinde ön yargı oluşmuş olanlar herhangi bir yerde terör ve şiddet olayları gördüklerinde zihinlerinde İslam ve Müslümanları canlandırarak onlara karşı korku ve öfke duymaktadırlar (Karşlı, 2013, s.86).

Batı medyasında İslam ve Müslümanları terör ile ilişkilendirme ciddi boyutlara ulaşmış durumdadır. Gerek kendi toplumlarına yönelik gerekse başka coğrafyalarda meydana gelen bir olumsuzluk veya savaş halinde akıllara ilk olarak İslam ve Müslümanlar getirilmektedir. Bu durum sadece medya üzerinden yapılmamakta din adamları, politikacılar ve yazarların söylemlerinde de yer almaktadır. Kısaca görsel yayınlar başta olmak üzere topluma hitap eden neredeyse her yerde terör içerikli İslamofobik unsurlarla karşılaşılabilir.

4.4. Batı Medyasında Müslüman Göçmen ve İslamofobi

1970'lerde İslamofobinin tetikleyicilerinden biri olarak anlattığımız göçmen karşıtlığı günümüz koşullarında da çok değişmiş değildir. Son yıllardaki ekonomik kriz genel olarak tüm göçmenlere karşı, ancak temelde Müslüman göçmenlere karşı korkuyu arttırmıştır. Bu dönemin farkı medyanın daha etkin olarak kullanılmasının yanı sıra Batı'da aşırı sağcı partilerin ve politikacıların göçmen ve İslam karşıtlığı propagandaları ile oy oranlarını arttırmış olmalarıdır. Bu şekilde destek bulan politikacılar söylemlerini daha şiddetli ve açık bir şekilde dile getirmeye başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası Batı'da meydana gelen ve halen devam eden terör saldırıları nedeniyle aşırı sağ politikacıların

söylemlerinde göç ve mülteci kavramları özellikle de Müslüman göçmenlerle birlikte anılmaya başlanmıştır. Önceki bölümde istatistiksel olarak da anlattığımız Batıdaki Müslüman sayıları, medyada Müslüman göçmenlerin zamanla çoğunluk duruma geleceği ve ülkeleri için tehdit olduğu argümanları üzerinden sık sık dile getirilmektedir. Bu bölümde göç olgusunun medyada İslamofobi oluşturma noktasında nasıl kullanıldığı açıklanacaktır.

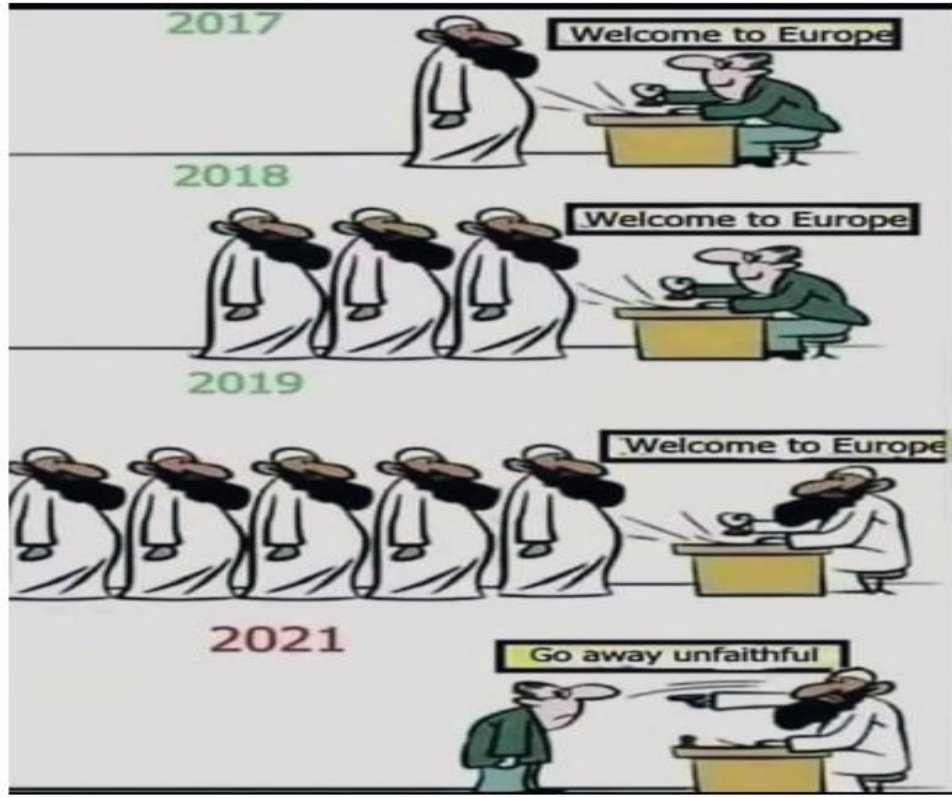
11 Eylül saldırılarının etkisi devam ederken Mart 2004'te Madrid, Temmuz 2005'te Londra, Mart 2012'de ise Fransa Toulouse'da terör saldırıları yaşanmıştır. 2015 ve 2016'da Fransa ve Belçika'da gerçekleşen terör saldırılarına bu ülkedeki göçmenlerin de dahil olması göçmenlere karşı var olan olumsuz algının terör üzerinden okunmasını beraberinde getirmiştir. Bununla ilgili Avrupa Polis Teşkilatı Europol'ün yayınladığı AB Terörizm Durumu ve Trendi 2020 Raporu'nda yapılan tespitler bunun kanıtı niteliğindedir. Raporda Suriye başta olmak üzere Müslüman coğrafyadan Avrupa'ya gelen göçmenler tehdit ve güvenlik sorunu çerçevesinde değerlendirilerek onlar hakkında terörist ve savaş gibi ifadelerle çokça yer verilmiştir. Bununla birlikte AB ülkelerindeki anarşizm ve otorite karşıtı terör hareketlerinin artmasında ana etken olarak mültecilerin gösterilmesi bu gruba karşı olumsuz algının yükselmesine ve onların Avrupa sınırları içerisine alınmaması için kampanyalara neden olmuştur (Koyuncu, 2023, s.150-151).

Macaristan Başbakanı Viktor Orban, Alman Bild gazetesi ile yaptığı röportajda, ülkesinin mülteci kabul etmemesinin nedenlerini; “O insanları Müslüman mülteciler olarak değil, Müslüman istilacılar olarak görüyoruz” diye açıklamıştır (Koyuncu, 2023, s.146). Bir başka konuşmasında ise; (Euronews, 2018)

“Batı Avrupa'da, eski büyük Avrupa ülkeleri, göçmen ülkelere dönüştüler. Kültürel değerlerin değişmesi, Hristiyan kültürüne sahip nüfusun azalmasıyla, büyük şehirlerin İslamlaşması günden güne ilerliyor. Müslüman sayısı her geçen gün daha da artacak. Avrupa tanınmaz hale gelecek. Tel örgü inşa ederek, hukuki ve fiziki sınır korumasıyla, Sandor Pinter (İçişleri Bakanı) ve polislerimizin olağanüstü çabalarıyla Güney sınırlarımızı korumayı başardık. İslam dünyasının Güney'den bizi istila etmesini engelledik. Bu bölgede Latin yani Batı Hristiyanlığının son ülkesiyiz” ifadelerine yer vermiştir. Son yıllarda ki göçlerle beraber Batı medyasının en çok dillendirdiği konulardan biri artan Müslüman göçmen sorunu olmuştur.

Batı medyasında terörizm ve baskı altındaki kadın konuları, İslam'la ilgili sahip oldukları algının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bunun yanında İngiliz gazeteleri özellikle de tabloid gazetelerinde editörler azınlıkları olumsuz bir şekilde dile getirmektedir. Müslümanlar hakkında olumlu haber vermekten çekinen haberler ben ve öteki, iyi ve kötü, İslam ve Avrupa, Doğu ve Batı zıtlıkları kullanarak göçmenleri yaşadıkları topluma yabancılaştırmaktadır (Ubay, 2022, s.168). Bu yabancılaştırma bazen bir karikatür üzerinden bazen de bir politikacının Müslüman karşıtı söylemine medyada geniş yer verilmesi suretiyle yapılabilmektedir.

Görsel 4.4.1: Müslüman göçünü konu alan bir karikatür

Kaynak: (Kösedağ & Kalaman, 2023, s.650).

Görselde (4.4.1) Batı'ya olan yoğun göçe dikkat çekilerek zamanla Müslümanların çoğunluk konumuna geleceği ve rollerin değişeceği belirtilmektedir. Ayrıca, roller değiştiğinde Müslümanların onlara bu şekilde yaklaşmayacağı anlatılmaktadır. Karikatürde olduğu gibi Müslümanlara yönelik bir hoşgörü mevcut değildir. Müslüman göçünü engellemek adına çeşitli anlaşmalar ve sınır güvenliğini arttırmaya yönelik önlemler alınmaktadır. Kaldı ki mevcut Müslüman göçmenler kamusal alanda her türlü zorlukla karşı karşıya kalmaktadır.

Avusturya'da aşırı sağcı Avusturya Halk Partisi'nin (FPÖ) eski Başkanı Norbert Hofer, partisinin düzenlediği toplantıda, yaptığı açıklamada Kur'an'ın covid-19'den daha tehlikeli olduğunu dahası covid-19'un tehlikeli olmadığını söylemiştir. Hırvatistan Split kentinin Belediye Meclisi Üyesi Martin Pauk ise sosyal medya üzerinde yaptığı paylaşımda ülkesinin göçmenlerden korunabilmesi için İslam'da haram kılınan domuzun kızarmış derisi ve pastırmasının sınırlara fırlatılması için etkinlik düzenleme önerisinde bulunmuştur (Demirci, 2021). Müslüman göçmen karşıtlığı sahip olduğu dini değerler üzerinden yapılmaktadır.

Müslüman göçmen karşıtlığı sosyal medyada açılan sahte hesaplar üzerinden organize bir şekilde yapılmaktadır. Bu noktada adını Endülüs döneminde İber yarımadasında bulunan Müslümanların Hristiyanlar tarafından çıkarılma çabalarına ithafen alan Reconquista grubunun Twitter üzerinden açtığı sahte hesaplar ile Müslüman göçmen karşıtı propaganda yaptığı ortaya çıkmıştır. Princeton Üniversitesi Network Contagion Araştırma Enstitüsü'nün hazırladığı raporda Reconquista grubunun medya üzerinden kendi görüşlerini İspanya'nın geleneksel değerleri gibi sunmaya çalıştığı gösterilmiştir. Sosyal medya üzerinden İslam ve Müslümanların imajını kötülemeye çalışan bu grubun toplum içinde varlıklarını meşru göstermek için kimi çevreler çaba sarf etmektedirler. Bununla ilgili İspanya'nın aşırı sağcı partisi Vox üyelerinin 2019 seçimlerinde sosyal medya paylaşımlarında Reconquista grubunu referans göstermesi grubun takipçilerini arttırmıştır (TRT, 2023).

Kendilerini alternatif sağ olarak tanımlayıp internet üzerinde başlayan ve zamanla sosyokültürel bir ortam oluşturan İslamofobik gruptan etkilenen Avustralya uyruklu Brenton Tarrant 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'nın Christchurch isimli şehrindeki iki camiye silahlı saldırıda bulunmuştur. Saldırı anı Tarrant'ın kafasına yerleştirdiği kamera ile canlı olarak sosyal medyada yayınlanmıştır. Cuma namazı saatinde gerçekleşen saldırıda 51 Müslüman hayatını kaybetmiş, 49 kişide yaralanmıştır. Batı'da göçmenler, mülteciler ve Müslümanlara yönelik İslamofobik nefret söylemi, sosyal yaşamın her alanına etki ederek neticede eyleme dönüşmüştür (Baltacı, 2023, s.443).

Yeni tip koronavirüs (Kovid-19), toplumsal yaşamda birçok değişikliği ve bilgi paylaşım hızındaki artışı da beraberinde getirmiştir. Pandemi sürecinde medya üzerinden İslamofobik söylemler de hız kazanmıştır. Batı'da İslamofobi yükselişe geçmiştir. Pandeminin günah keçisi toplumlara göre farklılık içerse de genel olarak azınlıklar, göçmenler, mülteciler, Müslümanlar ve Çinlilerden oluşmaktadır. Birçok

ülkede virüsün üreticisi “Çinliler”, dağıtıcısı “Müslümanlar” şeklinde söylemler ortaya çıkmıştır. Bu durum pandemi döneminde Müslümanların “korona cihadı/biyocihat” ve “koronavirüs teröristleri” şeklinde etiketlenmesine, x platformu üzerinden ise #CoronaJihad #TablighiJamaatVirus, #CoronaBombsTablighi vb. hashtag’lerin açılmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu dönemde Müslümanlar çeşitli şiddet olaylarına, camii ve mezarlık saldırılarına maruz kalarak iş yerleri boykot edilmiştir (Aygül & Gürbüz, 2023, s.602).

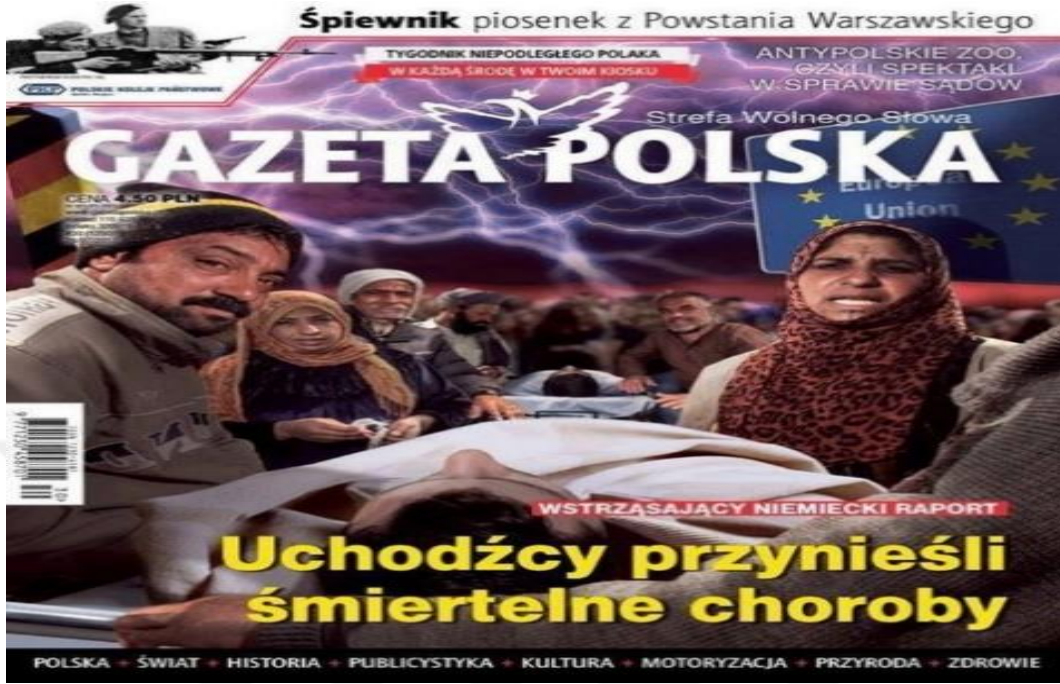
Görsel 4.4.2: Müslümanların yeni silahının koronavirüs olduğunu betimleyen bir karikatür

Kaynak: (Aygül & Gürbüz, 2023, s.612).

Karikatürde (4.4.2) pandemi öncesi Müslümanları bomba ile tasvir ederken 2020 yılına gelindiğinde ise koronavirüsün bombanın yerini aldığı görülmektedir. Burada gösterilmeye çalışılan bombalı terör saldırılarının Müslümanlar tarafından yapıldığının yanı sıra dünya için mevcut virüs tehlikesinin yayılmasına da Müslümanların sebep olduğu algısıdır. Pandemi döneminde dünya genelinde insanların evlere kapanması medya ve iletişim araçlarını daha önemli hale getirdi. Bu dönemde özellikle virüs ile ilgili verilen haberlerde kullanılan görsellerde hiç ilgisi olmasa dahi Müslüman coğrafya veya Müslüman göçmenler kullanılmıştır

Görsel 4.4.3: Polonya merkezli “Gazeta Polska” dergisinin kapağı

Kaynak: (<https://images.app.goo.gl/uU6nw78PJQ8WDwDVA> Erişim: 21.07.2023).

Gazeta Polska’nın kapak görseline bakıldığında (4.4.3) Müslüman göçmenlerin felaketleri ve ölümleri beraberinde getirdiği algısı hâkim olmuştur. Aynı şekilde, giriş bölümünde de değindiğimiz gibi o dönemde korona vakasının bile görülmediği ve seyahat yasağı getirilmeyen bir ülke olmasına rağmen Türkiye, “Trump Avrupa’dan Seyahatleri Otuz Gün Askıya Aldı” başlıklı New York Times manşet haberine bir resimle yerleştirilmişti. Resimde bir cami ve Türk bayrağı yer almaktaydı. (4.4.4.)

Görsel 4.4.4: The New York Times gazetesi haber görseli

Kaynak: <https://t24.com.tr/haber/new-york-times-acikladi-avrupa-dan-abd-ye-seyahat-yasagi-gorselinde-neden-istanbul-vardi,866255> Erişim: 19.11.2023)

İslamofobinin yeni medya araçları ile her alanda şiddetini arttırması İslamofobiyi hâkim medya için bir silah haline getirmiştir. Medyada ki İslamofobinin hızlı artışı Müslümanları hedef haline getirmektedir. Medyanın takındığı İslamofobik tavır Müslümanları her zaman suçlanma veya savunma pozisyonunda kalmaya mecbur bırakmaktadır. Müslüman kimliği terörist, barbar, saldırgan ve potansiyel suçlu olarak üretilmektedir. Medya tarafından Müslümanlara karşı üretilen korku ve nefret Müslümanlara ve ibadethanelerine yönelik şiddet ve terör saldırılarını tetiklemektedir (Çekmen, 2021).

11 Eylül saldırılarından sonra Batı toplumlarında oluşan İslamcı terör örgütleri algısını medyanın sürekli gündemden düşürmemesi belirleyici olmuştur. Charlie Hebdo olayı ve Paris saldırıları sonrası Avrupa’da 2016 yılında göçmenlerin sosyal uyum oranının belirlenmesi amacıyla yapılan bir araştırmada Fransız katılımcıların %52’sinin Müslümanların Fransız toplumuna uyum sağlamak istemediği görüşünü taşıdığı

%46'sının ise Müslüman göçmenlerin terörizmle bağlantılı olduğu biçimde görüşe sahip oldukları yönünde sonuçlar elde edilmiştir (Karlı & Dondurucu, 2023;518).

Görsel 4.4.5: Charlie Hebdo 9 Eylül 2015 tarihli göç sayısı

Kaynak: ([Charlie Hebdo boğulan Suriyeli küçük çocukla alay ediyor Aylan Kurdi | Daily Sabah](#) Erişim Tarihi: 24.08.2023).

Charlie Hebdo'nun "Avrupa'nın Hristiyan olduğunun kanıtı" başlıklı bir çizimde (4.4.5), su üzerinde duran İsa Mesih "Hristiyanlar su üzerinde yürüyor" diyen bir adam ve "Müslüman çocuklar batıyor" diyerek denize batan çocuk tasvir ediliyor. Burada deniz yoluyla Avrupa'ya göç eden Müslümanların çoğu zaman haberlerde duyduğumuz bindikleri gemi veya botun batması sebebi ile ölmelerine gönderme yapılmaktadır. Yine aynı sayıda bütün dünyada gündem olan Muğla'nın Bodrum ilçesinde, ailesiyle bir tekne yardımı ile savaştan kaçıp sonrasında teknenin batmasıyla cansız bedeni sahile vuran Aylan bebek ile dalga geçilmiştir. Charlie Hebdo'nun buna benzer Müslümanları kışkırtıcı ve onların manevi değerleri ile alay eden birçok karikatürü olmakla birlikte yaptıkları Batı tarafından özgürlük adı altında değerlendirilmektedir.

Batı'da yaşayan Müslümanlar diğer göçmenlerden veya Yahudi-Hristiyan kültürünü benimseyen Müslümanlardan farklı olarak algılanmaktadır. Müslümanlar bir zamanlar Yahudilerin yaşadığı gibi öteki olarak görülen kültürel bir ortamda yaşamaktadırlar. Bununla ilgili The New Republic'de; "Brooklyn'de, Jersey City'de ve Detroit'de bir Arap kültürünün de var olduğu inkâr edilemez... Ülkemiz onların benimsediği veya değerlerini paylaştığı bir ülke değildir" ifadelerine yer verilmiştir (Esposito, 2002, s. 380). Bu cümleden de anlaşılacağı üzere Batı kendi içinde yaşayan

onca Müslümana rağmen onları görmezden gelmektedir. Medya üzerinden bu tür yayınların yapılması Müslümanlara karşı fiziksel şiddeti de tetiklemektedir.

Çeşitli düşüncelere sahip Batılı entelektüeller, akademisyenler, siyasal aktörler ve çeşitli düşünce sahipleri İslamofobi üreterek İslam ve Müslümanları toplumsal hayatı paylaşmaya layık görmediklerini göstermiş bulunmaktadır. Bir yandan farklı inanç ve farklı hayat tarzlarının kısaca çok kültürlü hayatın bir arada yaşamasını savunurken diğer yandan İslam ve Müslümanlara karşı korku, ayrımcılık ve düşmanlık duygusunu üretmeleri; Batı'nın en büyük çelişki ve tutarsızlıklarından bir olarak görülebilir. Batı'da çok kültürlülük konuşulmaya başlandığında gündeme hemen İslamofobi gelmekte ve konu İslam ile Müslümanlar hakkında olumsuz bir tartışmaya dönüşür (Okumuş, 2019, s.144).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Oryantalizmin geçmişi Pers ve Yunan site devletleri arasındaki Med Savaşlarına kadar gitmektedir. Asıl büyük savaşların ve Doğu-Batı arasındaki ayrışmanın derinleşmesi ise İslam'ın doğuşu ile olmuştur. İslam'ın hızlı bir şekilde yayılması ve ardından gelen fetih hareketleri Batı için büyük bir tehlike olarak görülmüş, neticede haçlı seferleri düzenlenmiştir. Ancak o dönem Batı'nın Doğu üzerine düzenlediği seferlerde amaç ekonomik kaygılar olsa da kendi toplumlarını motive etmek için dayandıkları gerekçe “dinimiz zarar görecektir” söylemiydi. Rönesans-Reform hareketleri ve ardından gelen Aydınlanma Çağı'na ayak uyduramayan Doğu zamanla Batı'nın ham madde deposu yani sömürgesi haline gelmiştir. Bununla beraber Batı bu sömürü düzeninin devamı için Doğu'yu ötekisi haline getirmiştir. Ötekileştirmenin bir sonraki adımı ise Doğu üzerinde tahakküm kurup onu uygarlaştırıcı bir görev üstlenmektir.

1960'lara kadar Doğu'yu ve Doğu halklarını araştıran bir bilim dalı olarak anılan oryantalizm günümüzde özellikle de Edward Said'in 1978 yılında oryantalizm üzerine yayınladığı çalışmasından sonra Batı'nın Doğu üzerindeki tahakkümü ve kendini ondan üstün görme gibi olumsuz tanımlamalar ile daha sık anılmaya başlanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde İsrail'in kurulması ve Filistin meselesi, Batı ülkelerine yönelen göçlerle o ülkelerde artmaya başlayan Müslüman görünümü ve dönemin bitmesine yakın İran İslam Devrimi ve rehine krizleri gibi olayların yaşanması dikkatleri İslam ve Müslümanların üzerine çekmiştir. Soğuk Savaşın bitmesiyle beraber Batı'nın yeni düşman olarak İslam ve Müslümanları tayin etmesi tarih boyunca devam eden oryantalist Batı stratejisinde yeni bir dönemi başlatmıştır.

Komünizmin yenilgiye uğratılması kapitalist düzenin hızlı bir şekilde yayılmasına ve dolayısıyla küresel çapta değişimlere sebep olmuştur. Bu tezde açıklamaya çalıştığımız gibi bu yeni dönemde Müslümanlar kapitalist sistemin eşitsizliklerine engel olabilecek potansiyele sahip bir güç olarak belirmişti.

İşte bu potansiyeli ortadan kaldırmak ve kendi dünya düzenini gerçekleştirebilmek adına Soğuk Savaşın ardından Batı, İslam ve Müslümanlara yönelik olumsuz algı oluşturmak için yoğun bir çaba sarf etmeye başlamıştır. Oryantalizmin bu yeni formu İslamofobi olarak ortaya çıkmıştır. Bu noktada İslamofobi kavramının yoğun olarak kullanımı da başlamıştır. Pek çok araç ve yöntem üzerinden İslam ve Müslümanların tehlikeli ve geri kalmış oldukları insanlara benimsetilmeye çalışılırken başvurulan en kritik araç ise medya olmuştur. Yani bu çalışmada ele aldığımız gibi İslamofobi oluşturmada en büyük pay medyaya ait olmuştur.

Teknolojinin ve medya araçlarının bu denli geliştiği günümüz şartlarında kişiler arasındaki sınır neredeyse yok olmuş durumdadır. Hal böyleyken herhangi bir fikrin kısa bir sürede yaygınlık kazanması ve bu fikrin destekçi bulması kolaylaşmaktadır. Batı toplumlarında aşırı sağ ve radikal İslamofobik söylemlerin kitlelere ulaşmasında yeni medya araçları kilit konumdadır. Bilgisayar oyunları, video klipler, reklamlar, televizyon programları ile radyo ve diğer yayınlar içine yerleştirilen İslamofobik ve yabancı karşıtı mesajlar toplumda karşılığını bularak İslamofobik söyleme sahip grupların kamusal alanda daha çok söz sahibi olmalarına zemin hazırlamışlardır. Bu durum aynı zamanda şöyle bir çelişkiyi de beraberinde getirmektedir; diğer yandan ifade özgürlüğü kapsamında aşırı gruplara izin verilirken aynı zamanda din ve vicdan özgürlüğü kapsamında İslam ve diğer dinlere saygı duyulduğu öne sürülmektedir (Baltacı, 2023, s.458). İslam ve Müslümanlara yönelik medya üzerinden yoğun karalama kampanyası 11 Eylül saldırılarından sonra daha da artmıştır. Batı İslamofobiyi küresel manada yaygınlaştırmak için medya kuruluşlarına ciddi manada ekonomik kaynak aktarmıştır. Medya üzerinden İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz manada çok sık ve çarpıcı haberlerin yapılması zamanla bu yöndeki haberlerin daha çok okunmasına ve bunları medya kuruluşları için ekonomik olarak cazip hale getirmiştir.

Noam Chomsky medyanın işleyişi hakkında şu yorumu yapar: “Medya kendisini denetleyen ve ekonomik yönden destekleyen güçlü toplumsal grupların çıkarlarına hizmet eder ve onların lehine propaganda yapar. Bu çıkarların temsilcilerinin öne çıkarmak istedikleri önemli gündemleri ve ilkeleri vardır ve medya politikasının şekillendirilmesi ve dayatılması açısından oldukça elverişli bir konuma sahiptir.” (Çınar, 2021, s.300).

Yapılan araştırmalarda Müslümanların sayıca yok denecek kadar az olduğu ülkelerde bile İslam ve Müslümanları yönelik olumsuz bir algının olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun temel sebebi medyadır. Müslümanlara karşı işlenen birçok şiddet eyleminin kökeninde sosyal medyada ki örgütlenmelerin bulunması dikkat çekmektedir (Çınar, 2021, s.300).

Batı medyasının İslamofobi oluşturmada kullandığı temel kavramlar ortak değer, terör ve göç olmuştur. Terör kavramına baktığımızda gerek Ortadoğu gerekse Afrika ülkelerinde Batı’nın kapitalist çıkarları doğrultusunda yaptığı müdahaleler bu bölgelerdeki düzenin ortadan kalkmasına, radikal grupların ortaya çıkmasına ve neticede teröre sebep olmaktadır. Yine aynı şekilde İslamofobi oluşturmada yoğun

olarak kullanılan göç kavramına baktığımızda da bu bölgelerde oluşan parçalanmış yapının sonucu olduğunu görmekteyiz. Batı medyası bu göçleri kendi demokratik değerleri ve ekonomik sistemi için tehlike olarak görüp bunu İslamofobi üretmede bir konu başlığı olarak kullanmaktadır. Diğer yandan baktığımızda çalışma içerisinde anlattığımız üzere Batı'nın kendi çıkarları doğrultusunda Müslüman coğrafyanın demokratik yollarla ilerlemesini istemediği ve buna engel olmaya çalıştığını görmekteyiz. Bütün bunlar bir araya geldiğinde Batı'nın çelişkileri açıkça ortaya çıkmaktadır.

Gerek oryantalist döneme gerekse İslamofobinin yoğun yaşandığı günümüze bakıldığında İslam ve Müslümanlar hakkında kurgu ve gerçeğin birbirine karıştığı görülmektedir. Oryantalizmin yoğun yaşandığı önceki yüzyıllarda Doğu hakkında üretilen hayal ürünü betimlemeler ve resimler ile Müslümanlar ötekileştirilmeye çalışılırken günümüzde bahsini ettiğimiz medya araçları ile İslam ve Müslümanlar hakkında gerçeklikten uzak tasvirlere başvurulmaktadır.

Sonuç olarak Soğuk savaşın bitiminden bu yana oluşturulan tek tip ve olumsuz Müslüman imajının değiştirilmesi çok zor bir durum haline gelmiştir. Müslüman denildiğinde zihinlerde canlanan en belirgin imajlardan bir tanesi terörist silueti olmaktadır. “Terörist Müslüman” tiplemesi ve buna mukabil İslamofobi yirmi beş yılı aşkın süredir ABD'nin siyasal konjonktürünü dünya politikalarına dayatmak için tasarlanmış bir Batı ürünüdür (Samur; 2017, s.153-158).

Hal böyleyken Müslüman coğrafyanın, Batı'nın İslam ve Müslümanlar hakkında uzun yıllardır oluşturmaya çalıştığı İslamofobi çabalarına karşı küresel manada etkili çalışmalara başlaması gerekmektedir.

Bu bağlamda şu politika önerilerini sıralayabiliriz;

Öncelikli olarak farklı coğrafyalarda daha çok kişiye ulaşabilmek adına medya alanında güçlenmenin yolları aranmalıdır.

İslam'ın insan hayatına verdiği önem anlatılarak terör saldırılarının İslam'da yeri olmadığı, İslam'ın barış ve hoşgörü dini olduğu vurgulanmalıdır.

İslamofobi'nin yaygın olduğu Batı ülkeleri ile politik manada temaslar kurularak İslamofobik yayınlar hakkında yasal düzenlemelerin hayata geçmesi için çaba sarf edilmelidir.

Batı'ya göç eden Müslümanların İslamofobi ile mücadele edebilmeleri ve kendi haklarını koruyabilmeleri için gittikleri yerin dilini ve kültürünü bilmeleri gerekmektedir.

Gerçekleşen İslamofobik saldırılara karşı kısa süreli tepkiler yerine gündemdeki güncelliği korunarak tepki koyulmalı ve konunun takipçisi olunmalıdır.

Batı tarafından İslamofobik unsurlar barındıran televizyon, gazete, dizi, film ve karikatür yayınlarına karşı kamuoyu oluşturularak bunları boykot ve engelleme yönünde çalışmalarda bulunulmalıdır.

İslam ve Müslümanlığı anlatan dizi ve filmlere ağırlık verilerek bunların özellikle Batı coğrafyasında izlenme oranlarını arttırmak için çalışmalarda bulunulmalıdır.

İslamofobi ile mücadele için yapılan akademik çalışmalar, kongre, bildiri ve konferanslara sadece ulusal çapta değil uluslararası alanda ağırlık verilerek bu alanda gerekirse teşvik edici projeler geliştirilmelidir.

Son olarak çalışmayı yürüttüğümüz süre boyunca birçok kişi ile yaptığımız sohbetlerde Batı'nın medya üzerinden yürüttüğü İslamofobi çalışmaları hakkında büyük çoğunluğunun haberinin ve farkındalığının olmamasını üzüntüyle karşıladık. Verdiğimiz İslamofobik film ve dizi örneklerini anlattığımızda gelen tepkiler “*hiç o gözle bakmamıştım*” şeklinde olmaktaydı. Bu kapsamda İslam coğrafyasında İslamofobi konusunun daha alt eğitim kademelerinde anlatılması önem arz etmektedir. Genç nesil üzerinde Batı'nın medya üzerinden oluşturmaya çalıştığı İslamofobi hakkında farkındalık oluşturulması ve filmlerin, dizilerin yanıltıcı etkilerinin önlenmesi ancak bu sayede mümkün olabilir. Kendi içinde bilinçlenen Müslümanların da Batı toplumlarıyla iletişim kurabilmeleri ve doğruları aktarabilmeleri böylece daha kolay olacaktır.

KAYNAKLAR

- Aka, H. B. & Nişancı, E., 2015, Neo-Oryantalizm ve Orta Doğu'yu Anlamak. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 9, 9-26.
- Akçadağ, E., 2012, Yasa Dışı Göç ve Türkiye, Bilgesam Yayınları, Rapor No: 42, İstanbul.
- Akdağ, Arıkan, G. 2005, AB Kapısında Türkiye ve Göç Politikası, *Stratejik Öngörü Dergisi*, C, s. II, Sayı: 4, 161-167.
- Akdemir, E., 2009, 11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarından İslam'ın Avrupa'da Algılanışı. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8 1, 1-26.
- Akgönenç, O., 2010, İslamo Fobya ile Mücadele, İslamofobi Kollektif Bir Korkunun Anatomisi, Sempozyum Tebliğleri, 30 Nisan – 1 Mayıs 2010 Sivas, 31-38.
- Akıncı Çötök N. & Taşdelen H. M., 2013, Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi, *Journal of Turkish Studies* 1-13, <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4963> (Erişim Tarihi: 10.04. 2022).
- Aktaş, M., 2014, Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13 1, 31-54.
- Aktaş, M., 2017, AB Ülkelerinde İslamofobi ve Terörizm. *Ombudsman Akademik*, 7, 127-155 DOI, s. 10.32002/ombudsmanakademik.440222, (Erişim Tarihi: 13. 05. 2022).
- Al-Bazian, H., 2013, İslam ve Müslümanlar Konusunda Amerikan Kamuoyu, *Hukuk ve Medya Bağlamında Uluslararası İslamofobi Konferansı*, İstanbul, 75- 81.
- Almalı, A., 2018, Almanya'da Yükselen İslamofobi ve Dergilerdeki İslam Karşısı Yayınlar. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 22, 129-145.
- Ar, M. 2020, İslamofobik Kurguda Oryantalizmin Rolü / The Role of Orientalism in Islamophobic Fiction, *İlahiyat*. 159-175.
- Aydın, M. Z. & Yardım M., 2008, Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 1, 7-32.
- Aydoğan, S., 2022, Kanada'da yapılan bir araştırmayla İslamofobinin ağları ortaya çıkarıldı, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kanadada-yapilan-bir-arastirmayla-islamofobinin-aglari-ortaya-cikarildi/2719985> (Erişim 09.11.2021).
- Aygül H.H & Gürbüz, G, 2023, Kovid-19 Pandemi Sürecinde Twitter'da Dolaşıma Giren İslamofobik Karikatürlerin Göstergebilimsel Analizi, Ed., Aydın H, vd., *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara, 601-634.

- Baltacı, A., 2023, İslamofobik Bir Nefret Eylemi Olarak Yeni Zelanda Saldırısı, s. Psikososyal Bir Analiz, Ed., Aydın H, vd., *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara, 439-459.
- Bayraktar, B, 2019, Batı Kendine Demokrat, <https://kriterdergi.com/dis-politika/bati-kendine-demokrat>, (Erişim Tarihi: 29. 11. 2023).
- Bayraklı E & Hafez F. 2018, European Islamophobia Report, SETA, <https://www.setav.org/medyada-islamofobi-eir2019/> (Erişim: 20.09.2023).
- Bayraklı, E & Hafez, F., 2019, Medyada İslamofobi, European Islamophobia Report, SETA, <https://www.setav.org/medyada-islamofobi-eir2019/> (Erişim: 05.09.2023).
- Bodur, H. E., 2017, Batı’da İslam Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi Çatışmacı Sosyolojik Perspektif, *İlahiyat Akademi Dergisi*, Gaziantep, 69-86.
- Boztemur R., 2002, “Marx, Doğu Sorunu ve Oryantalizm”, *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, Oryantalizm-I, Yıl: 5, Sayı 20-I, Yıl, s. 2002, 136-152.
- Budak, S., 2009, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Bulut, Y., 2002, "Oryantalizmin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bazı Değerlendirmeler". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 13-38.
- Bulut, Y., 2007, “Oryantalizm”: TDV İslam Ansiklopedisi, C. 33, İstanbul, 428-437.
- Bulut, Y., 2020, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yayınları, 9.Baskı, İstanbul.
- Bulut, Y., 2022, “Oryantalizm”, TDV İslam Ansiklopedisi, 428, <https://islamansiklopedisi.org.tr/oryantalizm> (Erişim Tarihi: 06.09.2022).
- Canatan, K., & Hıdır, Ö., 2007, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, Eskiyei Yayınları.
- Canatan, K., 2007, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, İçinde İslamofobi ve Anti- İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım, Eskiyei Yayınları, Ankara.
- Canatan, K., 2013, Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 27. Sayı, 2, 317-332.
- Canatan, K., 2017, Batı’nın “Doğu”da Bir Şeytan Yaratma Girişimi Olarak İslamofobi ve Anti-İslamizm: Tarihsel Bir Yaklaşım, *İlahiyat Akademi altı aylık uluslararası araştırma dergisi*, Sayı: 6 87-104.
- Cesari, J., 2020, Batı’da İslamofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Bir Mukayese, İçinde, Kalın, İ. & Esposito, J., *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi*, Çev. İ. Eriş, 3. Baskı. İstanbul, s. İnsan Yayınları. 59-84.

- Çekmen, C., 2021, Medyada Mizah ve İslamofobi. <https://www.islamvemedya.com/medyada-mizah-ve-islamofobi/888/> (Erişim: 22.10.2023).
- Çınar, D., 2021, İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü. *Genç Mütefekkirler Dergisi*, 2 2, 288-306.
- Çorbacı O. K & Özkan A. R., 2023, Hollywood Sinemalarında İslamofobi, Ed., Aydın H, vd., *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara, 212-224.
- Çoruk, A, Ş., 2007, "Oryantalizm Üzerine Notlar", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 193-204.
- Davutoğlu, A., 2002, "Batıdaki İslam Çalışmaları Üzerine". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 2 / 3 S: 39-52.
- Demirci, Z., 2021, Avrupa'da 'Medya ve Siyaset' İslamofobik Saldırılarına Aracı Oldu. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupada-medya-ve-siyaset-islamofobik-saldirilara-araci-oldu/2461850> (Erişim 09.11.2021).
- Dere, A., 2003, Doğu ve Batı Karşılaşmasında Bir Süreç: Oryantalizm, *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslam çalışmaları Sempozyumu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Doğan, H., 2023, Bir Dezenformasyon Alanı Olarak İslamofobi, Ed., Aydın H, vd., *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara, 37-47.
- Doğru, İ., 2022, CAIR: ABD'de 2017-2019'da İslamofobik gruplara 106 milyon dolara yakın fon sağlandı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cair-abdde-2017-2019da-islamofobik-gruplara-106-milyon-dolara-yakin-fon-saglandi/2471388> (Erişim 18.08.2023).
- Doyran, E., 2022, Batı'nın "Müslüman Sorunu": 21. Yüzyılda Batı'da Müslüman Varlığı ve Yüzleşmeler, İNSAMER Rapor 155.
- Dursun, D., 1985, Filistin Sorunu'nun Ortaya Çıkışı, *Uludağ Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt VI, Sayı 2, 193-200.
- Gazete Duvar, 2020, 6 film, 5 çizgi film ve 3 klibe 'İslamofobi' müdahalesi, <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2018/05/17/6-film-5-cizgi-film-ve-3-klibe-islamofobi-mudahalesi> (Erişim: 05.09.2023).
- Endress, E., 2003, "Avrupa ve İslam, s. Bir Bilim Tarihi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev, s. İsmail Hakkı Özsoy, Sayı: 11, 165-184.
- Er, T. & Ataman, K., 2008, İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17.2, 747-770.

- Ermağan, İ., 2012, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası- Obama Dönemi ve Ak Parti, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Haziran Cilt: 3 Sayı: 2, 21-35.
- Esposito, J. 2002, *İslâm Tehdidi Efsanesi*, Çev. Ömer Baldık, Ali Köse, Talip Küçükcan, Ufuk Kitapları, İstanbul.
- Esposito, J., 2013, İslamofobi ve Çok Kültürlülük, *Hukuk ve Medya Bağlamında Uluslararası İslamofobi konferansı*. 27-31.
- Gökmen, H., 2010, Avrupa'da Müslümanlar ve İslamofobi: Hollanda Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Gökmen, M. ve Haas, T., 2012, Batı Medyasının Ortadoğu Tasavvuru: Popüler Jeopolitik, Oryantalizm ve Uluslararası İlişkiler içinde Arap Dünyasına Dair Modern Oryantalizm Tasavvuru, *National Geographic Dergisi 1990-2006*, İlke Yayıncılık, İstanbul.
- Gölcü, A. ve Çuhadar, M., 2017, Batı Toplumlarda İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü. *Ombudsman Akademik*, 7, 71-99.
- Göregen, M. 2017, Oryantalist İslam Yorumlarının Psiko-Sosyal Temelleri, *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 32-42.
- Güneş, A., 2018, Medyanın Olumsuz Din Algısına Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 1, 203-216.
- Halliday, F., 2014, *Oryantalizm ve Eleştirmenleri*, Ed. Aytaç Yıldız, Oryantalizm Tartışma Metinleri, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 78-106.
- Hentch, T., 1996, *Hayali Doğu: Batı'nın Akdenizli Doğu'ya Politik Bakışı*, Çev. Aysel Bora, Metis Yayınları, 1.baskı, İstanbul.
- İDSB, 2007, Uluslararası İslamofobyaya Konferansı Sonuç Bildirgesi, <https://www.islamophobiaconference.org.>, (Erişim: 09.12.2022).
- Kalın, İ., & Esposito, J., 2020, *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi*, 3. Baskı, Çev. İ. Eriş, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kalın, İ., 2020, İslamofobi ve Çokkültürlülüğün Sınırları, İçinde. Kalın, İ. & Esposito, J., *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi*, Çev. İ. Eriş, 3. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları, 37-57.
- Kaplan, Y., 2014, Sömürgecilik Bitmedi; Kılık Değiştirdi ve Genlere İşledi! <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/somurgecilik-bitmedi-kilik-degitirdi-ve-genlere-iledi-51404> (Erişim 05.06.2023).

- Karlı, İ. & Dondurucu, Z. B., 2023, Fransız Le Figaro ve Le Monde Gazetelerinde İslam ve İslamofobinin Temsili: Samuel Paty Cinayeti Örneği, Ed., Aydın H, vd., *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara, 518-540.
- Karlı, N., 2013, İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13 / 1 Haziran: 75-100.
- Kartal, Z., 2016, İslamofobinin Sinema Sektörüne Yansımaları. Edebiyat Evi. <https://www.edebiyatevi.com/yazi/162271-islamofobinin-sinema-sektorune-yansimalari.html> (Erişim: 27.09.2023).
- Kırık, A. M., 2012, Arap Baharı Bağlamı'nda Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 1 3, 87-98, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/5130/69848> (Erişim: 27.05.2023).
- Kirman, M. A., 2010, İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?, *Journal of Islamic Research*, 21-39.
- Kontny, O., 2002, "Üçgenin Tabanını Yok Sayan Pythagoras, s. Oryantalizm ve Ataerkillik Üzerine", *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, Oryantalizm-I, Yıl: 5, Sayı 20-I, 121-139.
- Koyuncu, A., 2023, Kale Avrupası'nda İslamofobiye Göç Üzerinden Okumak, Ed., Aydın H, vd., *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara 138-157.
- Kösedağ, M, S, & Kalaman, S., 2023, Sosyal Paylaşım Ağları ve İslamofobi: Twitter'da Yer Alan İslamofobik Karikatürlerin Göstergebilimsel Analizi, Ed., Aydın H, vd., *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara 633- 655.
- Lean, N., 2015, İslamofobi Endüstrisi, Çev. H. Gümüşsoy, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Lewis, B., 2014, *Oryantalizm Sorunu*, Ed. Aytaç Yıldız, Oryantalizm Tartışma Metinleri, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 215-245.
- Okumuş, E. 2019, İslamofobi Endüstrisi ve Meşrûiyet Unsurları, *Din ve Hayat*, Yıl: 12 Sayı: 38 İlkbahar 2019/1440. 140-145.
- Okumuş, E., 2017, İslamofobik Oyunda Müslümanlar, *İlahiyat Akademi altı aylık uluslararası araştırma dergisi*, Sayı:6 37-69.
- Önal, H. & Baykal, K. C., 2011, Klasik Oryantalizm, Yeni Oryantalizm ve Oksidentalizm Söylemi Ekseninde Sinemada Değişen "Ben" ve "Öteki" Algısı, *Zeitschrift für die Welt der Türken [ZfWT]* Vol. 3, No. 3, 107-128.
- Önal, R., 2018, İslamofobi Bağlamında İslam Karşıtı Söylemlerin Batı Dünyasındaki Yansımaları: Norveç Örneği -Karikatür Krizi ve Berwick Terör Saldırısı, *Kader*, 16 2, 373-403.

- Özcan, Ş., 2023, Amerikan Evanjelik Medyada İslam Karşıtı Söylem: Christian Broadcasting Network CBN Örneği, Ed., Aydın H, vd., *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara 501-517.
- Özkır, Y., 2020, İslam Karşıtlığının Kurucu Aktörü Film Endüstrisi, <https://www.setav.org/islam-karsitliginin-kurucu-aktoru-film-endustrisi/> (Erişim: 29.09.2023).
- Parsa, A, F, & Ateş, H. 2023, Dijital Oyunların Anlatı Yapısındaki İslamofobik Temsiller, Değerler ve İdeolojiler, Ed., Aydın H, vd., *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara 242-264.
- Rubin, A. N., 2014, Edward W. Said: 1935-2003, Ed. Aytaç Yıldız, Oryantalizm Tartışma Metinleri, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 17-38.
- Said, E. W., 2021, *Şarkiyatçılık, Batı'nın Şark Anlayışları*, Çev. Berna Yıldırım, Metis Yayınları, 11.baskı, İstanbul.
- Said, E. W. 2000, *Haberlerin ağında İslam*, Çev. A. Alatl, İstanbul, s. Babil Yayınları.
- Salih S., 2022, Hollywood ve imaj savaşları: Amerikan sineması İslam imajını nasıl şekillendiriyor, <https://www.mepanews.com/hollywood-ve-imaj-savaslari-amerikan-sineması-islam-imajını-nasıl-sekillendiriyor-13816yy.htm> (Erişim: 04.09.2023).
- Samur, H. 2017, Postmodern Dönemde Batıdaki İslam Düşmanlığının Artması Durumu: İslamofobi, *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 2, 59-76.
- Samur, H., 2016, Avrupa'daki İslamofobinin 'Avrupalı' Sebepleri. *Mukaddime*, 295-319.
- Samur, H., 2017, Avrupa'nın Önyargılarının ve Çelişkilerinin Bir Sonucu Olarak İslamofobi, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15 29, 147-173.
- Samur, H. (2021). Seküler Kapitalizm ve İslamofobi, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 127-144. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil/issue/61346/879030>.
- Sarıaslan, F., 2021, İslamofobinin ekonomik kökenleri ve ABD dış politikasının küreselleştirici rolü. *İletişim ve Diplomasi*, 5, 81-104.
- Sezer, B., 1998, "Doğu ve Batı Ayrımı", *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, 1, 2, 35-43.
- Sıbai, M., 1993, *Oryantalizm ve oryantalistler*, 1. Basım. Çev. M. Uğur Beyan Yayınları.
- Soykut, M., 2002, Tarihi Perspektiften İtalyan Şarkiyatçı ve Türkologlar, *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, Oryantalizm-I, Yıl: 5, Sayı 20-I, 37-78.

- Şahin, M., 2008, ABD'nin Müslüman Savaşçıları. Akademik Ortadoğu Dergisi, 31, 43-52.
- Şentürk, R., 2003, Oryantalizm ve Sosyal Teori, *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslam çalışmaları Sempozyumu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- TDK, 2022, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 05.09.2022).
- Tekin, M., 2019, Ortadoğu'da Helen Kültürü ve İslam'ın ilk Devirlerinde Tercüme Faaliyetlerine Etkisi, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 307-322.
- Tosun, B. S., 2016, Avrupa'da İslamofobi Üzerine Tartışmalar ve Polonya Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi /İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- TRT Haber, 2023, İspanya'da aşırı sağcı "Reconquista" grubu sahte hesaplar üzerinden İslam karşıtlığı yapıyor. <https://www.trthaber.com/haber/guncel/ispanyada-asiri-sagci-reconquista-grubu-sahte-hesaplar-uzerinden-islam-karsitligi-yapiyor-765365.html> (Erişim: 22.10.2023).
- Turner, B. S., 2003, *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm*, Çev. İbrahim Kapaklıkaya, Anka Yayınları, İstanbul.
- Türkan H., 2015, *Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık*, İstanbul.
- Türkdoğan, O., 1994, İslami Kapitalizm Mi?, *İslami Araştırmalar*, Cilt: 7, Sayı: 2. 109-122.
- Türkmen M, & Özçınar, M., 2020, 11 Eylül Sonrası Hollywood Sinemasında İslamofobinin Yeniden Üretimi, *Erciyes İletişim Dergisi*, 72, 1321- 1343.
- Uluç, G. & Soydan, M., 2007, Said, Oryantalizm, Resim ve Sinemanın Kesişme Noktasındaki Harem Suare, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 35-53.
- Uzun, N., 2012, Batı Medyasında Müslüman Algısı, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 262 16-19.
- Uzunçayır, C., 2014, Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Eylül, 131-147.
- Ülken, H. Z., 1964, Şark-Garp Problemi Karşısında İslamiyet, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi Yayınları*, Cilt XII, 1-34.
- Yel, A., M., 2012, Müslümanların İslamofobi ile İmtihanı, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 262 12-19.
- Yeniçeri, Ö., 2011, Obama, Haçlı Seferleri ve İslâm!, Yeniçağ, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/obama-hacli-seferleri-ve-islam-370053h.htm> (Erişim 27. 04. 2023) .

- Yıldız, Ö. F., 2022, Uluslararası kuruluşlara göre 2020’de Avrupa’da İslamofobi artış gösterdi, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uluslararasi-kuruluslara-gore-2020-de-avrupa-da-islamofobi-artis-gosterdi/2463174> (Erişim: 03.10.2023).
- Yüksel, M., 2014, İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya Da Batı ve Öteki, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 72 1, 189-200.
- Zakuk, M, H., 2006, *Oryantalizm veya Medeniyetler Hesaplaşması*, Çev Doç. Dr. Abdulaziz Hatip, Akademi Yayınları, İstanbul.

